

start Putovanja

mjesečnik za turizam i zaštitu okoliša

www.bhputovanja.com

BESPLATNO

Hrana u BiH

MESO, MESO, MESO

Turiste ima ko dočekati

Preljepa priroda i dobre cijene

Suveniri koje bh. tržište nudi

IAKO TURISTI U BIH ITEKAKO IMAJU ŠTA PROBATI I POJESTI, SEJO BRAJLOVIĆ ZA SVOJE GOSTE IMA SAMO JE

Čudesna od mesa, od rogo

Naša izložbena vitrina govori sve jezike svijeta, jer kad nam dođu stranci, niti oni moraju reći šta žele, niti mi to trebamo razumjeti, jednostavno pokažu prstom, tako da naša vitrina prevazilazi sve govorne prepreke, priča sarajevski ugostitelj

Iako je Bosna i Hercegovina, slobodno možemo reći, širom svijeta poznata po bogatoj gastronomskoj ponudi, ima i onih koji vjeruju - samo mesu.

NIŠTA BOLJE OD TELETINE

Jedan od takvih je i Sejo Brajlović, vlasnik jednog od najboljih restorana u BiH, što je i potvrđeno prošle godine, kada je restoran Brajlović dobio nagradu *Grimizna kugla*, koja se dodjeljuje za kvalitet i stil uređenja ugostiteljskih objekata u BiH.

- Naravno, što se preporuke hrane odnosno jela iz bosanske kuhinje tiče, ima tu mnogo toga što bi strani turisti svakako trebali probati, od raznih variva, dolmi i slično. Ali ako mene pitate da nešto preporučim, onda je to jednostavno samo meso, meso, meso - kaže Brajlović, te u šali još dodaje da ako ne jede meso ne vidi ni čitati novine.

Brajlović kaže i da, pored ostalog, bosansku kuhinju svakako definira i roštilj, upravo ono po čemu je njegov restoran poznat.

Iako je roštiljanje sastavni dio mnogih svjet-

BOSANSKA VIAGRA

Još jedna od preporuka Seje Brajlovića je i suha kuhana jaretina sa kiselim kupusom, za koju kaže da je *bosanska viagra*. Inače, u restoranu sami kisele kupus, a količine se mjere u tonama.

skih nacionalnih kuhinja, Brajlović ipak smatra da je BiH još uvijek u prednosti po tom pitanju.

- Nigdje u svijetu ne možete na roštilju naći teletinu, jer je jednostavno nema, nego koriste govedinu. A nema ništa bolje od teletine - kaže Brajlović i dodaje da je njemu najdraže gledati kako se stranci tope od miline kada probaju teletinu u njegovom restoranu.

Što se drugih vrsta mesa tiče, Brajlović, onako bez razmišljanja, preporučuje jaretinu u mlijeku, ali prije toga svakako čašicu domaće rakije iz burenceta.

Svo meso u ponudi njegovog restorana isključivo se nabavlja od provjerenih domaćih proizvođača, a mjesečno se potroši i nekoliko tona.

Ali, ono što posebno oduševljava goste restorana Brajlović je vitrina sa ponudom svježeg mesa, na samom ulazu, gdje gosti mogu i vidjeti ono što naručuju.

ZAOKRUŽEN PROCES

- Imam običaj reći da ova naša izložbena vitrina govori sve jezike svijeta, jer kada nam dođu stranci, niti oni moraju reći šta žele, niti mi to trebamo razumjeti. Jednostavno pokažu prstom koji komad mesa žele, tako da naša vitrina prevazilazi sve govorne prepreke - kaže Brajlović. Nakon dobrog obroka, najbolje legne vino ili čašica rakije.

A vino i rakija u ponudi restorana proizvede-

ni su isključivo za njihove potrebe i iz vlastitog vinograda, odnosno voćnjaka, a radi se o bijeloj *Žilavki* i crnoj *Staroj Đemiji*, kojeg godišnje proizvedu oko 2.000 litara.

Što se tiče domaće kuhinje, odnosno domaćih proizvoda, Brajlovići su i to podigli na sa-

gova do repa

svim novu razinu.

Naime, ne samo da koriste domaće proizvode i sastojke, nego i većina toga dolazi iz njihove vlastite proizvodnje.

Lepine i druga peciva peku su u samom restoranu, a brašno, pšenično i heljdino, dolazi sa njihovih polja u okolini Ustikoline.

Na istim poljima uzgajaju i svoj krompir, paprike, krastavce, lubenice...

Po planovima Seje Brajlovića, uskoro bi trebala biti završena i štala u kojoj bi se trebalo naći 100 krava za proizvodnju mlijeka, tako da će i kajmak i sir uskoro dolaziti iz vlastitih pogona, čime bi se, u neku ruku, zatvorio cjelokupan proizvodni proces za potrebe restorana.

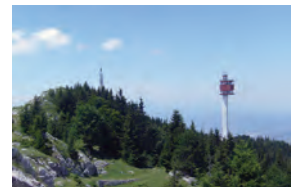
U ponudi restorana nalazi se i riba, potočna pastirmka, a kao poseban specijalitet s vremena na vrijeme nađe se i škobalj ili lipljen, direktno iz rijeke Drine.

(d. b.)

SARAJEVSKI PLANOVI

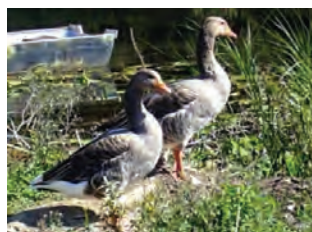
ŠTITI SE TREBEVIĆ

Zakonom o proglašenju Zaštićenog pejzaža *Trebević* čiji je nacrt Vlada Kantona Sarajevo krajem marta poslala u javnu raspravu, trebalo bi biti zaštićeno otprilike 398 hektara Trebevića i njegovih prirodnih vrijednosti, odnosno, kako je pobrojano, 99 biljnih vrsta, 14 vrsta gljiva, 23 vrste ptica, 12 vrsta sisara, četiri vrste gmizavaca i jedna vrsta vodozemaca. Ciljevi su održavanje zaštitnih funkcija prirodnih resursa, zaštitu vrsta i genetičke raznolikosti, razvoj turizma, održivo korištenje resursa iz prirodnih ekosistema, očuvanje kulturnih i tradicionalnih vrijednosti i običaja te naučno istraživanje.

KAD MI NE ZNAMO

EU BRANI NAŠE PTICE

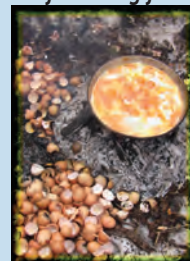
Evropska unija, u sklopu IPA programa finansira projekt *ORNIBA - zaštita ptičijih vrsta na Balkanu: Zajednička intervencija Bosne i Hercegovine i Crne Gore*. Projekt je počeo u januaru ove godine, a trajat će do decembra 2014. Ptice će se štititi u Parku prirode *Hutovo blato* u BiH i Zaštićenom području *Tivatska solila* u Crnoj Gori, a EU je izdvojila 177.000 eura za crnogorski, te 150.000 eura za dio projekta u BiH.

U SLAVU PROLJEĆU

ČIMBURIJADA JE BAŠTINA

Zeničani i njihovi gosti su i ove godine tradicionalnim urankom i pripremom čimbura poželjeli dobrodošlicu proljeću. Ta tradicija duga više od jednog stoljeća od ove godine dobila je i svoj institucionalni okvir jer ju je Općina, kao svojevrsan turistički potencijal, uvrstila u svoju Strategiju razvoja do 2022. godine.

Treba dodati i da je pokrenuta inicijativa za uvrštavanje Zeničke čimburijade na listu UNESCO-ve nematerijalne baštine, a koordinatori ovih aktivnosti su Forum građana Zenice, federalno Ministarstvo okoliša i turizma te Zemaljski muzej u Sarajevu.

SAJMOVI U MOSKVI I BERLINU

DOĐITE U BIH!

BiH se ove godine prvi put predstavila na martovskom moskovskom Međunarodnom sajmu turizma *MITT 2013*, koji je najveći i vodeći sajam na ruskom tržištu, sa više od 3.000 sudionika iz 197 zemalja. Privatni i javni bh. turistički sektor predstavio je sve svoje potencijale uz pomoć entitetskih ministarstava turizma, VTK BiH i Ministarstva vanjske trgovine i ekonomskih odnosa BiH. Istovremeno, entitetske turističke organizacije su početkom marta predstavile svoju ponudu na 18. međunarodnom sajmu turizma *ITB Berlin*.

KAD DRŽAVA POGURA

I JAPANCI ĆE VOLJETI BH. VINA

Ambasada BiH u Japanu organizirala je za predstavnike japanskih institucija i distributera vina i hrane te zemlje *Čas testiranja vina* iz BiH predstavljenih na sajmu hrane *Foodex* u Tokiju.

Odlazak bh. vinara i proizvođača hrane na *Foodex* podržale su japanske organizacije *JETRO*, *MOFA* i *JI-*

CA, a izložbeni štandovi izlagača iz BiH su bili među najposjećenijim. Japanske vinopije pune su hvale za vina vinarija *Nuić Ljubuški*, *Hercegovina vina Mostar*, *Podrumi manastira Tvrdoš iz Trebinja*, *Podrumi Andrija Paoče* i *Vinarija Čitluk*, a puno pažnje izazvali su i proizvodi od povrća *Sava Semberija*.

Turiste ima ko dočekati

Saradnik Startovog priloga Bh. putovanja prenosi iskustva sa pripreme ispita i samih ispita za turističke vodiče u organizaciji federalnog Ministarstva okoliša i turizma

Niko ne zna precizan broj inostranih turista koji zadnjih godina posjećuju BiH jer mnogi od njih nisu registrovani, ali se zna, a potvrđuju to brojni nezvanični izvještaji, da broj posjetilaca raste. A gosti iz inozemstva koji sve češće uvrstavaju BiH među odredišne tačke svojih putovanja oslone se na internet, na one knjižice sa najosnovnijim podacima o Mostaru, Jajcu, Travniku, Sarajevu, mada je dosta i onih koji kad dođu, angažuju lokalne vodiče.

CJELODNEVNO, INTENZIVNO: Da bi se tim putnicima, barem u Federaciji, pri ruci našlo što više vodiča, za koje se očekuje da budu certificirani, zadnjih nekoliko mjeseci se brine federalno Ministarstvo okoliša i turizma koje je organizovalo njihovu obuku i njihovo polaganje stručnog ispita.

Svi zainteresirani iz više kantona, neovisno od svog vodičkog iskustva, koji su dostavili prijave, skupa sa svojim ličnim podacima i uplatnicom od 250 maraka na račun Ministarstva, trebali su doći u Sarajevo na stručna predavanja. Međutim, pošto nisu svi mogli redovno prisustvovati predavanjima, podijeljeni su na one koji bi išli izravno na ispit bez prethodnih predavanja i one koji bi odslušali šta im predavači imaju reći o tome kakav treba biti vodič.

No, za sve prijavljene polaznike natječaja, njih nekoliko stotina, obavezna su bila zajednička predavanja u konferencijskoj sali Hotela Hollywood na Ilidži. Bio je to dvodnevni vikend cjelodnevnih intenzivnih predavanja o osnovama turizma, vrstama komunikacije, historijatu BiH, ekonomskom uređenju zemlje, domaćoj flori i fauni, socijalnom stanju u zemlji... Troškove su tada još samo budući certificirani turistički vodiči plaćali sami.

Sama predavanja su bila relativno zanimljiva i uopštena. Među mnogobrojnim predavačima je bilo stručnjaka već poznatih i priznatih u

bh. javnosti, poput, na primjer, nedavno preminulog akademika **Sulejmana Redžića** koji je govorio o biljnoj raznovrsnosti u BiH. Sudija Suda BiH **Šahbaz Džihanović** nekoliko sati je pojašnjavao hronologiju razvoja društveno-političkog uređenja BiH od II svjetskog rata do danas, a kroz prezentaciju je provukao i ponešto iz svog ličnog iskustva u politici - socijalističkog, preko ratnog i poslijeratnog. Nakon predavanja, desetak polaznika, mahom studenata, okružilo ga je i zatrpalo pitanjima o političkom stanju države, mogućnostima promjene, reformama... Jedan student ga je pitao da li je prisustvovao Dejtonskim pregovorima. Kada je Džihanović rekao da nije iako je bio u tadašnjoj bh. vlasti, ali da je upoznat sa toko-

vima pregovora, odnekud je naišlo političko potpitanje *da li onda znate ko je, zašto ili kako izbacio prefiks republika iz imena BiH tokom Dejtonskih pregovora, da bi ga prenio u naziv srpskog entiteta?* Džihanović je napravio pauzu od nekoliko sekundi, pa rekao da su to znale samo dvije osobe, a jedna od njih više nije među živima... Takav odgovor je izazvao dodatni interes među prisutnima, ali su ostali bez pojašnjenja.

Moderator tog vikenda bio je pomoćnik federalne ministarice za turizam i okoliš **Nedjeljko Babić**.

GDJE PO LICENCU: Već tad, a bilo je to u decembru prošle godine, organizatori skupa su svima poručili da će ispiti polagati u toj istoj sali *nekad u januaru 2013*, a da u prostorijama Ministarstva mogu preuzeti priručnik za edukaciju vodiča. Vrijeme je prolazilo, Ministarstvo je sedmicama na brojna telefonska i pitanja elektronskom poštom o preciznom vremenu održavanja ispita, odgovaralo da se *još ne zna* i nije se znalo skoro do kraja februara ove godine. Tada je prosljeđena informacija da će se ispiti za one koji će raditi na području Sarajevskog, Srednjobosanskog i još nekoliko kantona, u Sarajevu polagati 13. i 14. marta. Prije toga su održani ispiti za vodiče u Mostaru i u Međugorju.

Elem, u istoj sali na Ilidži, u dane ispita, mnoštvo kandidata.

Zavisno od toga ko je prijavio da zna koji jezik, najprije bi svako pojedinačno sjeo za odvojeni stolić gdje bi to usmeno pokazao i dokazao. Najviše je kandidata, naravno, prijavilo engleski, mada nije bio mali broj i onih sa znanjem njemačkog, italijanskog i francuskog. Bilo je nešto malo prijava znanja ruskog, arapskog i turskog, ali pošto nije bilo kadra za provjeru znanja tih jezika, kandidatima koji su prijavili neki od ta tri jezika je poručeno da donesu bilo kakvu ovjerenu potvrdu o svom znanju.

Potom je slijedio pismeni dio sa pitanjima iz onih *kviz opcija* sa odgovorima *a, b, c ili d*. Teško se bilo otići utisku da poneka djeluju kao da neće biti od interesa ili važnosti za strane turiste u BiH poput onog *Gdje turistički vodiči trebaju dobiti svoju licencu, u kantonu ili općini ili, recimo, trik pitanje o tome zbog čega je moguće da onaj koji nekome nešto objašnjava, u neka doba dođe u obrnutu poziciju, pa postane onaj koji sluša*. No, većina pitanja na ispitu je ipak bila posvećena onome što bi moglo zanimati goste na putovanju kroz BiH.

Možda značajnije od toga je podatak da na ovim ispitima gotovo niko nije pao. Očekivano: tokom ispunjavanja testova jedna od djevojaka koje su bile hostese, kretala se između stolova i diskretno šaptala tačne odgovore. Teško je reći da li je pomagala baš svima, ali je definitivno bilo pomaganja da što više kandidata položi.

Uostalom, na kraju je Babić rekao da bar pedeset posto kandidata ne bi položilo jer su pokazali loše znanje, ali, eto, odlučeno je da im se progleda kroz prste, uz preporuku da se i dalje educiraju.

(a. t.)

ŽIVI IZVOR PODATAKA

Subjektivno, možda je najzanimljiviji tokom ispita koji su trajali veći dio dana bio izvršni sarajevski poznavalac historije i turistički djelatnik **Zoran Bibanović** koji je buduće certificirane vodiče kombinovano ispitivao nakon pismenog testa. Bilo je to omanja interaktivna provjera znanja o povijesnim i kulturološkim detaljima.

Bibanović bi, na primjer, pitao šta je specifično u planinskoj klimi BiH, pa bi pobrao nekoliko odgovora uz svoju dopunu ili bi postavio neko neočekivano pitanje više da bi naveo kandidata da razmišlja, a odmah zatim bi sam ponudio detaljan i opširan odgovor.

Uglavnom, prenio je kandidatima svoje veliko znanje o raznim lokalnim legendama, narodnim predajama, političkim, umjetničkim, književnim, prirodničkim, religijskim, tradicijskim, ekonomskim značajkama, kojih nema ni u priručniku za vodiče ni u turističkim prospektima...

Kartice i popusti zadržavaju turiste

Sarajevo ima svoju gradsku turističku karticu, evropska omladinska kartica sve popularnija i među bh. mladima, đaci i studenti nikad nisu ni zaboravili ISIC...

Gradске turističke kartice koje na jednom mjestu povezuju izlete i pristup kulturnim i istorijskim znamenitostima i sadržajima, uz popuste te pojednostavljenu proceduru pristupa, odavno su dostupne u svim evropskim zemljama čime ujedno doprinose i razvoju turizma.

Ovaj trend posljednjih godina dobija na popularnosti i u Bosni i Hercegovini, potvrdili su nam u Turističkom udruženju u BiH. Koliko je, međutim, učinak međunarodnih turističkih kartica u ukupnom prihodu BiH od turizma u ovom Udruženju ne znaju, ali pretpostavljaju da je još uvijek skroman.

TURISTI OSTAJU DUŽE

Tokom 2011. godine u glavnom gradu je pokrenut pilot projekat *Sarajevo Card* sa testnom fazom koja je trajala godinu dana. Radi se o turističkoj kartici koja je slična onima u drugim evropskim gradovima, a posjetiocima obezbjeđuje benefite poput popusta na smještaj, prevoz, gastronomiju, posjetu kulturno-istorijskim objektima, sportskim centrima, medicinske usluge, shopping i turističke obilaske.

- Ostvarili smo suradnju sa više od 150 partnera u Kantonu Sarajevo - od hotela, preko muzeja, do restorana. Popusti se kreću od 10 pa do 100 posto, odnosno do besplatnog ulaza u određene muzeje. Sada pripremamo još ozbiljniji projekat, a to je paket koji osim pomenute kartice sadrži i mapu grada Sarajeva, koju su stručnjaci specijalno projektirali za našu agenciju, turistički vodič, a uz sve to ćemo imati vaučere za pića, kafe ili neke ulaznice. Očeku-

jemo da se to pokrene do početka ljeta, kada sezona bude u punom jeku - kazala nam je **Sabina Krupić**, projekt menadžer za *Sarajevo Card*.

Ona kaže da je testna, jednogodišnja, faza pokazala odlične rezultate - odaziv bio značajan, a turisti oduševljeni.

Iako nema preciznijih podataka, zajednička je ocjena da su turisti koristili sve povlastice koje su im bile na raspolaganju. Krupićeva ističe da je jedan od efekata kartice bio i produženi boravak turista zato što im je kartica također omogućavala jeftiniji smještaj u hotelima, ali i ishranu.

Naša sagovornica kaže da im najveći i za sada neriješiv problem predstavljaju slučajevi poput Zemaljskog muzeja koji se nalazi u ponudi, ali iz poznatih razloga je zatvoren.

- Mi smo se za sada fokusirali na Sarajevo kao glavni grad kojeg želimo promovirati i pokazati turistima. Ujedno ćemo nuditi i obilaske, odnosno turističke rute kroz

tice koje su zastupljene u Banjaluci.

Uz ove kartice turisti mogu da ostvare određene popuste prilikom shoppinga, posjete kulturnim ustanovama, usluge raftinga i drugih avanturističkih sportova koji se nude u gradu na Vrbasu.

Kartice su turistima dostupne u Turističkoj organizaciji Grada Banjaluka, kao i u nekim smještajnim objektima u ovom gradu.

koje bi im pokazali ne samo Sarajevo već i širu okolinu, u zavisnosti od interesa naravno. Ali, akcenat je prvenstveno na Kantonu Sarajevo. Cilj nam je povećanje broja noćenja, promocija domaćih proizvoda i usluga, da generalno ojačamo privredu i da, naravno, turista bude zadovoljan. Ukratko, turističkom karticom želimo u cjelini pokrenuti ekonomski razvoj Kantona - dodaje Sabina Krupić.

KARTICE ZA MLADE

U BiH je sve popularnija i *Evropska omladinska kartica*, EYCA, namijenjena onima do 30 godina starosti, koja im omogućava veliki broj pogodnosti i popusta.

Kartica, inače, promovise informisanost, mobilnost i participaciju mladih, a razvija se u 39 zemalja Evrope, uključujući i BiH.

Od sredine prošle godine nosilac licence za razvoj i distribuciju benefit kartica za mlade u BiH je NVO *Auctus* iz Banjaluke, a osim EYCA kartice nude i ISIC kartice sličnog tipa namijenjene samo đacima i studentima.

- Mladi trenutno mogu da koriste oko 50 EYCA popusta u Sarajevu, Banjaluci, Gradišci i Bijeljini, a u pripremi su popusti u još nekoliko gradova u BiH.

Naravno, svi korisnici kartice u BiH mogu je koristiti i u ostalim zemljama gdje se EYCA razvija. Popusti su različiti, u visini od pet do 50 posto na prevoz, smještaj, kupovinu odjeće, u knjižarama, bibliotekama, kinima i na brojnim drugim mjestima, a detaljnije informacije se mogu naći na stranicama *eyca.ba* i *eyca.org* - kažu u *Auctusu*.

Ovdje napominju da je procedura za dobijanje EYCA kartice prilično jednostavna i podrazumijeva kopiju identifikacionog dokumenta, fotografiju i uplatu godišnje članarine u iznosu od 12 maraka.

Za ISIC karticu pored navedenih uslova potrebno je još i uvjerenje da je osoba učenik odnosno student.

(z. č.)

MINICARDS U BANJALUCI

U Turističkom udruženju u BiH kažu da je sa ukidanjem nekada vrlo prometne željezničke linije Sarajevo - Budimpešta *Inter rail* kartica, koja je namijenjena jeftinijem željezničkom prevozu, znatno devalvirana.

U Turističkoj organizaciji Republike Srpske pored EYCA i ISIC kartica ističu još i *Minicards* kar-

Preljepa priroda i dobre cijene

Kako broj gostiju u BiH može rasti pokazuju i primjeri promocije koju radi Semir Osmanagić ili agencije koja Kuvajćane dovodi u, za njih, prelijepu zemlju

Prema zvaničnim statističkim podacima, Bosnu i Hercegovinu je tokom prošle godine posjetilo nešto malo manje od 750.000 stranih turista.

Uspoređujući ove podatke sa onima iz 2011. godine, primjetan je porast broja posjeta od oko devet posto. Ali, s druge strane, prihodi ostvareni po ovoj osnovi ostali su na istoj razini.

ZBUNJUJUĆE MEĐUGORJE

Kako kažu u Turističkoj zajednici Federacije BiH, ovo ne predstavlja realnu sliku stvarnog stanja u oblasti turizma, obzirom da znatan broj turističkih djelatnika ne prijavljuje sav prihod, odnosno sve goste. Ali, to je ipak neka druga priča.

Bosna i Hercegovina je posljednjih go-

dina sve popularnija turistička destinacija, iako je, kako rekosmo, u toj oblasti stanje daleko od

sređenog.

Ono što posebno zanima strane turiste je izuzetno bogata ponuda u oblasti kulturno-povijesnog i vjerskog turizma.

Kao jedna od, možda i evropski najpopularnijih destinacija je svakako Međugorje, gdje prema nekim pretpostavkama godišnje prođe i po milion i po turista. Ipak, jedan od problema kada je Međugorje u pitanju je i taj da veliki broj turista i ne zna da se Međugorje zapravo nalazi u BiH obzirom da većina vjersko-turističkih aranžmana uključuje slijetanje na aerodrome u Splitu ili Dubrovniku, pa odlazak u Međugorje autobusima, što turiste dodatno

zbunjuje.

I bogato graditeljsko naslijeđe kao i ostaci različitih civilizacija također privlače brojne turiste.

Takav slučaj je bio i sa famoznim visokim piramidama, koje su posljednjih godina bile isključiva destinacija više hiljada stranih turista, uprkos tome što brojne svjetske i bh. in-

UKUSNO I HALAL

Turistima iz Kuvajta veoma je bitno i da je hrana na destinaciji koju posjećuju ukusna i halal, jer im bez toga putovanje nije potpuno.

A i generalno, kuvajtski turisti su vrlo dobro informirani o zemlji koju posjećuju.

- Kuvajćani poprilično poznaju stanje u svijetu pa tako i u Bosni i Hercegovini. Pratili su događaje u toku rata i nakon rata i oni su generalno svi zainteresirani za politiku, prate svjetske vijesti i iznenadit ćete se da znaju i neke sasvim periferne stvari koje se tiču BiH. Usto, redovno putuju i društveni su, pa brzo dolaze do informacija na licu mjesta - kaže Nedim Haračić.

stitucije konstantno i javno negiraju njihovo postojanje.

POPRAVLJATI IMIDŽ

Činjenica je i da je **Semir Osmanagić** sa svojom Fondacijom *Arheološki park: Bosanska piramida Sunca*, na promociji BiH kao turističke destinacije napravio mnogo više nego neki koji bi to trebali raditi.

Na isti način, popularnosti BiH u krugovima ljubitelja takozvanog *adrenalinškog turizma* doprinijela je besplatna reklama magazina Nacionalne geografije *Traveler*, čiji su novinari *rafting* na divljim vodama Tare, Vrbasa, Drine i Neretve smjestili u sami vrh ekstremnog turizma u Evropi.

Ova reklama turističke ponude BiH, uz bogatu gastronomsku ponudu i pristupačne cijene, privukla je najviše američkih turista, uvijek željnih novih i neotkrivenih destinacija.

Što se turista iz evropskih zemalja tiče, u ponudi turističkih agencija uglavnom prednjače Sarajevo i Mostar, ali se mogu pronaći i turistički aranžmani koji uključuju Blagaj, Trebinje, Banju Luku i, naravno, Međugorje. Kao komparativne prednosti Bosne i Hercegovine navode se prelijepa i većinom očuvana priroda, dobra hrana i - niske cijene. Ipak, interesantno je da u, recimo, ponudi njemačkih turističkih agencija bh. turističkih destinacija ima jako malo, ili čak nikako. Ovo je vjerojatno posljedica još uvijek lošeg imidža BiH u Njemačkoj, pa njihovi turisti dolaze uglavnom u privatnim aranžmanima ili na poziv prijatelja.

S druge strane, na ulicama bh. gradova u posljednje vrijeme može se sresti sve više nama *egzotičnih turista*, odnosno onih koji dolaze iz zemalja čiji građani i nisu baš tradicionalni posjetoci BiH.

Tako se u bh. gradovima može vidjeti i dosta Kuvajćana, koji ovamo stižu posredstvom agencije koju je u suradnji sa kuvajtskim

partnerima osnovao **Nedim Haračić**, koji živi i radi u Kuvajtu.

Do sada je već organiziran do-

lazak nekoliko velikih grupa i više pojedinačnih turističkih aranžmana.

KUVAJĆANI SE VRAĆAJU

- Za Kuvajćane je cijela Bosna i Hercegovina interesantna, zbog svojih brda i rijeka i divne prirode, jer možete misliti šta želi čovjek koji cijelu godinu gleda u pijesak, sunce i zgrade... Destinacije poput Vrela Bosne, vodopada u Jajcu, izvora rijeke Bune u Blagaju, rijeka Neretve i Une, planina Bjelašnice i Vlašića, sve su to mjesta koja žitelji Zaliva rado posjećuju - kaže Haračić za naš magazin.

Po ocjeni kuvajtskih turista, destinacije u BiH u rangu su sa najzanimljivijim turističkim mjestima svijeta, ali ono što zamjeraju je ipak još uvijek prilično niska razina usluge.

Preko ove agencije turisti u Bosnu i Hercegovinu dolaze na dva načina, pojašnjava Haračić.

U ponudi su kompletni turistički aranžmani, i to su uglavnom grupe od po tridesetak turista koje u BiH provedu sedam do deset dana, a takvih je grupa tokom prošle godine bilo desetak.

Druga vrsta turista su pojedinci ili obitelji, koji preko Haračićeve agencije rezerviraju smještaj i avionsku kartu, dok ostale usluge turisti kupuju na licu mjesta u vlastitom aranžmanu.

- Takvih turista je do sada bio povelik broj, ali o tome nemamo tačnu evidenciju - kaže Haračić.

Postoji, međutim, nezvanična statistika po kojoj je tokom 2012. godine Bosnu i Hercegovinu posjetilo više od 25.000 kuvajtskih turista. Do sada, kaže, nisu imali primjedbi na boravak u BiH, a nije čuo ni da je neko rekao kako više ne želi ići u BiH.

- Ipak, stalnih klijenata imamo vrlo malo, pošto većina njih, kada ode jednom preko naše agencije, drugi put već idu u vlastitom aranžmanu. A što se cijena aranžmana tiče, nemamo u ponudi ništa fiksno, ali kompletni aranžmani se kreću u rasponu između 750 i 2.000 eura - kaže Haračić.

(d. b.)

SUVENIRI KOJE BH. TRŽIŠTE NUDI TURISTIMA KAO USPOMENU NA DOLAZAK SMJEŠTENI SU NEGDJE IZMEĐU IST

Gosti prepipaju sve, ali malo š

BiH nema ni jedinstveni suvenir niti listu zvaničnih suveniru, ali zna se da stranci kući najčešće nose različite proizvode starih zanata od drveta, bakra, kamena, kože, različite tkanine, pletene predmete, magnete, šalice...

Čudan je, dug i mukotrpan put između ideje o dobrom i zanimljivom bh. suveniru i odluke turista da ga kupi, a opet, Bosna i Hercegovina je zemlja prepuna čari i u njoj je moguće naći svega! Uostalom, u sjećanjima mnogih je još uvijek svježja priča o tome kako je Kavali od jednog sarajevskog papučara naručio nekoliko pari papuča poznatih kao *aladinke* i na njih stavio svoj žig!

TEŠKI NA PARAMA

Turistima koji dolaze u BiH se nude ručno tkani bosanski ćilim i serdžade, halke za vrata, *magazna* vrata, sahat-kula, mlin sa džezvom i fildžanom, stećak, česma, Stari most u Mostaru, banjalučka tvrđava *Kastel*, pleteni i vezeni upotrebnici i ukrasni predmeti... - Ma teški su, brate, na parama. Razgledaju, pipkaju, zapitkuju, a malo šta kupe. Nije ni nama lako: eno u Kazandžiluku i Bravadžiluku ljudi rade danima savijenih leđa i ne možeš to prodati za pet KM ili pet eura, a njima je sve to puno. Zato se i pojavljuje jeftina roba iz Kine i ona najbolje ide - kaže jedan od prodavaca suveniru na sarajevskoj Baščaršiji.

No ima i onih koji tvrde da nije teško osvojiti turistu, pa iz tuzlanskog *Bosfama*, gdje tkaju ćilime i pletu razne upotrebne i ukrasne rukotvorine, kažu da imaju narudžbe iz cijelog svijeta, kao i iz Amerike i da kupljenu robu kupcima ponekad šalju avionom, u sarajevskom *BH Craftu* kažu da im često dođu zaintereso-

vani turisti tražeći nešto što je neko od njihovih prijatelja ranije kupio.

U trebinjskoj turističkoj organizaciji kažu da se najbolje prodaju magneti sa motivima trebinjskih mostova i list platana izrađen od pe-

čene gline u raznim oblicima i veličinama, od magneta do pepeljare, ali i pletene i tkane torbice i futrole za mobitele, etno-košulje, narodne nošnje i opančići.

U Mostaru se najbolje prodaju takođe magneti sa motivima Starog mosta, ali i tamo, kao i u sarajevskim suvenirnicama, turisti često posežu za praznom čahurom metka pištolja ili puške ili olovkom napravljenom od te čahure, što govori da je za njih sinonim za Sarajevo i Mostar još uvijek rat.

Na internet forumima se često otvaraju diskusije o tome šta bi moglo biti bh. suvenir,

ali bez posebnog odgovora ili konkretne ideje. Dizajnerica Nataša Perković smatra da u BiH postoji jako malo autentičnih i kvalitetnih suveniru koji utjelovljuju kulturu i duh nekog vremena i mjesta.

- Ti malobrojni autentični suveniru mogu se podijeliti u dvije grupe - proizvodi tradicionalnih zanatlija koji su vijekovima prisutni u većini čaršija u našim gradovima i savremeni proizvodi novih bh. dizajnerskih brendova koji su u posljednjih nekoliko godina prisutni na tržištu. Ali ni jedni ni drugi nisu adekvatno izdvojeni od ogromne količine neoriginalnih proizvoda ili predmeta koji potiču iz drugih tradicija koji su prisutni na našem tržištu. Rad bh. zanatlija i dizajnera nije valoriziran i njihovi proizvodi nisu strateški plasirani na tržište zato što u našoj zemlji ne postoji interes za kulturni marketing ili svijest o mogućnosti promocije zemlje ili grada upravo ovakvim radom - kaže Nataša Perković.

U Turističkoj zajednici FBiH objašnjavaju da posao sa suvenirima nije nimalo lak.

- Suvenir je pitanje biznisa i tržišta, pa je teško govoriti o jedinstvenom suveniru za cijelu BiH, a to bi bilo i teško izvodivo, jer je svaka regija u BiH ili svaki grad zanimljiv na svoj način. S druge strane, turističke zajednice su neprofitne organizacije i one se ne mogu baviti izradom i prodajom suveniru - priča glasnogovornica Turističke zajednice FBiH Asja Hadžiefendić-Mešić.

POGURA I MINISTARSTVO

Pojedine opštine poput Starog Grada, Ilidže ili Banjaluke su, podsjećajući ona, raspisivale konkurse za suvenire.

- Iz tih konkursa je rođena *sarajevska kocka* koja je veoma zanimljiva i lijepa, ali je možda ipak malo previše sofisticirana za običnog turistu, a možda i malo preskupa.

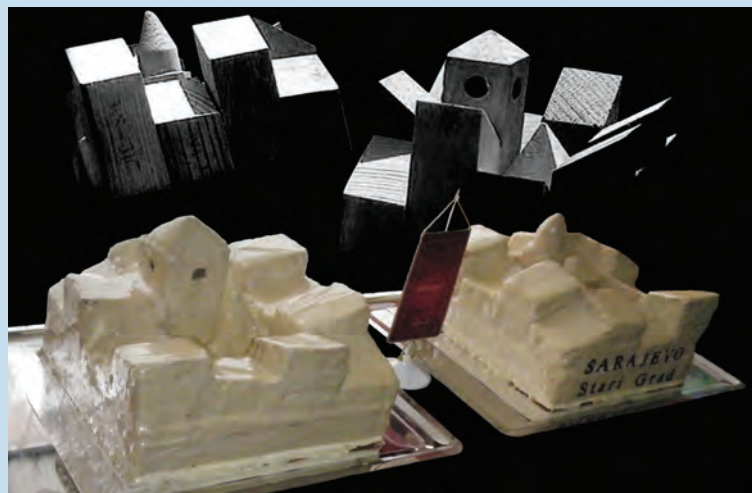
I *BH Craft* je već prepoznatljiv, ali oni nisu suvenirnica nego ozbiljan proizvodni biznis. Posao sa suvenirima je težak posao jer suvenir treba da bude autohton, simboličan, nepretenciozan, lijep i privlačan, a prihvatljive cijene, što je teško realizovati i zbog toga na našem tržištu suveniru često preovladava jeftina roba, mahom iz Kine koja nema veze sa našom zemljom. Jeftinih suveniru ima svuda u svijetu, naprimjer u Istanbulu ćete naći robu iz Kine, ali ćete naći jeftini domaći proizvod za tri, pet ili 10 lira: lijepo upako-

U ISTORIJE I TRŽIŠNE POTRAŽNJE

Šta kupe

van med sa voćem i sjemenkama, paketić rahatlokuma, male sapune, magnete sa slikama i slično, ali i skupe nargile, dakle prepoznatljivo i različitih cijena, svakom po volji - priča Hadžiefendić-Mešić.

Vodiči tvrde da ima razlike u tome da li neko dolazi prvi put ili je u ponovljenoj posjeti.

- Oni koji dolaze prvi put su zainteresovani za sve - džezve, fildžane, mlinove za kafu, predmete koji imaju veze sa Olimpijadom iz '84, čak i zastavice fudbalskih klubova, a ovi koji su u ponovljenoj posjeti su zahtjevniji i traže knjige o ratu, o bivšoj Jugoslaviji, o ekonomsko-socijalnoj situaciji, istoriji - priča jedan od gradskih vodiča iz Sarajeva.

Proizvodnju suvenira, između ostalih, podržava i Ministarstvo turizma FBiH koje povremeno raspiše javni poziv za idejno rješenje suvenira. Jer, proizvodnja suvenira obogaćuje turističku ponudu, povećava turistički promet i potrošnju, stvara turistički brend, štiti baštinu, tradiciju i vrijednosti starih zanata, ali i predstavlja prostor za zapošljavanje i samozapošljavanje.

Pravo učešća na tim javnim pozivima imaju i pravne i fizičke osobe koje se bave turizmom i ugostiteljstvom, promotori turizma i ugostiteljstva, te udruženja koja se bave srodnim djelatnostima.

- U BiH ne postoji jedinstveni suvenir za cijelu BiH ili lista službenih originalnih turističkih suvenira, nego svaki grad ili regija imaju nešto što je specifično za njih. Kod nas turisti kao

uspomenu sa putovanja najviše kupuje različite vrste rukotvorina, odnosno proizvode starih zanata, predmete od drveta, bakra, kamena, kože, različite tkanine, pletene predmete, magnete, šalice i slično. Neke od lokalnih zajednica su raspisivale natječaje i birale autohtone turističke suvenire i oni su sa manje ili više uspjeha pojavljivali u prodaji, a mi na svojim službenim putovanjima u svrhu promocije nosimo različite vrste suvenira, od rukotvorina, proizvoda starih tradicionalnih zanata, knjiga o BiH, sarajevske kocke do vitraž-suve-

nira od umjetnički oblikovanog stakla sa tradicionalnim i prepoznatljivim motivima Starog mosta u Mostaru ili stećaka - kaže glasnogovornica Ministarstva Mia Martina Barbačić.

Da se i druge zemlje trude da osmisle što zanimljiviju ponudu suvenira svjedoči činjenica da se u Hrvatskoj svake godine održava prodajna izložba suvenira Kvarner Expo na kojoj se dodjeljuju i nagrade za najzanimljiviji suvenir, a među njima su proteklih godina bile teglica meda upakovane u male škrinje, ručno izrađeni proizvodi od vune, koverta sa mirisnim mediteranskim biljem, unikatni nakit i češljevi od rogova ili dijela bijele kosti, jestivi nakit od košpica i sjemenki iz voća, čokanj sa rakijom od smokve, bočice maslinovog ulja, vrećice sa lavandom, crveni kišobrani, kravate, licitarska srca... Uspostavljena je i internet strana na kojoj je moguće naci slike, naručiti i platiti veliki broj tih suvenira.

Na istoj toj adresi postoji i ponuda hrvatskih suvenira iz BiH: ručno tkane hercegovačke ženske torbe i vunene čarape, rakija i hekljeraj. Da li bi možda mogla postojati neka takva strana i u BiH?

(r. č.)

TUZLACI SE UDRUŽUJU

VRAĆANJE STARIM ZANATIMA

Međunarodna galerija portreta Tuzla i Udruženje obrtnika Stari i umjetnički zanati Tuzlanskog kantona organizirali su ove godine četverod-

nevne Dane starih zanata, tokom kojom su Tuzlaci i njihovi gosti vidjeli nekoliko izložbi, spotova, a predstavljena je i monografija Stari umjetnički zanati u Bosni i Hercegovini.

- Cilj nam je pokazati građanstvu da stari umjetnički zanati još žive na našim prostorima i da su itekako upotrebnici u vremenu u kome živimo - rekao je predsjednik Udruženja Stari i umjetnički zanati Rasim Hamidović. Ono o čemu govore u Tuzli lako je provjeriti u Sarajevu, gdje su se tri udruženja koja štite stare zanate uspjela izboriti da se na sarače, papudžije, jorgandžije, sahadžije, kujundžije, filigrane, abadžije, kazandžije, kaligrafe, vitražiste, limare, ćilimare, odžačare, optičare, obučare, vezilje... počne gledati kao na blago.

Jedno od sarajevskih iskustava kaže i da su stare zanatlije interesantne turistima posebno zbog toga što nude i popravku svojih i drugih proizvoda, a to je, tvrde upućeni, rijetkost u Evropi.

MOSTARSKJE STATISTIKE KO ZANOĆI, TROŠI TROSTRUKO

Najnovija istraživanja su pokazala kako jednodnevni posjetitelji Mostaru u prosjeku potroše 23,16 eura i od toga najviše na kupovinu 11 eura, dok su na ugostiteljske usluge u prosjeku izdvajali 10 eura, kazao je agencijama stručni suradnik za turizam Turističke zajednice HNK Ramiz Bašić.

Za razliku od njih, gosti koji zanoće u Mostaru, u prosjeku troše 74 eura po osobi, od čega najviše potroše na smještaj (42 eura), a znatni su i izdaci za kupovinu, te ugostiteljske usluge izvan smještaja (po 13 eura). Izdaci za kulturu iznosili su u prosjeku četiri eura po osobi na dan, a ostali izdaci oko dva eura.

CAZINSKO PD KRAJINA OTVARAJU PLANINE

Tradicionalni pohodi, osvajanja novih vrhova i druženja s planinarima iz cijele zemlje, obilježiće ovogodišnje aktivnosti članova cazinskog PD Krajina, koji su proljeće dočekali učešćem u već tradicionalnim manifestacijama koje okupljaju bh. planinare.

Ove godine cazinski planinari za sebe i svoje goste planiraju urediti pješačke, trim i biciklističke staze duge oko 20 kilometara, a privode kraju i završne radove na uređenju Planinarske kućice na Gomili.

PROZORSKA GRADINA, MJESTO KOJE SU OSMANLIJE ZADNJE ZAUZELI U SVOM POHODU NA BOSNU

E, da nije bilo babe od Dedića

Još 1896. godine Alija Ćatić je zapisao narodno predanje o izdaji babe iz roda Dedića koja je osvajačima otkrila tajni rezervoar i da je Fatih Mehmed II oslobodio plaćanja svih dažbina

Skoro svima koji u Prozor dolaze iz pravca Jablanice za oko zapne ruševina srednjovjekovne kule smještene na brdu iznad ceste.

SPOJENE POSUDE

Prozorska kula, u narodu ovog kraja poznata i kao kula na Gradini, utvrđenje je sagrađeno krajem 14. stoljeća i godinama je bilo u posjedu bosansko-humskih plemića, među kojima se spominje i obitelj Vukčić, te ugarsko-hrvatski kralj Matija Korvin, koji je kulu dodatno utvrdio zidovima i opkopima.

Posada ovog usamljenog utvrđenja dugo je osmalijskim osvajačima stvarala nerješiv pro-

blem. Pored toga što se oko kule nalazio duboki usjek zarastao šumom, u samoj kuli je, kao nekim čudom, uvijek bilo svježe vode, tako da su dugotrajne opsade, karakteristične za to doba, bile beskorisne.

A tajna opskrbe vodom je ustvari bila ukopana, odnosno glinenim cijevima voda je stizala sa obronaka nasuprot kuli, sa izvorišta udaljenog oko četiri kilometra.

foto: Damir Mišura

Odatle je stizala sistemom spojenih posuda, a zna se i da su glinene cijevi bile izrađene u lokalnoj grnčarskoj radionici, prema uputama nepoznatog majstora.

Tako je ovaj učinkovit, a s druge strane za održavanje minimalno zahtjevan sistem, od prozorske kule napravio skoro neosvojivu utvrdu.

Prozorska kula godinama je odolijevala napadima, sve dok jednog dana neprijatelj nije otkrio tajnu i prekinuo dotok pitke vode, nakon čega su se branitelji bili primorani predati...

I upravo tu počinje legenda, narodno predanje o tome kako su osvajači saznali za neprekidnu opskrbu kule vodom.

Naime, bila je neka zla baba iz roda Dedića koja im je otkrila kako će pronaći cijevi.

Ovo narodno predanje prenosilo se s koljena na koljeno, u različitim verzijama, ali uvijek sa istom babom.

ĆATIĆEVA PRIČA

Tako smo naišli i na interesantan tekst autora Alije Ćatića Narodna predaja o gradini prozorskoj objavljen u Glasniku Zemaljskog muzeja BiH još 1896. godine, koji prenosimo u originalnoj verziji.

Ko je proputovao samo nekoliko gradova Bosne i Hercegovine, taj je mogao svoje oči napariti na onim starim gradinama, što u prošlosti imadahu dosta znamenitosti, a i sada svjedoče, da je naša domovina u ono doba imala mnogo gospodara svojih, zbog kojih i propade bosansko kraljevstvo.

Takova stara gradina nalazi se u Prozoru, na južnoj strani same varoši.

Lako će svakomu putniku ta gradina u oči upasti, čim stupi u varoš, jer joj je relativna visina iznad varoši oko 300 metara.

Narodno predanje o toj gradini zanimalo je ne

SARAJEVSKJE ČESME

LJEPOTICA NA NATKOVAČIMA

Česma na Natkovačima smještena je na križanju ulica Jekovac i Širokac, na dnu starog muslimanskog groblja.

Prema onome što se o ovoj česmi zna, sagrađena je sredinom XVI stoljeća i integrirana je u zid groblja, ali ne postoje nikakvi podaci o graditelju kao ni o onome ko je cijeli poduhvat finansirao.

U to vrijeme se u Sarajevu izgradio znatan broj takozvanih *zavjet-nih česmi*, ali čak ni o tome nije ostao zabilježen nikakav trag.

Više informacija o samoj česmi i njejoj povijesti ne može se dobiti ni u mahali, jer kako kažu, *česma je tu oduvijek*.

Česma je do danas sačuvala svoj izvorni izgled i možda upravo radi toga, spada među najljepše javne česme u Sarajevu.

Jedina izmjena koja je napravljena je ta što je stara drvena ograda starog groblja vremenom zamijenjena kamenim podzidom koji je precizno ukljupljen oko same česme, a i kaldrma oko česme zamijenjena je kamenim pločama, pri čemu se vodilo računa da se ne narušava originalni izgled.

Česma je izrađena od tesanog kamena koji posebno krasi prirodni crveni pigment.

Njeno korito je, prema nekim podacima, isklesano iz srednjovjekovnog stečka, koji također krasi prirodna crvena pigmentacija.

O samom stečku, odnosno o lokaciji sa koje je prenesen, danas se više ništa ne zna.

Česma se vodom snabdijevala sa **Gazi Husrev-begovog** vodovoda, sa vrela Crnila, sve do 1890. godine, kada je priključena na gradski vodovod.

O povijesti česme ne zna se mnogo, ono što je sigurno je da će svakako pružiti osvježanje, nakon penjanja uz Kovače i nekako baš na pola puta do Vratnika.

samo mene, nego i svakoga putnika, koji ju je posjetio, pa ću ja ovdje zabilježiti ono što mi je kazivao narodni pripovjedač.

Kad se ono zamračilo nebo nad Bosnom ponosnom i kršnom Hercegovinom, te kada Sultan **Fatih Mehmed II** godine 1463. provali u našu domovinu, da učini kraj bosanskom kraljevstvu, koje je toliko godina predalo od osmanlijske invazije - dakako da je i ova gradina sa svojim područjem pala pod vlast osmanlijsku.

U narodu se priča, da je Sultan **Fatih** od svih okupiranih gradova, koji su tada pripadali Bosni, najkašnje oduzeo Prozor sa provincijom Ramom, te da ga je osvajao šest godina; a da se prozorska gradina, koja i danas opstoji, nije šale pustila u ruke Osmanlija.

To nam najbolje svjedoče ona mnoga groblja u tom kotaru, zvana *šehiti*, gdje je ginula osmanlijska vojska za vrijeme opsade.

Bog zna, bi li ikako Osmanlije ovo mjesto osvojili, da nije bilo babe **Dedića** (porodica u selu Gmići, četvrt sata od Prozora), koja reče Sultanu, da će još mnogo potrošiti praha i olova na taj grad, ako se ne posluži drugim sredstvima, o kojima će mu ona naputak dati.

OTKUD KRALJEVAC

Sultan joj obeća nagradu i reče oprostiti svu njezinu porodicu od državnih dohodaka, samo ako pomoću njezina savjeta uspije.

Baba pristade drage volje na riječi Sultanove i kaza mu da uzme konja ždrijepca od tri godine, pa da mu daje zob kroz cijelu sedmicu, ali vode da ne smije piti; osmi dan pak da ga odvede u borovničke bare k Bijeloj vodi, pa gdje konj zagrebe nogom, tu je rezervoar, odakle dovede vodu u grad.

Ako im se - reče - voda odvrati, onda će se oni sami, ne imajući vode u gradu, predati.

Tako Sultan učini i zbilja mu posao pođe za rukom, jer treći dan opsadenici riješili se na predaju.

Kraljica, koja je tu u gradu boravila, nije htjela Osmanlijama u ruke već je uzela svoja dva sina pod pazuhe i skočila s grada u potok, koji da se je otada prozvaao Kraljevac.

Baba se dobavi sultanovih obećanja, i poslije smrti njezine potomci joj ne plaćahu nikakvog poreza sve do **Fenah** paše, koji im oduzela turali ferman i učini ih kao i ostale građane.

Na Dedića koljeno bi radi izdaje metnuto crkveno prokletstvo, i od tada od njihova koljena ne može niko postati svećenikom.

Ova narodno-istorična pripovijetka ne sadržava u sebi sve ono, čemu čovjek mora vjerovati; ali svakako je dobro, da se ovakovijem pripovijetkama popunjuje i kiti naša istorija, jer ako se zavedemo po nekim povjesničarima, koji istinu tako reći po sebi kuju, onda ćemo imati sasvim krive pojmove o prošlosti naše domovine.

O tome nam pružaju najbolji primjer *Odiseja* i *Ilijada*, jer ta dva vелеbna djela su tradicionalnog sadržaja; a ipak se na njima temelji prošlost Grka, piše Čatić. ●

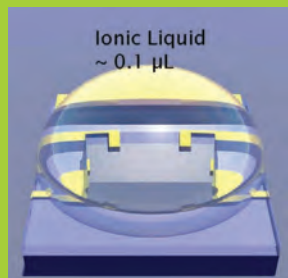
You are planning to travel!?
Your best solution is Ticketing Office of
Sarajevo International Airport!

36, Kurt Schork St.
T: +387 33 289 266
+387 33 289 267
F: +387 33 289 482
M: ticketing@sarajevo-airport.ba

ALL WEEK 08 - 17 h

Tekući tranzistori iz IBM-a Rade i bez struje

Istraživački tim kompanije IBM razvio je tranzistore bazirane na tekućini, koji zadržavaju svoja svojstva čak i kada se isključi izvor napajanja.

Ova nova tehnologija stvorena je na materijalima nazvanim *correlated electron oxides* koji se mogu mijenjati s ionskim tekućinama, kod kojih dio molekula nosi pozitivan

naboj, a drugi dio negativan.

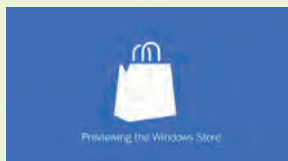
Pod utjecajem električnog napona, nabijene čestice se miču na suprotne strane materijala, a nabijene čestice iz materijala prelaze u tekućinu, mijenjajući njegovu vodljivost iz izolatora u provodnik.

Materijal zadržava svoja vodljiva svojstva dok se, zbog promjene napona, tekućina opet ne vrati u prvobitni položaj.

U IBM-u ističu kako na taj način mogu napraviti trajnu memoriju, odnosno čipove koji zadržavaju svoje stanje i kad nisu priključeni na izvor električne energije.

Takvi bi čipovi trebali trošiti i manje energije od današnjih standardnih poluprovodničkih čipova baziranih na siliciju.

Raste broj aplikacija za Windows 8 Ide kad platiš

Po informacijama *MetroStore Scannera*, broj aplikacija za *Microsoftov* operativni sistem *Windows 8* u *Windows Storeu* premašio je 50.000.

Broj novih aplikacija, nakon smanjenja tokom posljednjih nekoliko mjeseci, u martu je ponovno porastao i dostigao

je 279 dnevno, dok je vrhunac broja novih aplikacija ostvaren u novembru kada je ta brojka iznosila 468.

Usljedili su mjeseci smanjenja broja razvoja novih aplikacija, pa je tako u februaru taj broj pao na svega 142 aplikacije, dok je sada ponovno zabilježen porast.

Jedan od vjerojatnih razloga za to je *Microsoftova* odluka da plati programerima po sto dolara za razvoj aplikacije za klasične i mobilne *Windows*, pri čemu jedan *developer* može maksimalno dobiti 2.000 dolara, odnosno deset aplikacija za *Windows 8* i *RT*, te deset za *WP8*, a ukupno će se prihvatiti 10.000 aplikacija.

Također, osim s ovim nagradama, *Microsoft* želi *developepere* privući i sa raspodjelom novca od 80 posto koliko će dobiti programeri za svaku prodatu aplikaciju, dok 20 posto ide *Microsoftu*.

Galaxy S4 i HP-ovi štampači Nema više komplikacija

HP i *Samsung* predstavili su mogućnost ispisa dokumenata i raznih drugih sadržaja s mobilnog telefona *Galaxy S4* direktno na jedan od 180 modela HP-ovih štampača.

HP navodi da se ovo rješenje razlikuje od svih postojećih aplikacija za štampanje na tržištu jer ne zahtijeva prethodnu instalaciju, posebne alate, te konfiguriranje mreže na telefonu.

Isto rješenje će ove godine biti dostupno i za *Galaxy S III* i *Note II* putem nadogradnje.

Rješenje, inače, uključuje odabire obostranog ispisa, modela boja, podešavanje smjera i vrste papira.

Ispis je moguć iz aplikacija poput *e-mail* klijenta, web-preglednika, galerije s fotografijama, iz kontakata, *S Notesa* i *Polaris Officea*, a podržane su vrste datoteka JPG, PNG, HTML, PDF i MS Officeovi formati.

Dva nova telefona iz HTC-a Desire i P i Q

Nakon što je *HTC* predstavio top model *One* s kojim žele zauzeti što veći dio tržišta pametnih telefona, sada priprema nove telefone iz nižih i cjenovno povoljnijih kategorija.

Tako su se na internetu pojavile fotografije modela *Desire P* i *Desire Q* koji bi trebali naslijediti modele *Desire SV* i *U*.

Oba nova telefona trebala bi raditi na *Androidovoj 4.1 Jelly Bean* verziji. *HTC Desire P* će imati

ekran dijagonale 4,3 inča WVGA rezolucije, radit će na dvojezgrenom 1GHz procesoru, imat će plasično kućište i kameru rezolucije 8MP.

Ostale zanimljive opcije ovog uređaja uključuju i podršku za *Beats Audio* i utor za *microSD* kartice.

Model *Desire Q* će biti manji i jeftiniji *smartphone* s dijagonalom ekrana od četiri inča, dok rezolucija ekrana, kao ni ostale opcije još nisu poznate, a kada se pojavi na tržištu trebao bi se prodavati po cijeni od 235 dolara.

All-in-one uređaj sa 55-inčnim ekranom Dodir puta pet

Američka kompanija *InFocus*, najpoznatija po svojim projektorima, najavila je svoju viziju *Windows 8* računara, nazvanu *Big Touch*, kojim dominira ekran dijagonale 55 inča i *Full HD* rezolucije.

Ekran je osjetljiv na dodir u pet tačaka, kako bi ga više osoba moglo istovremeno koristiti.

Računar dolazi s *Core i5* procesorom *Sandy Bridge* arhitekture, 120 gigabajtnim *SSD-om*, a od ostalih

podataka tu su dva gigabitna *Ethernet* konektora, *WiFi*, dva

HDMI i šest USB portova.

Komponente računara smještene su u zasebno kućište koje je putem posebnog konektora spojeno na ekran, a kućište, odnosno kompjuterska jedinica istog tipa, dolazi i sa sličnim *InFocusovim* uređajem *Mondopadom*.

Nije jasno kada će se tačno *Big Touch* pojaviti na tržištu, ali ono što se zna je cijena, koja će na američkom tržištu biti 4.999 dolara.

Apple

iPad mini

Potpuni iPad doživljaj.

OD 35,00KM
MJESEČNO

Authorised Reseller

iService doo, Jukićeva 106, 71000 Sarajevo, BA

T/F +387.33.214.505, M +387.61.350.916

info@iservice.ba, www.iservice.ba, www.macintosh.ba

Google čisti nepotrebno Tiho ugasili Blocked Sites

Google se polako ali sigurno rješava usluga za koje su procijenili da im ne trebaju. Za razliku od prošlog puta kad je ugašen Reader, što je izazvalo buru negodovanja korisnika, ovoga puta odlučili su to učiniti puno tiše, pa su bez ikakve najave ugasili uslugu *Blocked Sites*.

Ova je usluga korisnicima omogućavala da blokiraju stranice za koje ne žele da se pojavljuju u rezultatima pretraga.

Usluga je uvedena prije dvije godine, a tada su

iz Googlea rekli kako dodaju ovu mogućnost jer vjeruju da pružanjem mogućnosti kontrole rezultata pretrage nude personalizirano iskustvo korištenja njihovog pretraživača. Šta

se to promijenilo u posljednje dvije godine, službeno nije objavljeno.

Korisnici koji i dalje namjeravaju koristiti uslugu donekle ipak imaju alternativu.

Riječ je o dodatku za *Chrome Personal Blocklist* koji se odnosi, naravno, samo na Google-ov preglednik, tako da korisnici svih ostalih ostaju bez službenog načina filtriranja rezultata pretrage.

Osim usluga *Blocked Sites* i *Readera*, Google je ugasio i besplatnu podršku za *Exchange ActiveSync* kao i aplikaciju *Voice* za *BlackBerry*.

Warnera nudi besplatno Infinite Crisis stiže brzo

Sve one kojima nadolazeći *Injustice: Gods Among Us* i *Marvel Heroes* nisu dovoljni da zadovolje njihovu potrebu za dozom superheroja u video igrama, možda će zadovoljiti najnovija najava igre *Infinite Crisis*.

To je je multiplayer online battle arena, MOBA, igra, smještena u DC-ov svijet superheroja koja igračima pruža priliku da protivnike rasturaju u ulogama likova iz DC-ovih stripova.

Najzanimljivije od svega je to što će igra biti potpuno besplatna, obzirom da je bazirana na popularnom free-to-play modelu.

Za razvoj igre zadužen je *Turbine*, studio koji stoji iza *LOTRO-a*, što bi trebala biti prilično dobra garancija kvaliteta.

Ukoliko ste zainteresirani, dodatne informacije mogu se pronaći na *Twitteru*, *Facebooku* i službenim web stranicama, gdje se možete prijaviti i za nadolazeće beta testiranje.

Novi GeForce GTX 650 Ti Boost Udarili na HD 7850

Premda bi se moglo zaključiti da je novo-predstavljena GeForce, koji ima oznaku GTX 650 Ti Boost namijenjen kontriranju novom *Radeonu HD 7790*, Nvidija zapravo gađa drugu vrlo popularnu karticu - *Radeon HD 7850* s dva gigabajta memorije.

Nije naodmet reći da je AMD odlučio prekinuti proizvodnju HD-a 7850 s gigabajtom memorije zbog, navodno, nedostatka odgovarajućih čipova, no neki smatraju i da za karticu na tržištu jednostavno nema mjesta s obzirom na novi HD 7790.

Prema dostupnim informacijama, GTX 650 Ti Boost je u pojedinim igrama poput *Battlefield 3*, *Borderlands 2*, *Call of Duty Black Ops 2* ili *Assassin's Creed 3* i do 20

posto brža od *Radeona HD 7850* s gigabajtom memorije.

Nova kartica bazirana je na GK106 GPU-u s 768 CUDA jezgri, temeljnim taktom od 980 MHz i Boost taktom od 1.033 MHz. Tu su spomenuta dva GB memorije koja komunicira sa s GPU-om preko 192-bitne sabirnice, radi na taktu od 6 GHz, kartica ima TDP od 140 vata, napaja se iz dodatnog 6-pinskog konektora s napajanja, a preporučena cijena za GeForce GTX 650 Ti Boost iznosi 180 dolara.

Logitech obnovio G seriju Strast za tehnologijom

Za što bolje iskustvo u igranju PC igara, Logitech je predstavio šest redizajniranih miševa i tipkovnica i dva para novih slušalica iz popularne G serije proizašle iz, kako kažu, njihove strasti za tehnologijom.

Koristeći infracrvenu tehnologiju, Logitech je istražio načine na koje se koriste gaming uređaji, što će igračima, koristeći novu G seriju proizvođa, donijeti značajniji napredak u igri.

Za trajnost i bolju udobnost proizvoda, uvedene su i neke značajnije promjene.

Tako je podloga sa odmoristom za dlanove izrađena od voodootpornog materijala da bi se spriječilo znojenje i lijepljenje dlanova za površinu, miševima su, ovisno o mo-

delu, dodati mekani i upijajući držač za povećanu udobnost i lakšu kontrolu igre, tipke na tipkovnicama su presvučene dvostrukim UV premazom

za veću izdržljivost i trajnost, a na prednjoj strani tipkovnice sada je podloga kojom se umanjuje otpor prstiju prilikom korištenja uređaja.

Logitech G100s i G400s optički igrači miševi su posebno nadograđeni

Delta Zero senzorskom tehnologijom koja, optimizirana za visoku preciznost kontrole upravljanja, precizno reagira na sve pokrete ruke, a pored toga, svi novi Logitech G miševi imaju podnožje sa smanjenim politetrafluoretilenom, PTFE, čime se smanjuje otpor kod brzih pokreta, a povećava se preciznost i upravljanje kontrolama u igri.

Najavljena nova ekspanzija Odyssey CCP svemiru vraća tajnovitost

Iz kompanije CCP su, u sklopu PAX Easta, službeno najavili 19. ekspanziju za poznati MMO *EVE Online*, *Odyssey* koja se, sudeći po dostupnim informacijama, može očekivati već početkom juna, a sa sobom donosi niz iznenađenja za sve stare, ali i nove igrače *EVE Onlinea*.

Kako objašnjavaju iz CCP-a, shvatili su da su svemirska prostranstva *EVE Onlinea* nakon tolikog vremena izgubila dio tajanstvenosti, te da im je cilj u samu igru ponovno uvesti elemente iznenađenja i nove neočekivane situacije i susrete.

Osim osvježavanja koncepta same igre, *Odyssey* krije i druge prerade i dodatke.

Naravno, u pripremi su novi brodovi, rebalans trenutno dostupnih letjelica, kao i niz grafičkih poboljšanja.

Uz to, CCP-ovci namjeravaju donekle redizajnirati, poboljšati i pojednostaviti sučelje same igre, a s tom promjenom se nadaju olakšati snalaženje onim igračima koji se prvi put susreću sa svijetom *EVE Onlinea*.

Iskusniji igrači će ipak imati mogućnost da odaberu tradicionalno sučelje, s kojim potpuni početnici definitivno imaju problema.

Bolje sutra neće doći samo!

Mi želimo biti ponosni Mostarci i građani BiH i ja vjerujem u generaciju '95 i mlađe jer mi smo preokret!

Zovem se Alica Oglič i ove godine pripala mi je čast da vodim Vijeće učenika jedne od najpoznatijih škola na teritoriji mog grada, a to je II gimnazija u Mostaru. S te funkcije došao sam na poziciju predsjednika Vijeća učenika srednjih škola grada Mostara, a nešto kasnije sam postao predsjednik Mreže savjeta vijeća učenika Hercegovačko-neretvanskog kantona/županije.

Kao ne baš sasvim običan srednjoškolac i svjestan da nisam kao drugi jer mislim da zbog svoje upornosti i ozbiljnosti mogu uraditi stvari koje drugi ne mogu, odlučio sam da kroz srednjoškolsko obrazovanje uradim nešto drugačije i priliku za uspjeh sam vidio u vijeću učenika više nego u nastavi. Naime, siguran sam da kroz ozbiljan rad vijeća možemo pomoći ljudima kojima je potrebna pomoć i uraditi možda čak i sve što poželimo, makar na kratko vrijeme, ali možemo. Istina, nekada to predstavlja problem jer dolazim u situacije da ne mogu ispratiti nastavu kako bih želio, ali nema veze jer vijeće je nešto što volim i tome sam maksimalno posvećen i znam da sam spreman za tu obavezu. I da se razumijemo: vijeće učenika nije priča samo o pravima učenika u školi ili o tome kako doskočiti profesorima. Znam da je ideja o ujedinjenju Mostara kroz vijeća učenika srednjih škola od početka zvučala čudno. Ali mi srednjoškolci smo planirali uraditi nešto za ovaj grad i za našu domovinu jer svi iskreno i punim srcem volimo Mostar i BiH. Godinama slušamo kako naš grad nazivaju *grad slučaj* ili *podijeljeni grad* i, oh, koje frustracije mi mladi osjećamo jer najbolje znamo koliko zajedno možemo raditi, živjeti, slaviti, plakati... Jednostavno ne postoji stvar koju mladi Mostarci ne mogu uraditi zajedno jer mi stavljamo fokus na većinu i ne zamaramo se grupicama koje su tu da prave nered ili koje su zadojene nacionalizmom. Uostalom, svugdje u svijetu navijačke grupe dva različita kluba iz istog grada vode ratove kao recimo *Boca Juniors* i *River Plate* ili *Fenerbahce* i *Galatasaray*, dakle ne samo mostarski fanatici, i mi ne obraćamo mnogo pažnje na te stvari, nego imamo veliku skupinu ljudi koji vole da budu zajedno. Stoga smo željeli barem na pola sata ujediniti Grad!

Mnogo nas je teško radilo na pripremama, počevši od **Kristine: Gago, Ajla, Nikola, Lejla, Ivo, Ena, Amina, Nermin...**, ali najviše smo strahovali jer u Mostaru zaista nije lahko održati dobru atmosferu. Naime, naš narod uvijek će više pričati o paru pojedinaca koji hoće da

se tuku, nego o jednoj velikoj masi koja želi da uradi dobru stvar. Strahovali smo od kiše, nereda, slabog odziva... od svega! Ali kada smo se u 13 sati sreli na Titovom mostu... Srca su nam lupala kao vatromet! Razvili smo veliko platno na kom je pisalo *Dvije strane na jednoj* i *Mostar grad ujedinimo sad*, podijelili smo zagrljaje, rukovali se, rasporedili se tako da boje naše odjeće formiraju zastavu BiH i...

Sa druge strane ulice stajali su naši profesori, majke, očevi, slučajni prolaznici, stari građani ovog grada i sa suzama u očima gledali šta rade mladi ljudi, jako mladi ljudi koji su shvatili život i imali snage da pokažu da je Mostar živ i da još uvijek ima duh koji može ujediniti ljude. Meni i Kristini su prilazili prijatelji, profesori, ljudi koje nikada nismo vidjeli i pružali nam ruke i čestitali. Bio sam ponosan i shvatio šta može uraditi mala skupina ljudi sa samo 50 maraka na računu.

Nakon susreta na mostu smo sasvim opušteno otišli u grad na kafu da popričamo o akciji, a neki su čini mi se upoznali curu i momka i sve je zaista bilo super. Uspjeli smo sve što smo željeli i zamislili! I naš Mostar je opet oživio. Nakon 20 godina mraka, ništavila, neprijateljstva, rata ljudi sa samim sobom.... Nadam se da ćemo naredne godine ovo uraditi opet.

Razumijem ja da je starijim generacijama teško priznati da nakon rata oružjem, ratuju sami sa sobom, jer mi smo isti narod i razlikujemo se samo po vjeri i imenima, a opet ne podnosimo jedni druge već 20 godina. Ali na tom mostu sam imao osmijeh od uha do uha i ponavljao sam: ovo je genijalno, uspjeli smo, napravili smo dobar posao! Sada svi želimo da ova akcija bude samo prvi u nizu koraka koji će ujediniti Mostar, a u planu je sakupljanje knjiga za romsku djecu; projekat *Znam, a li ne prihvatam* kojim ćemo, kroz niz predstava koje će govoriti o problemima ovisnosti i nasilja, obezbijediti pomoć za komunu u Mostaru; obilježavanja dana ru-

šenja Starog mosta...

I već sada vidim nas mlade s federalnog i hrvatskog nastavnog plana kako zajedno izlazimo na ka/h/v/f/e, provodimo raspuste zajedno, ljeti ostajemo do kasnih noćnih sati u najljepšim mostarskim baštama, provodimo sitne *baksuzluke*, uživamo u životu zajedno.

Ali ništa od toga neće biti bez teškog rada i zalaganja i to sa srcem!

Mislim da se niko ne treba stidjeti raditi bilo koji posao, a oni koji znaju neka pišu projekte i traže način da realizuju svoje ideje i snove, neka ne sjede kući i čekaju da im neko napravi bolje sutra, jer bolje sutra neće doći ako se sami ne potrudimo. Evo, recimo, Mostarci mogu da izađu na ulicu i slikaju svaki simbol zajedništva u gradu, svaki grafit koji poručuje da možemo zajedno, svaki most jer oni simboliziraju da smo jedno.

A ja ne želim ići iz svoga grada i iz svoje domovine, svoj život ne vidim u nekim prebogatim svjetskim državama jer lijepo je imati novac, ali nije bez veze ona da nije *blago ni srebro ni zlato, već je blago ono što je srce drago*. Treba se boriti i raditi, ali sve po zakonu, a ova zemlja ima perspektivu i potencijal, ljude koji imaju srce, a to što nemaju novac se može promijeniti. Znam da za promjene treba vrijeme, ali mi smo počeli kroz jednu malu akciju koja je prerasla u nešto divovsko i nećemo stati nikada. Mi želimo biti ponosni Mostarci i građani BiH i ja vjerujem u generaciju '95 i mlađe jer mi smo preokret!

Spojili smo neugodno s BESKORISNIM

Mislim da predstave treba da se rade na planini, u stanovima, svakako u bolnicama i zatvorima

● Jedini pravi susret koji nešto mijenja u životu je susret sa živim čovjekom ● Ljudski rod ima nit koja nas sviju povezuje i to nimalo tajno, radi se o gotovo nadnaravnom idiotizmu ● Mi nismo nikakva nacija, već razularena gomila u transu ● Glumac je pojava čovjeka, a naš posao se sadrži od fiksiranja te pojavnosti

PITAO: Zdravko Čupović zdravko@startbih.info

1 Na čemu trenutno radite?

- Zapisujem bilješke u malim, jeftinim, blokovima. Staromodno. Nekađ i na računima. Posebno su zahtjevni ovi novi, uski, a duguljasti. Ispunjeni bilješkama, na kraju izgledaju kao mikrofilm.

2 Možete li nam ukratko reći o čemu se radi u Koncertu ptica po tekstu Dževada Karahasana?

- O sebi. Pa malo i o meni. Uvijek se o tome radi. O čemu bi drugom.

3 Čuo sam da ste glumce nedavno vodili na doručak u prirodi, na Čavljak. Odakle Vam ta ideja i šta je bio cilj?

- Osnovni cilj nam je bila proba. Sala je bila zauzeta taj dan. Mislim da predstave treba da se rade na planini, u stanovima, svakako u bolnicama i zatvorima. Onda će biti dobro. Naravno pod uslovom da vani ne lete samoubice svakih par sekundi.

4 Za Federalnu televiziju ste snimili seriju Jappa i Sippa. Možete nam reći o čemu se radi i kada se očekuje početak emitovanja?

- Serija se počinje emitovati u maju mjesecu. Osnovna ideja je otpor idiotizmu. Klin se klinom izbija. A serija macolom. Ima tu puno besmislenog nasilja, prevarenog očekivanja, neprikazanog seksa, falsificiranih emocija... Uglavnom, mislim da smo uspjeli spojiti neugodno sa beskorisnim.

5 Šta je aktuelno u Aparat teatru koji vodite zajedno sa svojom suprugom Belmom Lizde-Kurt?

- Plumb BO-BO, ZU. Predstava za uzrast od 00 - 03. Služi prije svega djeci i roditeljima da unaprijede međusobnu komunikaciju. Ekipa Belma Lizde-Kurt, Maja Zečo i Dušan Vranić su počeli sa interaktivnim radionicama, koje su i same za sebe komadi. Prva je bila u Francuskoj školi, jer tamo djeca u vrtiću govore različite jezike, tako da jezik nije bio problem. By the way, ja ne vodim Aparat teatar, jer nisam vodič, ja sam gurač preko iverice, kad nekoga gurnem, onda se on obično sam snalazi.

6 Možete li ukratko pojasniti koncept Aparat Teatra za one koji nisu upoznati?

- Aparat teatar je kreativno djelovanje, sa amputiranim umjetničkim narcizmom. U prvom planu nije zadovoljenje pojedinca i njegovih ambicija da postane velik i slavan, pa i bogat ako je moguće, već aktivnost grupe koja može imati veće i dublje uticaje, na publiku, profesionalce i sve koji se motaju oko njega. Aparat pravi projekte koji imaju za cilj nešto više od još jedne predstave, workshopa, filma..., etc.

7 Koje su prednosti rada u pozorištu i šta je za Vas teatar?

- Drevnost. Čim uđem u salu, osjetim da se ono zbog čega sam tu radi već hiljadama godina. Po sceni se motaju šamani, vračevi, jurodivi, varalice, zubari iz westerna, prostitutke, filozofi, dileri, mesije, pjesnici, ludaci svih vrsta i sklonosti. I svima njima je samo jedan cilj - da naprave predstavu.

8 Gdje ima prednosti, ima i mana. A one su? - Besmisleno je raditi drugu predstavu. Novu. Trebalo bi, kad bi se moglo, raditi jednu te istu, zauvijek, i nikada je ne dovršiti. Ali ne daju. Nemaju razumijevanja.

9 Djeca su najosjetljiva publika, ali danas, na žalost, odrastaju uz kompjutere i necenzurisane sadržaje. Šta im može ponuditi pozorište i ima li neke saradnje sa osnovnim školama i vrtićima?

- Djeca uvijek uz nešto odrastaju. Nekad, ne tako davno, tvrdili su da omladini ispira mozak radio. Jedini pravi susret koji nešto mijenja u životu je susret sa živim čovjekom. Škole i vrtići su bitni, ali su roditelji važniji. Oni vode svoju djecu tamo gdje će ona na kraju stići. Što se cenzure tiče, po mom mišljenju jedina prava cenzura je autocenzura. Razlika između dobra i zla, i slične sitnice...

10 Koliko ste zadovoljni saradnjom teataru u BiH, jer se nekada čini da domaća pozorišta više sarađuju sa regionalnim i evropskim nego međusobom?

- Nemam pojma šta rade pozorišta u BiH. Mislim da bi prije svega trebali da sarađuju sa sve mirom.

11 Da li ste zadovoljni posjetom na predstavama ili je kriza možda uzela danak?

- To tek ne znam. Kriza je uopćeno odlična za teatar. Najgora varijanta je kad ga ljudi posjećuju iz ugodnosti i malograđanstine.

12 Kakve su reakcije i kakav je (post)festivalski život Vašeg kratkog filma Akumulator?

- Reakcije su bolje kod ljudi iz bivše Jugoslavije, jer stranci ne kontaju ko je bila Tajči.

13 Indira bi trebala biti nastavak Akumulatora. Kada bi se moglo krenuti u realizaciju?

- Radim drugi projekat sada - Čovjek iz kuku ruza. Radi se o akcionoj komediji. Ispunjena je raznolikim fobijskim strahovima i prijateljstvom.

14 Postoje li neki tabui u koje ne biste zadirali u svom radu - predstavi, filmu...?

- Ne. Ali nikad se ne bih mogao ograničiti da radim nešto samo o tome. O tabuu. Dosadno.

15 Šta ste zadnje gledali u kinu?

- Crtani film sa ćerkom. Više sam gledao nju nego film.

16 Koja Vas muzika inspiriše dok radite?

- Izbjegavam muziku kao inspiraciju, one je nekako previše dovršena. Izražava konkretne emocije. Meni je potrebno nešto što je mnogo više posredno.

17 Čuo sam da nešto skroz drugo slušate kući, a da Vam je omiljeni izvođač Damir

Avdić?

- Kad sam veoma umoran, pustim ga i prestane me boliti glava. On nije samo izvođač. Kao što nije Lenny, Cash, Waits, Cave... Znače, to je kao da vas cijeli dan prisiljavaju da slušate laži, a onda, dok pada noć, vi sebi pustite istinu.

18 Koji je, po Vašem mišljenju, najduhovitiji domaći ili strani serijal ikada?

- Monty Pythons Flying Circus, zato što nije običan serijal. To je kao njemački ekspresionizam, francuski novi val, bečki barok... Desi se samo jednom. Ne može se kopirati. Nadrasta samu formu, postaje stil, fraza iz rječnika...

19 Koje pisce rado čitate?

- Michel Houellebecq je najbolji. Zadao je mnogo muke ovom užasno hipokritskom svijetu. U potpunosti je politički nekorektan, bezobrazan i odvratno iskren. Izaziva bijes, pa i mržnju. Ljudi mrze istinu, ako se ona odnosi na njih. Salman Rushdie, zato što je dobar pisac, ali... Vidiš i jedan i drugi izazivaju bijes, ima tu nešto, ccc...

20 Pratite li politička dešavanja i imate li ikakav komentar na sva ovo oko nas jer nije samo Pinokio u nevolji, nego svi mi zajedno?

- Pratim, pa to je sve nevjerovatno zabavno. Ljudski rod ima nit koja nas sviju povezuje i to nimalo tajno, radi se o gotovo nadnaravnom idiotizmu. Mi nismo u nevolji zbog dešavanja, mi smo dešavanja.

21 Smatrate li da smo postali pasivna nacija ili Vas ne bi iznenadilo da dođe do nekog socijalnog bunta?

- Mi nismo nikakva nacija, već razularena gomila u transu. Kad pogledate oko sebe, to sve liči na ples. Imaš osjećaj da niko ne zna gdje ide.

Stvari Partibrejkersa zvuče sada kao prilog za jutarnji program. Pasivan ili aktivan može biti samo stvor koji je budan.

22 Planirate li postaviti neku ekološku predstavu i prikazivati je samo u rodnoj Zenici?

- Trebalo bi je napraviti u Željezari. Ali neće dati. O tome sam maštao prije desetak godina, možda i više. Tajna organizacija pravi svog personalnog Boga. Publika dolazi. Gledaju njegovo izlivanje. I gore u njegovoj vatri.

23 Koliko ste često na društvenim mrežama?

- Češće nego pri telefonu. To zaista mrzim. Telefon.

24 Kakvi ste sa kućanskim poslovima i šta Vam je najmrže raditi od svega?

33 pitanja

- Još u ranom djetinjstvu sam iznenadio svoju porodicu jer sam kao idelano stanište odabrao hotel. Kućanski poslovi su nesnosni. Ne mogu izabrati šta je tu užasnije.

25 *Važite za gurmana, a kažu da ste stručnjak za pečenje mesa, naročito ćurke. Možete li dati neki dobar recept?*

- Nemojte zaboraviti sat u ćurki, kao mister Bean.

26 *Biste li mogli postati vegetarijanac?*

- Mogao bih glumiti vegetarijanca.

27 *Hoćete ikad prestati pušiti?*

- Kao da ste me pitali namjeravam li ikada poludjeti.

28 *Jednom ste izjavili da ste za legalizaciju lakih droga. Zanima me šta mislite o istospolnim brakovima i gay paradama?*

- Prvo, droge se ne dijele na lake i teške, već na socijalno prihvatljive i one druge. Drugo, kad smo kod istospolnih brakova, tu se radi o osnovnim slobodama i pravima, koje neko, ko ih valjda posjeduje, daje ili ne daje ovima drugima, koji ih nemaju ili ne bar dovoljno. To logički znači da ovi drugi žele u konačnici da postanu kao ovi prvi. Da budu dio svega toga. To smatram neprihvatljivim.

29 *Kako se oslobodite stresa?*

- Aspirin sa C vitaminom je dobar.

30 *Belma je jednom rekla da*

je htjela biti padobranac. Bojite li se Vi visine?

- Da, jezivo.

31 *Da li biste ikada prihvatili ponudu da budete u nekom realityju?*

- Pa zar već ni-

sam?

32 *Postoji li neki glumac ili glumica sa kojim do sada niste imali prilike sarađivati, a voljeli biste?*

- Pa sa svim. I onima koji se još nisu ni rodili. Glumac je pojava čovjeka. Naš posao se sadrži od fiksiranja te pojavnosti. Znate, crno-bijele fotke,

film, nekad se sve to pravilo u laboratoriji. Postojali su razvijajući i fiksirajući. U razvijanju učestvujemo svi, uključujući i majku prirodu. Na kraju, nekolicina nas to fiksira.

33 *Da li ste sujevjerni?*

- Da. U mjeri dok se to ne počne kositi sa mojim nevjerništvom. ●

Bosna i Hercegovina
 Federacija Bosne i Hercegovine
 Kanton Sarajevo
VLADA KANTONA SARAJEVO

Svim katolicima želimo sretan Uskrs

Policy Development Fellowship Program 2013

Call for Applications

The fellowship program provides an opportunity for selected fellows to collaborate with the Open Society Fund Bosnia and Herzegovina (OSF BH) in conducting policy research, writing a policy study and engaging in advocacy and dissemination of policy recommendations.

The goal of the Policy Development Fellowship Program is to improve BH policy research and dialogue and to contribute to the development of a sound policy-making culture based on informative and empirically grounded policy options.

In 2013, OSF BH will support group research within the following policy area:

- The influx of foreign financial capital v. the drain of domestic human capital in BH
- Partnership of private and public sector in BH
- BH social capital in (economic) crisis

Eligible participants are those who hold at least graduate university degree and specifically:

- Younger scholars
- Members of policy/advocacy oriented NGOs
- Public servants

All participants should have excellent English language skills.

Applications should consist of:

- Application form
- Statement of interest in participation in the program
- Statement of interest for the policy area
- Professional CVs
- Employer's consent on participation in the Program

Full text of the Call for Applications is available on

www.osfbih.org.ba. The deadline for submitting applications is April 15, 2013.

SARAJEVO OSIGURANJE

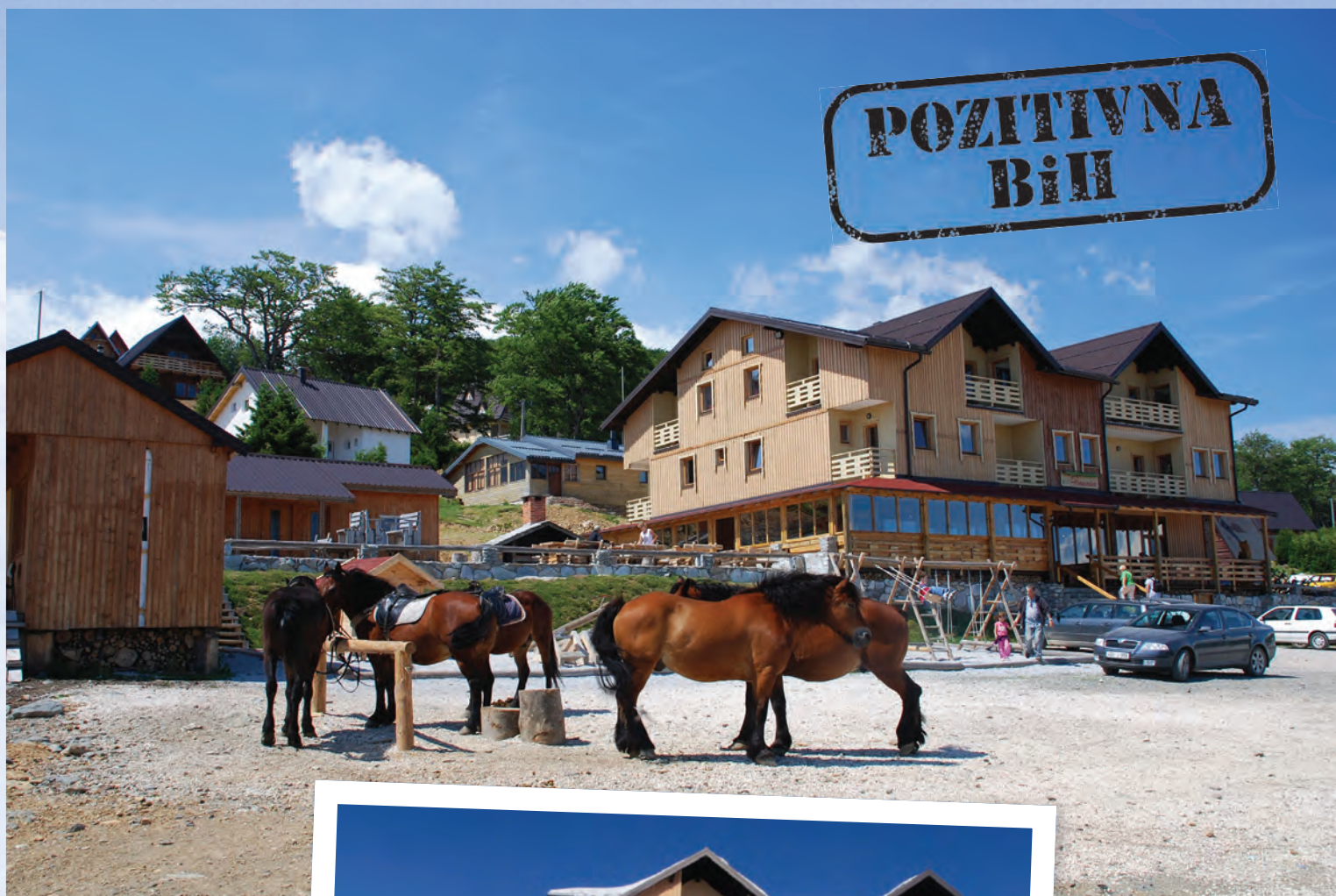
naše klijente je lako prepoznati

**SVIM VJERNICIMA KATOLIČKE
VJEROISPOVIJESTI SRETAN USKRS!**

Pitomo, a opet i divlje i netaknuto

S jedne strane, tamo prema Fojnici, greben je oštro odrezan i prilično nepristupačan, ali strana okrenuta prema jugu je izuzetno pitoma, bez strmih uspona, pa su pješaćenje, vožnja bicikla ili turno skijanje itekako ugodno, priča Emir Vučijak

Ljeti na biciklima ili zimi na skijama, uživanje na prostorima Matorca i Vrankamena je zagarantovano!

MALO SPRETNOSTI

Dakle, odakle god da putnik namjernik krene, ide prvo do Fojnice, potom put Bakovića, pa na Brusnicu i onda do Matorca i Vrankamena, dva planinska vrha koji uokviruju jedno prelijepo prirodno područje. Oni koji su bili kažu da lje-

pota ovih predjela posjetitelja i ljeti i zimi ostavlja bez daha.

Prostor između Matorca i Vrankamena je, inače, malo poznat i rijetko se spominje, a ljubitelji prirode su ga uočili na topografskim i Google Earth kartama kao veliki cjelovit prostor, potom su se malo raspitivali kod lokalnog stanovništva i shvatili da je to zapravo netaknuta priroda.

- Sam centar Brusnica je uređen urbanističkim planom i tačno se zna gdje je predvi-

đena gradnja vikendica. No krene li se dalje od ski-staze, priroda je potpuno netaknuta, a oduševljava činjenica da je podesna za šetnju i pješaćenje i osobama bez prethodnog iskustva boravka u planini. Kroz šumu prolazi šumski put, a preko travnatih livada jasno vidljiva, ugažena staza - priča Emir Vučijak, zaljubljenik u ovaj lokalitet, koji se inače bavi i brdskim biciklizmom i turnim skijanjem.

Matorac i Vrankamen zapravo su, pojašnjava naš sagovornik, dio vijenca planina i brda oko Fojnice - od Brusnice, preko Matorca i Vrankamena do Zec planine, pa do Vranice, Prokoškog jezera ili vrha Nadkrstac...

I kaže da je to sve vrijeme pitoma kombinacija travnatih livada i guste šume, zimi raj za skijaše, ljeti za šetače i bicikliste, ali i za one koji vole jahati konje koje mogu iznajmiti na licu mjesta.

- Staze nisu označene, izuzev nekoliko simboličnih planinarskih putokaza. Ali, uz malo spretnosti i sposobnosti orijentisanja u planini, biciklisti s uživanjem prelaze s planine na planinu bez većih opasnosti. Naravno, u zimskim uslovima, krene li se pješaćiti ili na turnim skijama, potreban je oprez. Zimi približavanje samom rubu planine nije preporučljivo zbog snježnih nanosa koji se lako mogu pretvoriti u lavinu, ali osjećaj slobode kod spusta, vjetar u kosi i zadovoljstva nakon uspješne avanture su neponovljivi i svako ko se jednom popne na planinu, na skijama ili biciklom, to će činiti zauvijek - priča Vučijak.

ČOVJEK SE Približava

Ovaj lokalitet je posebno zanimljiv za takozvano turno skijanje, a zbog karakterističnih struja zraka, tamo dovoljno sni-

TURNO SKIJANJE

Turno skijanje je kombinacija skijanja i planinarenja, odnosno skijanje bez korištenja prevoznog sredstva do vrha s kojeg kreće spust. Ljubitelji ovog oblika skijanja kažu da je sjajno to što na ovaj način možeš da ideš kud god želiš, a ne samo tamo gdje te nosi ski-lift.

Za turno skijanje je neophodno imati *turne skije* koje su mekše i lakše od običnih i na vrhu imaju rupu da bi ih bilo lakše vući do vrha; vezove za turno skijanje; *kože* ili *cucke*, odnosno trake koje se zakače na skije s donje strane i koje su premazane specijalnim ljepilom koje ne ostaje na skiji; *pancerice* za turno skijanje koje su kombinacija planinarskih i skijaških cipela, dovoljno mekane i fleksibilne da omogućе hodanje, ali i dovoljno tvrde za skijanje nizbrdo; *štapove* koji mogu biti i *obični skijaški*; *odjeću* koja bi trebala biti laganija od one za skijanje, ali ipak vodonepropusna.

Konstrukcija skija za turno skijanje je takva da ne propadaju, a s njima je, ako se snijeg pretvori u čvrstu koru, mogući i klasični spust. No, ukoliko je snijeg mekan i dubok, primjenjuju se *kosi smuk*, *telemark* i druge tehnike skijanja.

jega za uživanje ima i kada ga nestane na popularnim olimpijskim planinama.

Za one koji nisu posebno vješti na skijama, uz omanji hotelski objekat se nalazi i skijalište za početnike, pa ko voli nek' izvoli.

- S jedne strane, tamo prema Fojnici, greben je oštro odrezan i prilično nepristupačan, ali strana okrenuta prema jugu je izuzetno pitoma, bez strmih uspona, pa su pješaćenje, vožnja bicikla ili turno skijanje itekako ugodno. U zimskim uslovima put je teško prohodan, a nerijetko će vozači morati staviti i lance na točkove da bi savladali uspon i nanose snijega na cesti. Pošto put vodi kroz šumu, križanje sa vozilima iz suprotnog smjera je otežano, ali ovdje se uglavnom dolazi ujutro, a odlazi predveče, pa tako put postaje jednosmjerna saobraćajnica ujutro ka vrhu, popodne ka dolini i saobraćaj ipak teče bez većih zastoja - priča Vučijak.

Svojevremeno se u Fojnici šušalo o izgradnji gondole koja bi ovaj gradić direktno povezala sa Brusnicom.

- Ali, kriza je učinila svoje, pa će ova investicija očito sačekati bolja vremena. A to je prava šteta jer bilo bi divno ljeti iskrasti se iz kotline i prošetati travnatim livadama Matorca, Vrankamena i Brusnice na idealnoj nadmorskoj visini - priča Vučijak.

Matorac, Vrankamen i ostale planine oko Fojnice zasad su, upozorava naš sagovornik, nedirnuta priroda, ali se čovjek ipak opasno približava, što se vidi po Prokoškom jezeru.

- Njega sve češće posjećuju turisti koji za sobom ostavljaju gomile smeća, a među starim katunima pokrivenim šindrom u kojima su nekad boravili čobani, niču vikendice, dok vodu iz potoka koji napaja jezero uzima ko kako hoće i jezero polako nestaje, pa bi uskoro moglo postati bara. A to bi bilo velika šteta, zar ne - pita Vučijak. ●

CENTAR ZA TEHNIČKU KULTURU IZ MOSTARA

Klinci se igraju, a prave ro

Mostarski entuzijasti krpaju rupe u obrazovnom sustavu i potiču mlade da se što više okreću tehničkim strukama bez kojih nema ni razvoja ni napretka bilo kojeg gospodarstva

U Mostaru već nekoliko godina postoji Centar za tehničku kulturu u kom se klinci - osnovci i srednjoškolci - zabavljaju baveći se robotikom, programiranjem ili konstruisanjem, a sada jedna grupa izrađuje pravi trodimenzionalni printer!

VLASTITIM RUKAMA...

CTK, Centar za tehničku kulturu, su 2009. godine osnovali *INTERA Tehnološki park*, Zrakoplovni klub Mostar i udruga mladih *Ringo* s ciljem da mladim ljudima obezbijede pristup praktičnim znanjima iz tehničkih nauka kroz praktični kreativni rad i učenje kroz zabavu.

Rade u grupama od četvero do šestoro djece, a kroz njihove radionice godišnje prođe oko 100 polaznika, što je od osnivanja do danas više od 300 mladih talenata.

- Naša ciljna skupina su djeca i mladi od prvog razreda osnove škole pa do studenata. No posebna ciljna skupina su mlade osobe s darom za tehničke znanosti i ideja

Kristina Kostić

je identificirati ih, pomoći im da prepoznaju svoju buduću profesiju, usvoje praktična znanja, steknu samopouzdanje i, na koncu, postanu pravi kreativni stručnjaci - priča voditeljica Centra Kristina Kostić.

U CTK-u, zapravo, nastoje potaknuti mlade da se u što većem broju usmjere ka tehničkim strukama.

- One su nužne za razvoj i napredak svakog gospodarstva kako bi se u što bližoj budućnosti stvorili predujti za tehnološki pomak i u BiH. A svijet-

ska iskustva pokazuju da učenje kroz igru, zabavu, druženje i puno pozitivne energije dovodi do intenzivnog razvoja kreativnosti i daje izvrsne rezultate - kaže Kostićeva.

Mladi nužno trebaju, smatraju u CTK, ovakve sadržaje koji su dopuna sadašnjem školskom programu koji, kako naša sagovornica kaže, na žalost nema praktičnu dimenziju.

- Vlastitim rukama napraviti maketu, sklopiti nešto što se kreće, leti, vrti, pali i gasi žaruljice, podiže i spušta dijelove ili slično je nezamjerno zadovoljstvo svima koji su inficirani virusom tehnike. Interes je veliki i još nam se nije do-

godilo da smo neko dijete odbili. A trudimo se organizirati nastavu i aktivnosti tako da svako dijete dobije priliku za učenje i druženje - priča Kristina Kostić.

TEORIJA U PRAKSI

Aktivnosti se odvijaju u četiri radionice - za maketarstvo i modelarstvo, za robotiku, informatiku i elektroniku.

U maketarstvu i modelarstvu slobodno i samostalno djeca smišljaju šta će praviti i kombiniraju gotove elemente sa samostalno izgrađenim maketama i modelima.

U radionici robotike koristeći gotove elemente

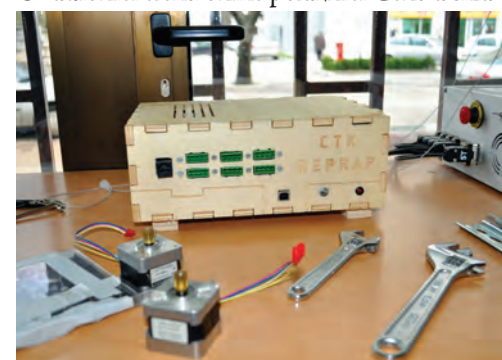
Robote, makete, printere...

za robotiku u obliku slagalice, sklapaju robotiče, robotske ruke, autiče na daljinsko upravljanje i uče programirati.

Informatičari u *Game Labu* smišljaju i kreiraju video igrice i uče kako kompleksan projekt razlučiti na manje probleme i sustavno ih rješavati, a stariji uče uvod u programiranje *Android* aplikacija i osnove programiranja u programskom jeziku *Java*.

U radionici elektronike polaznici Centra skla-

paju različite strujne krugove i komponente kao što su kondenzatori, zavojnice, otpornici i slično, te mjere mjernim instrumentima, leme, sklapaju krugove, ali i programiraju i izrađuju elektroničke pločice.

- U radionicama, uz zabavu i pomoć i nadzor mentora-nastavnika, mladi vlastitim rukama izrađuju različite tehničke uratke, čime se dio teorijskih znanja iz školskog programa pretače u konkretan praktičan rad - kaže Kostićeva.

CTK za sada finansiraju društveno odgovorna poduzeća, donatori i manjim dijelom članarine polaznika radionica. ●

OTVARAJU SE ZA GLOBALNO TRŽIŠTE

CTK je nedavno realizirao projekt *Ja znam programirati* u kojem su mladi polaznici učili osnove *Android* operativnog sustava i osnove programiranja u *Java*. Projekt su podržali Fondacija *Mozaik*, Ministarstvo vanjskih poslova Italije i Svjetska banka.

- Kako je *Android* besplatan operativni sustav koji se danas nalazi na 59 posto mobitela, tableta i *smartphona* u cijelom svijetu i kako je jedan od glavnih ciljeva *Googla* bio da potakne programere u proizvodnji aplikacija za *Android* sustav i promociju globalne baze zvane *Google Play*, jasno je kakva se vrata otvaraju mladim programerima koji svoje ideje i aplikacije mogu staviti na globalno tržište. S druge strane, mi ovim projektom mladim ljudima dajemo osnovno znanje programiranja, potičemo ih da to znanje koriste i poboljšaju osnove za upis na fakultete informacijskih tehnologija, te olakšavamo mladima zaposlenje u IT struci uz nezostavno poticanje kreativnosti i timskog rada - priča Kristina Kostić.

Filmska frka brzo je postala stvarnost

**POZITIVNA
BiH**

Ako svi odemo, ko će ostati, možda ljudi koji imaju 30, 40 ili više godina i ne mogu više ništa promijeniti, a ja bih volio da promijenimo sve, od ustava, organizacije i političkog upravljanja zemljom, do nas samih

Sarajevo je toliko filmski grad da ovdje i djeca prave filmove. Igrane i dugometražne! Dobro, možda ne djeca, ali gimnazijalci koji su netom napunili 18.

Film se zove *Svjetla moga grada*, a režiser je Kenan Musić, učenik IV razreda Gimnazije Dobrinja u Sarajevu, na odsjeku za scenske umjetnosti. Kenanova generacija je, inače, prva koja je imala priliku pohađati nastavu na ovom usmjerenju, a Musić je tamo završio slučajno. Sada je, međutim, presretan zbog toga i uporno ponavlja da su *Svjetla moga grada* njegov prvi dugometražni igrani film jer već radi na scenariju za novi i nada se da početkom juna počinje snimanje.

KAKO POČINJE ČAS

- Nastava je bila tako zamišljena da u prvom razredu proučavamo teoriju scenskih umjetnosti, ali mi smo tražili da odmah radimo nešto praktično i već u drugom razredu su naši dokumentarni filmovi bili jako zapaženi na nekim takmičenjima u BiH. Jedan film smo dijelom snimali u Francuskoj i nama je cijela ta filmska frka - set, režija, scenario, gluma i sve to - brzo postala sasvim prirodna aktivnost - priča Musić.

Njegov prvi igrani kratkometražni film je prikazan na SFF-u, bio je na jednom takmičenju u Francuskoj, a na jednom takmičenju je bio u konkurenciji sa filmom Danisa Tanovića.

- To je za mene bila posebna radost. I tako se to sve kroz nastavu pretvorilo u neko simpatično nadmetanje među nama, pa sam ja ovaj

scenario napisao za 15 sati neprekidnog rada. Trebalo ga je kasnije doradivati, naravno, ali to je bilo to. Ekipa koja je radila na ovom filmu je bila sigurno najmlađa ekipa koja je ikada snimi-

la neki film, uglav-

nom moji iz razre-

da. Nismo imali

prebijene pare,

moji i roditelji

mog prijatelja

Edina Liči-

ne, koji je bio

producent, su

uložili sigurno

10.000 KM, a

sva oprema ko-

ju smo koristili

je bila posuđena

- priča Musić.

Srećom, Ličina je

u producentskim

vodama i imao je

prijatelje koji su

mogli pomoći.

- A i Gimnazija ima

nešto opreme iz jed-

ne ranije donacije i di-

rektorica Sabiha Miskin

nam je sve to stavila na raspo-

laganje. Snimali smo 30 dana, a

postprodukcija je završena za pet

dana jer su nam iz *Sarajevo Film Fe-*

stivala tražili da završimo u odre-

đenom vremenu da bismo se uklo-

pili u njihove termine. Nije bilo lako

jer smo mnogo radili, ja sam putovao

u Hrvatsku, Srbiju, Crnu Goru, ali ve-

oma sam sretan zbog toga. U školi su

mi maksimalno izašli u susret, Mini-

star-
stvo
obrazo-
vanja je
čak po-
krovitelj
filma, ali
t o k o m
snimanja u
školi nisam
dobio nika-
kve povla-
stice i nisam
ih ni tražio.
Doduše, br-

zo sam pao sa prosjeka 4,8 na 4,4 jer fizički ne stižem sve, ali nije mi žao jer sve ovo je jedno izuzetno iskustvo i znanje - priča Musić.

U njegovom gimnazijskom razredu je, priča nam, atmosfera je izvrsna jer čas nikada ne počinje običnim diktiranjem lekcije nego razgovorom o nekom aktuelnom problemu koji ih dovede do zadate teme. To je pomoglo da svi u razredu imaju široko znanje i slobodu da misle svojom glavom i slobodno govore o onom o čemu razmišljaju.

ODMAĆI SE OD RATA

Na kraju će, kaže Kenan Musić, svi članovi ekipe ipak dobiti honorare jer je Grad Sarajevo podržao film sa 30.000 KM koje bi uskoro mogli dobiti.

- Plaćićemo honorare, a nešto novca sačuvati za putovanja, jer početkom maja idemo u Njujork, pa Tuzla, Beograd, krajem godine Zagreb i još ponegdje. Naime, mi za sada jesmo zaradili nešto novca s ovim filmom, ali još ništa nismo dobili. Osim toga, tek sada smo registrovali Udruženje mladih umjetnika u BiH, pa tek sada mogu da nam plate - smješka se Kenan Musić.

Njemu su, priča nam, poslovni sastanci dosta neobični jer dok on želi da govori o završenom filmu, svi bi radije o budućim projektima, od režiranja mjuzikla, pa dalje.

Svjetla moga grada su film koji se bavi socijalnim problemima i prati mladog čovjeka koji je doselio iz ruralne sredine u veliki grad u kojem se ne snalazi baš najbolje.

- Nisam imao neki konkretan događaj koji mi je bio inspiracija, ali jako pažljivo posmatram društvo u kojem živimo, posebno tu grupu od 15 do 18 godina i vidim da je mnogo problema. Film može da otvori oči za nešto i kod nas je snimljeno mnogo filmova na tu temu, ali svi izbjegavaju priču o lažnom moralu i iskorištavanju ljudi, a mi o tome na nastavi često razgovaramo i mislim da to što se mi izdajemo za nešto što nismo i ismijavamo druge jako kvari naše društvo - kaže Musić.

S druge strane, bilo mu je jako važno da to ne bude film koji se bavi ratom.

- Mislim da je vrijeme da se mladi ljudi odmaknu od te teme, jer nismo bili tu kada se to dešavalo. Osim toga, mislim da veliki dio problema koje mi sada imamo nije posljedica rata, nego našeg mentaliteta i da ljudi koji su rođeni pet godina poslije rata ne bi trebali imati probleme zbog rata, jer nismo bili tu. Sada imam dilemu da li je film prihvaćen zato što je jako dobar ili zato što su ga napravili jako mladi ljudi. Jer, i u ško-

li je bilo podozrivih pogleda i pitanja kao je li to nešto ozbiljno, pa sam to pitao i čika Miru Purivatru. On ga je gledao dva puta i kaže da je tematika privlačna i da bi ga trebali pogledati i mladi i roditelji, a i mediji su dali pozitivne komentare. Sada pripremam novi film i opet će biti društveno angažovan, ali će sada biti i politike - priča Kenan Musić.

NIJE NAM NIŠTA LOŠIJE

Sada, dok priprema novi film, razmišlja i o svojoj i o budućnosti BiH.

- Još uvijek sam u dilemi da li da se posvetim diplomatiji i politici ili režiji i umjetnosti generalno. Nisam član nijedne stranke, ali čekam da Željko Komšić napravi svoju i mislim da ću se učlaniti, jer imam ambiciju da nešto promijenim u našoj zemlji. Čak i profesori u školi kažu da ću, ako iko iz našeg razreda nešto uradi, to biti ja. S druge

strane, glumio sam i u filmu i u pozorištu, režirao sam predstavu u pozorištu i najviše mi se sviđa film, mislim da on može otvoriti razne teme i uticati na ljude, režija daje ogromne mogućnosti, ali sada sam u dilemi jer mislim da u BiH još najmanje deset godina neće biti moguće živjeti od umjetnosti ili filma i nalaziti novac za snimanje - kaže Musić.

S druge strane, nijednog trenutka nije poželio da ode iz BiH.

- Proteklih šest godina sam skoro cijeli svijet obišao sa ansamblom *Sultan Mehmed Fatih*, mnogo toga sam vidio i mislim da kod nas nije ništa lošije nego drugdje. Također, imam osjećaj da je četiri ili pet godina van BiH, u kojoj planiram da nastavim da živim, dugo jer ako nešto hoćemo da mijenjamo, moramo biti ovdje. Ako svi odemo, ko će ostati? Možda ljudi koji imaju 30, 40 ili više godina i ne mogu više ništa promijeniti... A ja bih volio da promijenimo sve, od ustava, organizacije i političkog upravljanja zemljom, do nas samih, da svako krene od sebe i manje gleda tuđi posao ili ismijava druge, jer mi se čini da danas ne znamo šta nam je cilj. Političari odu u Brisel s jednom idejom, pa se onda vrate i svađaju oko nečeg sasvim drugog - priča Kenan Musić.

Mama, tata i sestra nisu iznenađeni njegovim uspjesima.

- Oduvijek smo jako bliski i otvoreni, sve radimo zajedno i strašno volim da provodim vrijeme s njima. Imamo super odnos. Samo je tata sada malo zabrinut kad me sluša ili gleda u medijima, misli da trebam biti pažljiviji i odmjeraniji u izjavama barem dok ne snimim još jedan film, a mama je sasvim ponosna, kao i sestra - priča Kenan Musić.

I kaže da mu je smiješno kada ga ljudi s kojima se sreće pitaju čiji je sin i koji političar mu je otac, pa pojašnjava da je mama frizerka, a tata penzionisani pripadnik Oružanih snaga BiH. ●

MLADA KREATORKA IZ CAZINA ELVIRA ČATIĆ O SVOJOJ KOLEKCIJI JUNK FASHION

► PIŠE: Zdravko Čupović
zdravko@startbih.info

Elvira Čatić

I skorištene plastične kese, vreće za smeće, kartonski otpaci, plastika i slične nepotrepštine predstavljaju asocijaciju na tipični kontejnerski sadržaj.

IDEJA JE BILA REDIZAJNIRATI

Međutim, mlada kreatorka iz Cazina Elvira Čatić je bukvalno u gomili smeća pronašla idealan materijal za modnu kolekciju *Junk Fashion* koja od prošle godine oduševljava modnu javnost širom Bosne i Hercegovine.

Kolekcija je trenutno na bh. turneji, a posljednja prezentacija je bila sredinom marta na izboru za Miss općine Doboj Jug gdje su sve kandidatkinje nosile Elvirine kreacije da bi skrenule pažnju javnosti na važnost zaštite okoliša, odnosno potakle građane na odgovorniji odnos prema smeću i otpadu što ga stvaraju.

Elvirine *Junk* kreacije uskoro bi trebali pronosati modeli i po evropskim modnim pistama.

Ova studentica Tekstilnog dizajna na bihaćkom Tehničkom fakultetu kaže da je sve krenulo iz namjere da se uradi nešto dru-

IDEJA je 80 posto posla

Moje haljine nisu za nošenje već samo za predstavljanje, a danas je moda baš to, čisto predstavljanje i, zapravo, ima kratko trajanje, živi od sezone do sezone, kaže Elvira Čatić

gačije, a prvobitna ideja je bila redizajniranje *second hand* odjeće, s obzirom da velike količine garderobe završe na smetljištu.

Upravo tada je sinula nova ideja. Napravila je dvije haljine, jednu od papira, a drugu od vreća za smeće.

Potpuno neočekivano, publika je odlično reagovala, nakon čega se prijavila na prošlogodišnji aprilski Nivea Fashion Week Sarajevo sa temom *Junk Fashion*. - Za drugo predstavljanje na Nivea Fashion Weeku u novembru sam radila haljine od

OČEKIVALA PARADAJZ, DOBILA APLAUZ

Pored Sarajeva, kolekcija Elvire Čatić je prikazivana u Banjaluci, Počitelju, Velikoj Kladuži, Czinu...

- Komentari su bili odlični i svakako iznad mojih očekivanja. Ja sam, naime, uradila haljine od smeća, šta tu možeš očekivati?! Bojala sam se samo da me publika ne bi gđala paradajzom. Međutim, bilo je odlično. Svaka kreacija je dobila aplauz i ja sam na kraju bila oduševljena sa svim. Organizacija, modeli, ma jednostavno sve je bilo odlično - ushićeno kaže Čatićeva.

čine, da bi sve spojila u jednu cjelinu. Ovog puta moja je kolekcija bila više elegantna i graciozna. Svijetle boje, a dominirala je bijela i pastelna bež boja sa crvenom bojom. Moji modeli su imali ulogu da glume dame na modnoj pisti - kaže Čatićeva.

U skladu s tim, numera uz koju su modeli nosili kreacije bila je *She is a lady* Toma Jonesa.

ZAMALO ODUSTALA

- Dama je dama, nebitno da li nosi smeće ili skupocjenu odjeću. Dama se rodi jednostavno. Po mom mišljenju, svaka djevojka treba da na sebe gleda kao na damu, jer bi tako imala o sebi više mišljenje. Mi danas dopuštamo da nas cijene za varaju. Sve što je skupo, mora da je dobro. Ja se s tim nikako ne slažem. Bilo

dobro ili ne, završiću na smeću svako. Ja na svoje kreacije gledam kao na umjetnička djela.

To su haljine koje nisu nosive, već samo za predstavljanje. Danas je moda baš to, čisto predstavljanje, a zapravo ima kratko trajanje i živi od sezone do

sezone - dodaje Čatić.

Za razliku od nekada kada je modni trend trajao i cijelo desetljeće, danas se moda mijenja nevjerojatnom brzinom, ističe Elvira uz konstataciju da sve što se kupi danas, već sutradan je to moda od jučer.

Pritom niko ne razmišlja o tome da će sve to završiti na smetljištu.

- Tokom prvog dolaska u Sarajevo na moju prvu reviju, sjećam se izraza lica modela i drugih dizajnera kada sam izvadila haljine od smeća. Svi su me čudno gledali i smijali se. U jednom sam trenutku rekla da ja to neću i da hoću da idem kući jer nisam došla da mi se neko ruga. Razgovarala sam sa organizatoricom iz *ABC models* i rekla joj da odustajem. Ona me je, međutim, ohrabrila i rekla toliko komplimentata da sam sretna

što sam ostala. Vidjela sam svojim očima kako su ljudi oduševljeni, a aplauz me zarazio. Skroz - iskreno priznaje Elvira Čatić.

Ponukani izuzetnim uspjehom svoje studentice, na teksilnom odsjeku su već organizovali nekoliko radionica na kojima se obrađivalo smeće, a možda se i pokrene i cijeli novi smjer.

U duhu svoje kolekcije, a i sve izraženije globalne svijesti o neophodnosti recikliranja i očuvanja čovjekove okoline, naša sagovornica poručuje da drugi put razmislimo prije nego bacimo nešto...

- Jer, možda od toga možete napraviti nešto drugo. Ili, unaprijed razmislite kad kupujete nešto da će to završiti ionako na smeću. Zašto onda bacati pare?! - kaže Čatićeva.

PLANOVA, ONA, NARAVNO IMA...

- Ali, ne žurim. Počela sam sa smećem, a šta je sljedeće vidjet ćemo. Smeća neće nestati, tako da će biti još puno haljina od Elvire Čatić. Vrijeme je pred nama - pomalo zagonetno, ali sa smiješkom poručuje ova mlada kreatorica. ●

plastičnih vrećica, od vreća za brašno, sirove kafe, užadi od jute, plastike, papira, kartona i slično. Meni je bitna ideja. Ideja je 80 posto posla, a ostalo je samo obrada. Sve to smeće je već korišteno, pa sam morala prije toga sve čistiti i obrađivati na raznorazne na-

ZAPOSILITE JE U KOMUNALNO

Tokom pripreme kolekcije i same revije, bilo je raznih duhovitih anegdota.

- U Sarajevu na reviji su bili komentari da će me zaposliti u komunalno preduzeće da kupim sve smeće i napravim prekrasne haljine. Narod se umorio od svega i traži nešto novo. Traži način da ušpara novac i način da živi povoljnije. Možda se baš zbog toga njima toliko i dopala moja ideja - kaže Elvira Čatić.

INFOBIRO MEDIACENTRA BLIŽI SE ZAOKRUŽIVANJU PRVE DECENIJE POSTOJANJA

Mašine čitaju umjesto ljudi

Princip je jednostavan: stare novine se skeniraju, poseban softver ih pročita i pretvori u Wordov dokument, onda se sve to pohrani u bazi i, recimo, Bosanski prijatelj, prvi bh. časopis iz 1850., spreman je za listanje na računaru...

PIŠE: Dragan Bošnjak dragan@startbih.info

Ideja o stvaranju arhive štampanih izdanja novina i časopisa koji izlaze u Bosni i Hercegovini nastala je još 1995. godine i to je bila prva baza novinskih apstrakata.

FOTOKOPIRALI, PA SKENIRALI

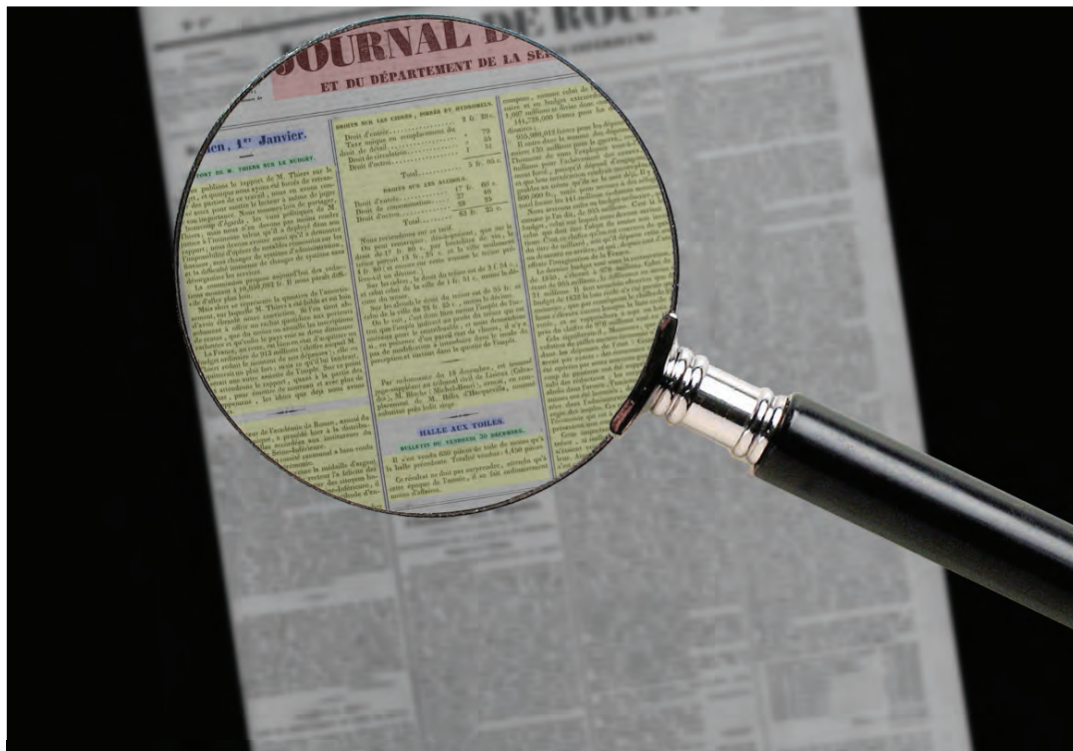
Ovakvom bazom članaka prvobitno se htjelo pomoći novinarima u pristupu objavljenim tekstovima, međutim ta prva baza bila je dostupna isključivo u tadašnjim prostorijama Mediacentra u Sarajevu, a funkcionirala je na taj način da se određeni članak pronađe u printanom izdanju, pa se onda kopirao ili skenirao za potrebe novinara.

- Ali kako se sve oko nas mijenja, pogotovo po pitanju tehnologija, tako smo 2004. godine shvatili da je bolje da svu ovu arhivsku građu imamo online, te da tako bude i dostupnije korisnicima. Vi možete imati najbolju stvar na svijetu, ali ako nije dostupna svima, onda i ne vrijedi - kaže menadžer digitalne arhive Dragan Golubović.

Infobiro Mediacentra prvo je napravio ugovore sa svim novinama, odnosno izdavačima, a dogovor je bio vrlo jednostavan. Izdavači su imali obvezu dostavljati im novine i dati odobrenje da mogu slobodno koristiti sadržaje, odnosno da ih mogu arhivirati i dalje distribuirati krajnjim korisnicima, a zauzvrat su svi partneri u projektu dobili pravo besplatnog korištenja kompletne arhive.

Tako je svim zainteresiranim dostupna kompletna digitalna arhiva svih relevantnijih dnevnih novina i časopisa iz Bosne i Hercegovine od 2003. godine do danas.

- Do sada je cijeli proces tekao bez problema, a naredne godine već se navršava i punih deset godina postojanja i rada arhi-

ve - kaže Golubović.

Onda je 2006. na red došao i novi projekat koji je nekako bio logičan nastavak arhiviranja štampe.

Vladi Federacije BiH predloženo je da se digitalizira stara štampa u BiH, to je prihvaćeno i krenulo sa realizacijom tog dijela ar-

hiviranja.

Ovaj proces još i danas traje, a sadržaj je odvojen u poseban dio pod nazivom *Historijski arhiv*.

Ovaj dio je, inače, potpuno besplatan za korištenje građanima BiH, a prema preporukama Evropske komisije koja kaže, između ostalog, da građani moraju da imaju besplatan online pristup njihovoj kulturnoj baštini.

Gdje se prikuplja historijska arhiva?

Mediacentar je napravio odličan posao i po pitanju organiziranja svih institucija unutar BiH, te su sklopili ugovore o suradnji sa Zemaljskim muzejom, sa Arhivom grada Sarajeva, sa Historijskim arhivom Sarajeva, odakle posuđuju arhivsku građu koju, nakon digitalizacije vraćaju ovim institucijama, obzirom da Mediacentar nema uvjete za adekvatno čuvanje originalnih izdanja.

Jedan od značajnijih projekata bio je i digitalizacija časopisa *Bosanski prijatelj*, koji je bio prvi časopis koji se pojavio u Bosni i Hercegovini još 1850. godine.

PUNE I BIBLIOTEKE

Pored toga, u digitalni oblik prenesen je i *Glasnik Zemaljskog muzeja*, koji je bio prvi znanstveni časopis na ovim prostorima.

- Izuzetno sam sretan i ponosan na sve što smo do sada uradili, jer na procesu digi-

POPUNJAVANJE HISTORIJSKOG ARHIVA

Tokom realizacije projekta digitalizacije publikacija kulturnih društava u BiH, u Infobiru su shvatili da u Bosni i Hercegovini ne postoji niti jedan broj časopisa *Jevrejski glas* iz perioda 1940. - 1941. godina. Koristeći odličnu suradnju sa historijskim arhivima susjednih zemalja, uspjeli su locirati izdanja koja su nedostajala u Arhivu grada Zagreba, čime je upotpunjena historijska arhiva Bosne i Hercegovine.

Na sličan način došli su i u posjed časopisa *Neretva*, koji je izlazio tokom 1878. godine u Mostaru.

Ukupno su izašla 22 broja, ali u domaćim arhivima nedostajala su četiri, koja su pronađena u Narodnoj biblioteci Srbije.

talizacije rade samo tri osobe. A uspjeli smo sva ta stara izdanja izvući iz zaborava i učiniti ih dostupnim svima - kaže Golubović.

On napominje da je upravo *Glasnik Zemaljskog muzeja* godina i desetak stajao u muzeju i skupljao prašinu, bez ikakve koristi za bilo koga.

Jednostavno, znalo se da je tamo, a svi oni koji su trebali nešto pronaći morali su se uklopiti u radno vrijeme muzeja i bukvalno kopati po starim izdanjima časopisa.

I to samo u slučaju da se radi o nekome ko živi u Sarajevu, jer za one koji žive izvan glavnog grada, ovo je bio još teže izvodljiv zadatak.

U cilju što bolje zaštite ali i promoviranja pokretne kulturne baštine Bosne i Hercegovine, iz digitalnog arhiva, nakon što digitaliziraju historijsku određenu arhivsku građu, svim bibliotekama u BiH dostave komplet DVD-jeva sa tim materijalom, te na taj način pomažu i bibliotekama da obogate svoje fondove naslova.

Dakle, sva historijska arhiva koja je do sada digitalizirana, može se naći u elektronskom obliku i u bibliotekama širom zemlje.

Proces digitalizacije podrazumijeva prevođenje analognog signala u digitalni, dakle, ono što je bilo čitljivo čovjeku ovim procesom se čini čitljivim i mašinama.

Prvo se skenira dokument, odnosno novinsko izdanje, nakon čega slijedi softversko prevođenje skeniranog dokumenta u Word format, da bi se

kasnije dokument mogao lakše pronaći pretraživanjem same baze, odnosno arhive, po tekstu, a ne samo po naslovu.

Važno je naglasiti da se procesom digitalizacije obuhvaća kompletna novina, od ko-

NADA S TAVANA

Pored korištenja službenih arhiva, u posljednje vrijeme se dešava da se Infobirou obraćaju i sami građani koji posjeduju stara izdanja nekih skoro zaboravljenih časopisa.

- Prije nekoliko godina javio nam se prijatelj naše

kolegice, koji je tako i čuo za naš projekat prikupljanja starih izdanja časopisa. Naime, na svom tavanu je imao komplet časopisa *Nada* koji je bio jedan od prvih časopisa posvećen književnosti u BiH, a izlazio je u periodu od 1895. do 1903. godine. Posebno nas je iznenadilo to što je kompletna edicija bila sačuvana - kaže Dragan Golubović.

rice do korice, čime se zadržava autentičnost samog izdanja.

Dakle, ako nekoga zanima, recimo, uređenje novine ili prelom i dizajn novine, sve je tu u originalu i dostupno jednim klikom miša. Sljedeći važan korak je očuvanje sadržaja jezika u izvornom obliku.

MILION NASLOVA

Naime, problem se često dešava pri softverskoj obradi skeniranog izdanja, gdje sam program ne prepoznaje određene znakove, odnosno prepoznaje ih pogrešno.

Tada na scenu stupa *ljudski faktor*, odnosno ekipa stručnjaka koji vrše usporedbu i usaglašavanje izvornog teksta sa onim u Wordu.

Interesantno je spomenuti da ovaj program, kada su u pitanju stara izdanja novina, griješi u oko 30 posto slučajeva.

Posljednji korak u digitalizaciji historijske građe je indeksiranje, odnosno opis samog članka koji je digitaliziran.

Iako je ovo prilično dugotrajan i nimalo lak posao, takvim pristupom se zadržava autentičnost same baze, odnosno novinskih izdanja starih i više od 100 godina.

Iako se broj korisnika stalno mijenja, Digitalnu arhivu Infobiro Media-centra mjesečno posjeti između 50 i 60.000 korisnika, od kojih nisu svi pretplatnici.

- Oni koji nemaju pretplatu mogu pogledati apstrakt teksta i vidje-

RATNA IZDANJA

Do sada je prikupljeno i više od 70 posto svih štampanih izdanja koja su u BiH izlazila tokom posljednjeg rata, što je također fascinantna podataka, a u potpunosti su digitalizirana sva izdanja ratnog *Oslobođenja*, dok se trenutno radi na prikupljanju sredstava za digitalizaciju i ostatka arhive ratnih izdanja novina.

ti osnovne podatke, ali ne mogu vidjeti cijeli tekst. Takvih je korisnika i najviše - pojašnjava Golubović.

U ovom momentu, arhivirano, odnosno digitalizirano je blizu milion članaka, a arhiva se svakodnevno pojačava sa oko 250 novih tekstova.

Usluge digitalne arhive u velikoj mjeri koriste i studenti, registri-

rani preko svojih fakulteta, ali i profesori.

U ovom momentu sam arhiv još uvijek nije samoodrživ, iako u Infobirou naglašavaju da nikada nisu ni željeli da od ovoga prave komercijalni projekat, već nešto od čega bi svi u državi, od njenih institucija preko obrazovnih i znanstvenih institucija do običnih građana, imati korist.

Za sada se digitalna arhiva izdržava putem sredstava iz raznih projekata, a sa izuzetkom sredstava od Vlade FBiH, sve ostale projekte finansiraju strane organizacije.

Trenutno u Infobirou rade na izuzetno važnom projektu zaštite i digitalizacije publikacija kulturnih društava u Bosni i Hercegovini, čime se želi osigurati pristup arhivskoj građi korisnicima iz cijele BiH, ali i iz cijelog svijeta. ●

Dragan Golubović

AMER SULEJMANAGIĆ, JEDAN OD MALOBROJNIH HERALDIČARA I VEKSILOLOGA

Grbovi: NAGRDI NAS herojska prošlost

U stvari, niti jedan od naša tri narodna grba nije djelo naših domaćih vladara, sve su to proizvodi strane, zapadne heraldike i svjedoče staru istinu da u srednjem vijeku nema neovisnih vladara, već je svako nečiji vazal

PIŠE: **Zdravko Čupović** zdravko@startbih.info

Najkraće rečeno, heraldika je nauka o grbovima i bavi se njihovim postankom, razvojem i umjetničkim oblikovanjem. Prvi grbovi u Evropi nastaju početkom XII vijeka, a heraldika se usavršavala narednih stoljeća uz osnovno pravilo da određeni simbol ili figura pripada heraldici samo ako se nalazi na štitu koji je osnova grba. Bez štita nema grba ni heraldike.

PEČAT BANA NINOSLAVA

Iako se heraldika bavi i tradicijom, u savremenom zapadnom društvu tradicija gubi na značaju i egzistira isključivo u naučnom okviru.

Najbolji primjer je Francuska koja je kolijevka evropske heraldike, a već više od 100 godina nema službeni grb, već amblem koji se povremeno osavremenjuje, a slični se procesi dešavaju i u drugim zemljama.

Balkan je naravno kao i uvijek posebna priča.

- **Takvo je stanje kod naroda u kojih je historija ono što jeste - prošlost. Tamo se više ne gine za čast nacionalnih simbola, niti se u njihovu**

Kralj Vladislav II Jagelović 1493.

VEKSILOGIJA

Veksilologija je nauka o zastavama i njeno ime dolazi od rimskog stijega zvanog Vexillum. Osoba koja proučava zastave je veksilolog, a osoba koja se bavi dizajniranjem zastava je lek-sliograf.

Ban Stjepan II Kotromanić 1323.

ime čine zločini. Na Balkanu je heraldika još uvijek ču-

varica nacionalnog identiteta i samim tim izuzetno važna za ov-

dašnje narode i zemlje. Upravo zbog nedostatka neutralnog pristupa heraldičkoj baštini, ona na Balkanu gubi obilježje nauke i povremeno biva zloupotrijebljena - kaže za Start BiH jedan od malobrojnih bh. heraldičara i veksilologa Amer Sulejmanagić.

Naša heraldika je generalno osakaćena prevaziđenim herojskim pristupom prošlosti zbog čega trpi od pogrešne valorizacije i diskontinuiteta. Problem predstavlja, nastavlja Sulejmanagić, to

što bolujemo od velikih srednjovjekovnih kraljeva i njihovih simbola koje prihvaćamo kao nacionalne.

- U stvari, niti jedan od naša tri narodna grba nije djelo naših domaćih vladara. Sve su to proizvodi strane, zapadne heraldike i svjedoče staru istinu da u srednjem vijeku nema neovisnih vladara, već je svako nečiji vazal. Korijeni suverenosti i sadašnje nezavisnosti naših naroda i država ne mogu se tražiti u tom vreme-

nu, kao što se tamo nije mogla naći ni osnova za jugoslavenske integracije - kaže on.

Bosansku heraldiku se može pratiti od pečata bana Matije Ninoslava iz 1249. godine, iako se pojedini njeni elementi mogu vezati i za bana Borića i sredinu XII stoljeća.

NEZNANJE I POVRŠNOST

Nakon bana Ninoslava, bosanska srednjovjekovna i novovjekovna heraldika u osnovi se dijeli na četiri razdoblja.

Prvo obuhvata grbove koje su domaći vladari dobijali ili sami pravili prema ugarskom uzorku, što je heraldika naših banova i kraljeva. Zatim gr-

OSNOVNA PRAVILA I POJMOVI HERALDIKE

Grb mora imati štit i to je prvo i eliminatorno heraldičko pravilo.

Drugo pravilo tradicionalne heraldike je pravo predvođenja - obaveza slijeđenja - pravo nasljeđivanja grba. To znači da grb predstavlja osobu. Sa uvođenjem crkvene, municipalne i kasnije nacionalne heraldike, od ovoga se, prvobitno također eliminatornog, pravila odstupilo. Ostala su pravila ostala ista do danas.

Treće pravilo je da u jednom vremenu nosilac može imati samo jedan grb.

Grb mora biti urađen prema heraldičkim pravilima. Grb je unikatan i ne smije u potpunosti biti isti kao neki drugi.

Grb ima desnu mušku i lijevu žensku stranu koje se određuju prema nosiocu štita, a ne prema posmatraču.

Mora se voditi računa o upotrebi dozvoljenih

boja, metala (zlatu i srebru) i krzna.

Pored ovih osnovnih, postoje i druga brojna pravila, mada Amer Sulejmanagić napominje da neke nacionalne heraldike određena pravila svjesno zanemaruju.

- Ne smijemo zaboraviti ni pojam *blazoniranje*. Radi se o opisivanju grba prema tačno ustanovljenim posebnim pravilima, tako da je riječima definiran sav likovni prikaz. Bez poznavanja likovnog predloška, grb se mora moći nacrtati samo na osnovu opisa. Kada govorimo o osnovnim pojmovima, to su kod grba štit, kriješta, odnosno heraldički likovi iznad štita i heraldički likovi oko i ispod štita. Vezano za obradu samog štita, radi se o dijelovima štita odnosno bojama, metalima, krznima, likovima na štitu. Nabrojane su u stvari grupe pojmova, a unutar njih se nalazi nebrojeno mnogo osnovnih pojmova - kaže Sulejmanagić.

Amer Sulejmanagić

bove koje su ugarski kraljevi kao nominalni vladari Bosne sebi dodjeljivali i spadaju u doba kada su Bosnom već vladale Osmanlije.

Treće razdoblje je *Ilirska heraldika* s kraja XVI i početka XVII stoljeća i kroz čitav period nacionalnog buđenja južnih Slavena. Četvrto razdoblje je poglavlje modernog doba počevši od dolaska Austro-Ugarske kada je, sudeći po Laszowskom i Duišinu, u Bosni osim državnog grba postojalo još samo pet, šest gradskih grbova.

- Nekada je bosanska heraldika u potpunosti pripadala zapadnoj heraldici i može se reći da je dosegla značajan nivo razvitka mjereno po kriterijima tog kulturnog kruga. Od kada je zbog povećanog *patriotizma* i *brige za narod i tradiciju* pala u domaće ruke, trpi od posljedica neznanja i potpune površnosti. Samo se u takvom stanju može desiti da visoko rangirani prijedlog za grb Federacije BiH, srećom neusvojen kao i ostali slični, bude tri različito obojena kućna krova za tri naroda. Mislim ipak da je vrhunac grbotvorilačke gluposti posljednji grb grada Bugojna, čija je jedna od boja, po saopćenju Komisije za usvajanje grba, određena prema boji tamošnjeg Nogometnog kluba *Iskra* - ilustruje Sulejmanagić sve naše nonsense.

S obzirom na dugu heraldičku tradiciju, sa naučnog aspekta naš sagovornik bh. državne simbole opisuje kao *relativno loše* kada je riječ o oblikovanju i izboru motiva. On, međutim, napominje da kritike ne treba uputiti samo međunarodnoj zajednici, jer ni heraldičko-veksilološki proizvođači domaćih vlasti ne da nisu kvalitetniji, već su čak i gori.

Tako se, kaže, prigovaralo Republici Srpskoj što insistira na svojim simbolima, dok se istovremeno prešućivalo da su gradski, općinski i kantonalni grbovi prvobitno usvajani sa namjerom iskazivanja dominacije, a ne zbog heraldičkih motiva.

- Kasnije se to pomalo pročišćavalo s presudama sudova o neustavnosti, ali u osnovi boje mnogih pročišćenih simbola i dalje govore o tome. S druge strane, uočljiva je potreba elite da se područje svoje vlasti pretvori u državu, pa makar to bio samo kanton, time što će steći državna obilježja. I niži nivoi vlasti se isto ponašaju. Danas gotovo svaka općina i grad ima

grb i zastavu u većini slučajeva sa obilježjima većinskoga naroda, a tidesetih godina XX stoljeća grb je imalo samo pet ili šest naših gradova. Ako bismo tjerali mak na konac, onda bi morali reći da samo Bihać od svih naših gradova ima pravo na grb, jer je jedini u srednjem vijeku uživao povlasticu slobodnog kraljevskog grada - kaže on.

OBOJENE NELOGIČNOSTI

URS je, kaže, tako danas dominantan uticaj beogradskih heraldičkih društava *Beli orao* i *Centra za pravoslavni monarhizam* kao i *Dragomira Acovića*, a glavno obilježje je hibridna srpsko-pravoslavna heraldička tradicija, za koju Sulejmanagić kaže da kao Acovićev izum, nije starija od dvije decenije.

U zapadnoj Hercegovini poneka općina naruči grb i zastavu kod nekog društva ili specijaliziranog dizajnerskog biroa, dok tamo gdje su Bošnjaci većina, heraldikom se, po Sulejmanagićevim riječima, bave poslanici gradskih i općinskih skupština i njihove komisije, pa su rješenja čudna i slabo sa čim usporediva.

Dosadašnja rješenja ukazuju da su prilikom izrade grbova, zastava i simbola, heraldičari malo ili nimalo konsultovani, pa se konačni rezultat zna unaprijed, a simboli manjinskih naroda se dodaju naknadno i na *grame*. Čak i u onim situacijama kada su i angažovani, heraldičari taj posao nisu časno obavili, kao u slučaju Acovića koji je, po Sulejmanagićevim riječima, rukovodio Komisijom Narodne skupštine RS sa ciljem ponovnog uspostavljanja dominacije simbola većinskog naroda nakon što je Ustavni sud BiH poništio pretходne simbole.

Sa druge strane, u federalnom Parlamentu heraldičari gotovo da nisu ni poželjni, pa se stoga kreiraju prijedlozi poput *šarenih krovova*.

Sa druge strane, u federalnom Parlamentu heraldičari gotovo da nisu ni poželjni, pa se stoga kreiraju prijedlozi poput *šarenih krovova*.

Sa druge strane, u federalnom Parlamentu heraldičari gotovo da nisu ni poželjni, pa se stoga kreiraju prijedlozi poput *šarenih krovova*.

Kralj Ostoja 1409.

Kralj Tvrtko I 1380.

Kralj Tvrtko II 1428.

MEDIJI POMAŽU U PRIHVATANJU SIMBOLA

S obzirom na evidentno ne baš najbolje rješenje sa državnim simbolima, opravdanim se postavlja pitanje koliko se građani sa njima mogu poistovijetiti.

- Simboli bivaju s vremenom prihvaćeni ili odbačeni. Promoviranje putem medija ili korišćenje u zvanične i druge svrhe može prilično pomoći u prihvatanju državnih i svih drugih simbola. To je upravo slučaj s državnim grbom i zastavom BiH. S njima se odmah nakon njihove uspostave teško iko mogao u potpunosti identificirati u sredini navikloj na herojsku prošlost i svoje partikularne narodne simbole za koje su stoljećima padali toliki mučenici. Bez obzira na relativno neuspjelo heraldičko i veksilološko rješenje naših državnih simbola, može se reći da je njihova propagandno-promotivna svrha ispunjena. Tome je, naravno, doprinijela i ekonomska kriza te pad nivoa nacionalnog naboja. Kad kažem *neuspjelo rješenje*, mislim da broj zvijezda, te proporcije trokuta koji simbolizira zemljopisni oblik BiH na grbu i zastavi nisu isti. Nadalje, niti jedna zemlja svoje aspiracije prema evropskim integracijama ne iskazuje na svojim državnim simbolima kao što to radi BiH - kaže Amer Sulejmanagić.

- Ako i prihvatimo da crvena boja označava Hrvate, zašto je plava dodijeljena Srbima, kada je osnovna boja srpskog grba crvena, kad je prva boja po redu u srpskoj zastavi crvena i kad reprezentacija Srbije nosi crvene dresove - pita se Sulejmanagić.

Njemu to nije jedina obojena neologičnost na pomenutom prijedlogu.

- Zašto je Bošnjacima data zelena, kada tu boju bosanska srednjovjekovna heraldika uopće ne poznaje, a na srednjovjekovne Bošnjane se poziva intelektualna i politička elita toga naroda? Neko neuk je prilikom određivanja prvog grba Federacije BiH stavio zlatni ljiljan i to samo jedan na zeleni, a ne na plavi štit. Na bezobrazan način se Bošnjacima pokušalo nametnuti takav grb. Kao rezultat, FBiH nema ni grba ni zastave. RS ima nešto što liči na značku nacionalnog pjevačkog društva i samo inicijali i ispisan naziv entiteta na amblemu govore o čemu se radi. Isti je slučaj i sa mnogo trenutno važećih gradskih i općinskih grbova u BiH. Tu imamo više religijskih simbola nego na svim evropskim srednjovjekovnim kardinalskim grbovima zajedno. Odmah se uočava koji je narod većinski, ali da bi se znalo o kojem se gradu radi njegovo ime mora biti napisano i na grbu i na zastavi - ilustruje on.

SKANDINAVSKE BOJE I AFRIČKI DIZAJN

Prisjećajući se perioda kada se donosilo i usvajalo sadašnje državno obilježje, prvo zastava, a potom i grb koji je njoj naknadno prilagođen, Amer Sulejmanagić se prisjeća jedne anegdote.

Tada je, podsjeća on, bilo nemoguće domaće političare nagovoriti da prihvate zastavu bez ikakvih nacionalnih obilježja, pa je posao uradio Ured visokog predstavnika, a samo je Zlatko Lagumdžija dao svoj prijedlog oko osnovne boje zastave.

- Moj nizozemski prijatelj Jos Poels je na zahtjev visokog predstavnika za gotovo grafič-

ko rješenje uredio i standardizirao boje i dobili smo zastavu koja je u međunarodnim heraldičko-veksilološkim krugovima opisana kao *zastava skandinavskih boja i afričkog dizajna*. Nisu ti stručnjaci, koji se sjećaju procesa usvajanja afričkih zastava nakon dekolonizacije, mislili omalovažiti niti Afriku niti nas, samo su se prisjetili slučaja kada je neki zapadni biro za dizajn zastava jednoj centralnoafričkoj državi izradio zastavu na osnovu likovnog rješenja simbola nekadašnje belgijske aviokompanije SABENA - kaže Sulejmanagić.

Oligarh je mrtav, mitovi tek

Jesu li pristalice i protivnici zaista pogrešno procijenili **Borisa Berezovskog** sad više vjerovatno nije ni važno. Čovjek koji je, navodno, doveo **Vladimira Putina** na vlast, a onda otvoreno, iz Londona gdje je pobjegao od Putinovog režima, najavio da će u Rusiji izvesti državni udar, danas je mrtav, a kako god završi istraga Scotland Yarda o njegovoj smrti, nad njegovom smrti lebdeće misterija - samoubistvo ili ubistvo izvedeno kao da se objesio sam.

PROBLEMATIČNA KONSTRUKCIJA

Misterije, međutim, neće biti oko toga da je nekad deveti ruski milijarder, do prije nekoliko godina jedan iz obaveznih sa top stotinjak *Forbesa*, umro skoro kao siromah. Dobro, nije da mu pred smrt nije ostao poneki milion u kešu, kućama, slikama... no to nije ni blizu milijardi koje je imao, pa će možda tajnovito biti to kako se Berezovski srozao, ali... Koga je to briga?

Boris Berezovski, po ocu **Abramovič**, rođen je u januaru 1946. u Moskvi i, teoretski, nije bio predodređen za petljanje u priču o ruskim oligarsima. Da je socijalizam potrajao, možda se ne bi ni pomjerao iz nauke u koju je ušao početkom sedamdesetih. Nakon što je, naime, 1967. diplomirao na moskovskom mašinstvu, smjer tehnologija drveta ili kako se to danas kaže *tehničko-matematičkom smjeru*, 1973. je počeo raditi u mehaničko-matematičkom odjelu MSU-a, kasnije doktorirao i postao član Akademije nauka i umjetnosti SSSR-a.

U interviewu objavljenom na web strani ruskog *Forbesa*, nastalom navodno samo nekoliko sati prije nego što je Berezovski pronađen obješen na svom imanju kod Londona, spominje se i nauka. Mediji su, naime, tvrdili da je nedavno pisao Putinu, molio ga da mu dozvoli povratak u Rusiju i obećao da će se manuti politike i vratiti nauci. Ali...

- Nakon toga najmoćniji poduzetnik i političar Rusije kaže da želi da se vrati u nauku i da će biti sretan da to učini u Rusiji, jer je nekad nosio titulu član Ruske akademije nauka. Međutim, kada sam pitao za detalje o nauci, bilo je očito da Berezovski ne žele govoriti o tome. Čini se da on ne vjeruje u povratak u svoju domovinu, niti nauci. Pokušavajući ga razveseliti, obećavam mu da ću ga sljedeći put vidjeti u Moskvi u Akademiji. Na to se Berezovski strašno osmjehuje i kaže *Dobro pojašnjenje* - piše u tom interviewu *Forbesov* novinar **Ilja Žegulev**.

E, sad...

Sa cijelom konstrukcijom postoji nekoliko problema. Putinovi ljudi su odmah rekli da im je Berezovski pisao, ali da možda i nije, a i Žegulev u uvodu kaže da s Berezovskim nije pravio interview koji će objaviti, nego *informativno razgovarao*, pa se predomislio kad je Boris Ambramo-

Čovjek koji je zaradio milijarde zahvaljujući raspadu SSSR-a i Jeljcinu, čovjek koji je stvorio Putina, a onda postao njegov najveći neprijatelj na svijetu, čovjek koji je imao sve predispozicije da bude šta hoće i kako to hoće, umro je sam, znatno osiromašen i pomalo zaboravljan

vič umro. A i Berezovski više ne može potvrditi ni da se stvarno razočarao u Zapad i potcijenio Rusiju, niti da je htio da se miri s Putinom, niti više može potvrditi ima li uopšte para da se vrati kući...

- Po nekim medijima, Berezovski je posljednjih godina izgubio veći dio svoje imovine. Posebno je padalo u oči to što je bio *zatrut* u londonskom procesu protiv ruskog biznismena

Romana Abramoviča, od koga je tražio pet milijardi dolara za navodno neisplaćene akcije u kompanijama *Sibneft* i *Rusal*. Nije dobio, a sud mu je odrezao i da plati velike sudske troškove. Njegove tvrdnje londonski sud je odbacio kao *inherentno neuvjerljive*. Berezovski je navodno čak morao da proda sliku kultnog američkog umjetnika **Andyja Warhola** *Crveni Lenjin* da bi otplatio sudske troš-

REMALJSKA, KRITIČAR VLADIMIRA PUTINA

ek nastaju

kove - podsjeća u jednom *in memoriamu* beogradsko *Vreme*.

A prve milione zaradio je krajem osamdesetih i početkom devedesetih godina prošlog vijeka. Naime, 1989. godine postao je generalni direktor *Logo VAZ-a*, zajedničke švicarsko-ruske firme koja je nabavljala softver ruskom *AvtoVAZ-u* i prodavala ruske aute, prije svega *lade* i *volge*. To je, hajde recimo, jedna od zvaničnih verzija. No, milion na tadašnjim *ruskim vozilima* ipak bi malo ko uspio skupiti.

Zato se vjerovatnijim čine druge, manje zvanične verzije. Možda se, čak, na osnovu iskustava iz bivše Jugoslavije, može govoriti i da je istina u kombinaciji dvije od njih. Prva je ona o *čudnim prodajama automobila koje je otkupljivao po niskim cijenama, preko povoljnih kredita, koje je onda prodavao za keš po višim cijenama, dok bi kredit pojela vrtoglava inflacija*, druga je podatak da je za Rusiju bio ovlašten uvoznik *mercedesa*, za kojim su *novi Rusi* koji su se dokopali prvog novca, naprosto poludjeli.

Kako god: njegova firma je samo 1992. zvanično obrnula 250 miliona dolara. Dvije godine kasnije, 1994. zvanično podnosi ostavku na mjesto direktora i postaje predsjednik uprave. U međuvremenu je, po nekim izvorima 1991. bio suosnivač, a po drugim 1995. kupio dionice nezavisne moskovske RTV korporacije MIBC, direktor je i član Upravnog odbora autofirme JSC AVVA koja planira skupiti novac od privatnih investitora za izgradnju nove fabrike automobila, etc... Sve to, međutim, opet nije dovoljno da se zarade milijarde. One u tadašnjoj Rusiji koja tek nastaje nakon raspada SSSR-a, leže u politici.

IZABRAO BI GAZPROM

Berezovski u Kremlj ulazi u zimu 1993. preko *Valentina Yumasheva*, kasnijeg zeta i šefa kabineta *Borisa Jeljcina* kojeg je definitivno, možda čak i bukvalno, kupio kada mu je 1994. godine finansirao knjigu *Zapisi predsjednika*. Yumashev ga je upoznao s Jeljcinovom kćerkom *Tatyanom Dyachenkovom*... I, opet, ni to ne bi bilo dovoljno za milijarde da u to doba nije bilo vrijeme velike krize u Rusiji, da nije prijetila opasnost da nereformisani komunisti na predsjedničkim izborima ponovno preuzmu vlast i da državnoj blagajni nije prijetio kolaps.

Oligarsi, kako Rusi zovu svoje tajkune, a Berezovski je bio samo jedan od njih, priskachu Jeljcinu u pomoć. Posuđuju vlastite pare za Jeljcinovu izbornu kampanju jer jedini oni raspolažu velikim količinama nekontrolisane i neuknjižene gotovine. Kao garancije da će im te pare za koje ih vlast nikad do tada nije pitala otkud im, biti zaista i vraćene, oligarsi dobijaju dionice najvrednijih neprivatiziranih i djelomično privatiziranih ruskih preduzeća ili ih, kao Berezovskog i njegove firme, recimo, vlast oslobađa plaćanja poreza. Važan je podatak i da je u to doba, polovinom

SKUPE ŽENE

Boris Abramovič Berezovski rodio se u porodici sovjetskih Jevreja iz srednje sovjetske klase. Krstio se i pravoslavac postao 1994. Dva puta se ženio, 1970. s *Ninom Korotkovom* s kojom ima dvoje djece i od koje se razveo 1991. kad se oženio s *Galinom Besharovom*. Taj je brak potrajao sve do 2010. iako je od 1996. godine imao ljubavnicu *Yelenu Gorbunovu* koja ga je ostavila 2012.

Zadnja dva razlaza koštala su ga puno. Razvod s *Galinom* bio je najskuplji u britanskoj istoriji i pretpostavlja se da mu je ona odnijela stotine miliona eura.

I *Yelena*, s kojom je imao dvoje djece, prošle godine je tvrdila da joj dođe milione, bila je

1995., sa *Romanom Abramovičem* Berezovski kupio *Sibneft*. E, u tom krugu je, tako bar smatra većina analitičara i poznavalaca ruskih poslovnih prilika, bio izvor svih kasnijih milijardi i to ne samo Berezovskog i Abramoviča, već i, recimo, *Nikolaja Glushkova* s kojim se dočepao *Aeroflota*, *Mikhaila Khodorkovskog*, vlasnika *Yukosa*, potom generala *Vladimira Lebedeva* koji je i pored ratova u Afganistanu i Čečeniji, radio s naftom, medijima i, navodno, oružjem, pa *Gruzijca Badrija Patarkatsishvilija*, ili svjetskog kralja aluminija *Olega Deripaske*...

Berezovski nije i jedini koji

se paralelno s biznisom polako uvlači u politiku. Između oktobra 1996. i jula 2000. mijenja niz mjesta, od zamjenika generalnog sekretara Jeljcinovog Vijeća za nacionalnu

PROGOVORIO VOZAČ

Nakon smrti *Borisa Berezovskog* u javnost su počele isplivavati i njegove tamne strane. Jedan od njegovih bivših vozača, bivši padobranac *Mark Pendlebury* svjedočio je za *Daily Mail* da je Berezovski redovno u Britaniju dovodio tinejdžerke iz istočne Evrope i plaćao im za seksualne usluge.

Berezovski je, po tom svjedočenju, naređivao vozačima da autoputem jure 225 kilometara na sat dok bi za to vrijeme na zadnjem sjedištu njegovog 420.000 funti vrijednog *Maybacha* uživao u seksu sa maloljetnicama.

- *Osjećao sam se loše zbog načina na koji su postupali prema njima, posebno zato jer su neke od njih isto godište kao i moja kći - kazao je Pendlebury, koji je radio za godišnju platu od oko 100.000 funti.*

čak izdejstvovala blokadu svih njegovih računa i zabranu prodaje nekretnina, sud mu je bio odredio džeparac od 10.000 funti sedmično, ali je sve to krajem godine skinuto.

Inače, zadnjih mjeseci prošle i prvih ove godine Berezovski je prodavao sve što je imalo kupca. Osim spominjanog *Warhola*, prodao je još neke umjetnine, brojne nekretnine, smanjio je broj zaposlenih u svom domaćinstvu, zatvorio ured u londonskom *Mayfairu*, prodao čak i omiljenog *Rolls-Roycea* iz 1929. godine...

Ranije, 2009. godine, prodao je trgovcu autima i milijarderu iz Ujedinjenih Arapskih Emirata *Abdullahu al-Futtaimu* za 217 miliona funti svoju superluksuznu 105 metara dugu jahtu.

sigurnost do poslanika u Dumi. E, sad...

Istorija pamti da je to doba odlaska Jeljcina i uspona *Vladimira Putina*. Neki istoričari izbor tog generala KGB-a za Jeljcinovog nasljednika i njegov uspon vežu upravo za Berezovskog koji je, kako se tvrdi, bio *kum kremaljske porodice oligarha* kojoj je, tvrdi se, Putin bio bezuslovno odan. Druga verzija, opet, kaže da je Putin bio direktan izbor *Yumasheva* i njegove tada još samo buduće žene *Tatyane Dyachekove*, koji su ga za nasljednika izabrali među osam pretendencata. Po toj verziji, Jeljcin i *porodica* trebali su garancije da se novi predsjednik neće, poput mnogih ruskih vladara, prije njega obračunavati sa svojim prethodnikom, a *Yumashev* je navodno tvrdio da u rukama ima mnogo toga opipljivoga protiv Putina što bi ga zauvijek moglo vezati za klan.

- *Možemo sumnjati u to je li sam Putin vjerovao u svoj uspjeh. Dugo se borio protiv svojega imenovanja i radije bi bio šef koncerna Gazprom -* priča o kasnije Boris Berezovski. Na Staru godinu 1999. Jeljcin se povlači, Putin postaje v. d., a za predsjednika je izabran u martu 2000. I vrlo brzo se okreće protiv Jeljcinovih oligarha jer je tako obećao u *kampanji*. S Berezovskim se, navodno, posvađao tri sedmice nakon što je preuzeo dužnost, a oligarhovi su mediji počeli kritikovati predsjednikovu politiku prema Čečeniji i odgovor na havariju nuklearne podmornice *Kursk*.

Sukob se toliko rasplamsao da već u julu te godine Berezovski, skoro pa doslovno iz Dume bježi u London. Opravdano ili ne? Berezovski tvrdi da se plaši političke odmazde, ruski borci protiv mafije, opet, kažu da je pobjegao od pravosuđa koje se bavilo aferom *Aeroflot*. Čini se, međutim, da je u pitanju kombinacija - politika, Putin, odlučila je pravosuđu pomoći da raspetlja kako je ta ruska aviokompanija ostala bez tristotinjak miliona dolara koji su se izgubili negdje u krugu oligarha, na relaciji Berezovski - Glushkov - Jeljcinova kći *Tatyana*.

Spominjali su se neki privatni računi na koje su preusmjeravane devize naplaćene za avio-karte širom svijeta, a onda se u Moskvi radio neki pre-račun u rublje po divljim kursovima. Kada ga je negdje 2007. godine za te pronevjere moskovski sud osudio na šest godina zatvora, on je to nazvao farsom. Dvije godine kasnije, u junu 2009., kada ga je sud u Krasnogorsku osudio na 13 godina zbog navodnih pronevjera u *AvtoVAZ-u*, to više nije ni komentarisao.

PRIČA O SIBNEFTU

Na suđenju u Londonu Boris Berezovski tvrdio je da ga je Roman Abramovič zastrašivao natjerao da mu dionice Sibnefta proda za 1,3 milijarde dolara, pet milijardi manje od njihove tržišne vrijednosti.

Abramovič je, opet, ustvrdio da Berezovski nikada nije bio njegov mentor, da nikada nije ni imao te dionice te da je Berezovski imao samo političku ulogu u formiranju Sibnefta, da nije uložio nijedan cent za kupovinu ili razvoj firme, da mu je već do tada platio više od 2,5 milijarde dolara za njegove usluge političkog kuma - zaštitnika čiji mu je politički uticaj pomogao da posluje u Rusiji, te da je nevoljno finansirao ekstravagantan život Berezovskog na jahtama i u ljetnjim rezidencijama jer se plašio odmazde.

Sutkinja Elizabeth Gloster je zaključila da se sporazum Abramoviča i Berezovskog sastojao u tome da će za znatne pare koje treba da budu date Berezovskom, Abramovič i Sibneft imati njegov politički patronat i uticaj neophodne za izgradnju bilo kojeg velikog posla u uslovima 1990-ih.

Okršaj dvojice Rusa je najveća privatna parnica u istoriji, Abramovič i Berezovski su na ovaj sudski proces potrošili stotine miliona funti i angažovali čitavu armiju advokata, a na jednom ročištu je bila čak i britanska kraljica Elizabeta II.

Uz pomoć političkih poznanstava i veza Berezovski i Abramovič su vodeću rusku naftnu državnu kompaniju Sibneft svojevremeno platili 100,3 miliona dolara iako je ona u to vrijeme bila vrijedna oko 2,7 milijarde dolara, a njena ukupna proizvodnja godišnje vrijedila oko tri milijarde dolara. Berezovski je kasnije u jednom interviewu tvrdio da su u vrijeme tenedera za Sibneft njih dvojica imali svega 60 miliona dolara.

- Pozivali smo strane investitore u SAD, zapadnoj Evropi i Japanu da sudjeluju u našoj ponudi. Nitko nam nije dao ni novčić. George Soros, koji je uvijek razumio Rusiju bolje od drugih, mi je rekao rizik je prevelik, komunisti će se sve vratiti, Rusija pada u crnu rupu. Boris, nemojte biti budala, kupite svoje obitelji i izadite prije nego što bude prekasno. Ali mi nismo pobjegli, našli smo novac u Rusiji - pričao je tad Berezovski.

Sedam dana nakon što je objavljeno da su preuzeli Sibneft, njemu je, navodno, stigla ponuda da dionice proda za milijardu dolara. Danas je vrijednost Sibnefta procijenjena na osam milijardi dolara.

Sa Romanom Abramovičem

Berezovski je status političkog azilanta u Velikoj Britaniji dobio 2003. godine i od tad je svijetom putovao s dokumentima na ime Platon Elenin. Mnogi tvrde da je taj potez Britanaca isprovocirao sam Putin koji je navodno organizovao nekoliko atentata na Berezovskog koji se u egzilu isprofilisao u njegovog glavnog političkog protivnika.

MEGALOMAN, A DIJETE

Paralelno s pokušajima ubistava, Rusi su Berezovskog tražili i legalnim putem. Zadnji put su zahtjev za izručenje poslali nakon presude iz 2009., međutim, najozbiljnijim se smatra zahtjev iz 2007., nakon što je Guardian objavio da Berezovski iz svoje baze u Britaniji nakon što je ostvario bliske kontakte s nekim članovima vladajuće ruske elite, isplanirao nasilno rušenje Putina.

- Za promjenu vlasti trebamo upotrijebiti silu. Ovaj režim nije moguće promijeniti demokratskim sredstvima. Promjena se ne može dogoditi bez sile, pritiska, rekao je Berezovski koji je na pitanje potiče li uistinu revoluciju, odgovorio apsolutno ste u pravu. Ruski oligarh tvrdi da na svojoj platnoj listi već ima ljude bliske predsjedniku Putinu koji kuju zavjeru za državni udar. Nema šanse za promjenu vlasti

kroz demokratske izbore. Jedini način za promjenu vlasti u Rusiji je da se jedan dio političke elite ne slaže s drugim dijelom. Ja to želim pokrenuti - prenio je Guardian tad njegove riječi.

Pričalo se tad da je svojim tad već samo stotinama miliona Berezovski već spremio ilegalnu vojsku, ali se on sam pravdao da misli na nešto tipa ukrajinske narandžaste revolucije ili slične pobune ruskih masa. Cijelu tu priču, međutim, treba smjestiti u kontekst priprema za te-

MERCEDES JE RAZNESEN

Među, kako se tvrdi brojnim, pokušajima atentata na Borisa Berezovskog, možda je najpoznatiji onaj koji se dogodio 7. juna 1994.

- Vozili su se toga 7. juna u crnom Mercedesu. Za upravljačem profesionalni vozač, a iza Boris Berezovski i tjelohranitelj. A onda je neko daljinskim navođenjem detonirao eksploziv podmetnut u parkirano vozilo pokraj kojeg su prolazili. Mercedes je uništen, vozač raznesen, ali je Berezovski uspio proći s ogrebotinama. Pokrenuta je opsežna istraga o atentatu, a njezino vođenje povjere-

kuće parlamentarne i predsjedničke izbore na kojima se Putin više nije mogao kandidirati, ali je sam birao svog nasljednika i izabrao Dimitrija Medvedeva.

Upravo zato su analitičari tu priču Borisa Berezovskog pokušali vezati za nekadašnjeg svjetskog šampiona u šahu Garryja Kasparova i njegovu stranku Druga Rusija, jer se on zalagao za opšti antiputinovski front koji bi ujedinio opoziciju u jednu snagu. No, Kasparov se odmah ogradio od toga nazvavši priču Berezovskog provokacijom. - Berezovski je simbol privatizacijske pljačke

Sa Borisom Jeljcinom

u devedesetima, onaj koji se okoristio iza leđa Jeljcina - kazao je Kasparov.

Posljednji udarac na Borisa Berezovskog došao je, čini se, prošle godine kad je pred londonskim sudom izgubio spor protiv Abramoviča težak otprilike pet milijardi dolara. Sud je presudio da ga Abramovič nije prevario i da mu ne mora platiti još pet milijardi dolara za dionice Sibnefta, potom da on Abramoviču mora platiti nekih 35 miliona funti sudskih troškova, a sutkinja Elizabeth Gloster uopšte nije bila diplomatski nastrojena kad je obrazložila da ju je Berezovski ubijedio samo u to da je lažov.

- Konačan zaključak moje analize kredibiliteta Berezovskog je da bi on rekao maltene bilo šta da podupre svoj slučaj. Sa druge strane izgleda da je Abramovič bio iskren i sve u svemu pouzdan kao svjedok - rekla je sutkinja u obrazloženju presude.

A Abramovič je na sudu uspio sutkinju ubijediti da Berezovski u Sibneft nije ništa ni unio, da je njegov posao bio samo da obezbijedi Jeljcinov politički kišobran.

- Berezovski je megaloman koji se ponaša poput djeteta. Svi poslovi koje sam s njim počeo bili su ugroženi njegovim ponašanjima, a ukupno sam mu isplatio dvije milijarde dolara, uključujući milijardu koju sam mu dao kada smo se razilazili. Platilo sam mu samo da

no je Aleksandru Valteroviču Litvinenku, oficiru sigurnosno-obavještajne službe FSB, nasljednice zloglasnog sovjetskog KGB-a... - piše u jednom od medijskih izvještaja iz tog doba.

Aleksandar Litvinenko je ubijen 12 i po godina kasnije u Londonu, radioaktivnim polonijem 210 koji mu je podmetnut u čaj. Iako su ruske vlasti za to optuživale Berezovskog, kasnije je dokazano da je to djelo FSB-a.

Berezovskog je Moskva optuživala i za ubistvo novinarke Ane Politkovskaje. Propaganda: To ubistvo, iako je navodni ubica osuđen, u stvari nikad nije rasvijetljeno.

ode, da napokon završim to poglavlje suradnje u svom životu - ustvrdio je u londonskom sudu na ruskom jeziku Abramovič.

Presudom šokirani Berezovski sve je sažeo u kratku rečenicu imam utisak kao da je presuda pisana u administraciji ruskog predsjednika Putina.

Eto i razloga za depresiju u kojoj je, tvrdi se, bio zadnjih dana svog života. Priča o njegovom političkom putu završena je, dakle, 2007., priča o bogatstvu 2012., a životna priča 23. marta 2013. Mitovi i legende koji će nastaviti živjeti, tek nastaju... ●

Dok građani, porezni obveznici, pune budžetske kase kako bi imali kvalitetnu javnu uslugu, institucije vlasti taj novac često iracionalno troše, a željene javne usluge izostaju. Iracionalna potrošnja javnog novca službeno je evidentirana u revizorskim izvještajima o finansijskom poslovanju institucija. Međutim, ni službena evidencija te pojave, koja dugoročno košta i pojedinca i društvo, ne proizvodi nikakvu odgovornost.

Iracionalna (zlo)upotreba službenih vozila i telefona u privatne svrhe, neopravdani troškovi reprezentacije, nepotrebna nabavka skupocjenih vozila, kašnjenje s kapitalnim investicijama koje bi trebale biti pokretač razvoja privrednog sektora, promašene mjere štednje, preskupi najmovi prostorija za institucije, izostanak ili nepoštivanje kriterija za raspodjelu nepovratnih sredstava različite namjene, neki su od načina na koje se javni troši besciljno i nesvršishodno. Problem je posebno ozbiljan zbog činjenice da se iracionalno troši javni novac koji nedostaje - s jedne strane država se zadužuje, dok s druge strane pravi enormne neopravdane troškove. BiH u ovoj godini otplaćuje gotovo 800 miliona vanjskog duga, prema Informaciji o vanjskoj zaduženosti BiH, a tako i naredne godine, a samo 14% kreditnih sredstava usmjerava se u privredu i njen razvoj.

Isti revizorski nalazi o pojedinim propustima u finansijskom poslovanju institucija ponavljaju se i po nekoliko godina zaredom. U izvještajima o reviziji izvještaja o izvršenju budžeta BiH i FBiH za 2011. g., koji su dobili negativno revizorsko mišljenje, zabilježeno je desetina revizorskih preporuka iz prethodnog perioda koje nisu provedene. Poseban je problem što je „budžetsko rasipništvo“ često zakonito: samo na državnom nivou revizori su napravili spisak od 55 propisa, pobrojanih u spomenutom izvještaju za 2011. g., koji nedostaju da bi se javna potrošnja u BiH racionalizirala i dovela u zakonske okvire: nepostojanje normi koje određuju granicu troškova zakupa, ili kvadrature prostora po uposleniku, o nabavci i upotrebi službenih vozila, telefona, reprezentacije i sl. Izostankom propisa izostaje i odgovornost. Iracionalno trošenje javnog novca jeste i onda kada neko ko je dobro plaćen za svoj posao ne obavlja ga savjesno i učinkovito. Loš učinak rada institucija možda i najviše košta porezne obveznike.

Zakoni o reviziji institucija omogućavaju parlamentima da preduzimaju korektivne mjere prema institucijama kod kojih se utvrdi finansijska nedisciplina, na osnovu nalaza revizije. Međutim, ta mogućnost je nedovoljno iskorištena. Nepostojanje eksplicitnih zakonskih odredbi za utvrđivanje odgovornosti i preciznog sistema sankcionisanja za višegodišnje ponavljanje istih ili sličnih nalaza revizije, omogućava da se javni novac iracionalno troši, bez straha od bilo kakvih posljedica. Zbog toga institucije vlasti imaju ignorantski odnos prema reviziji i revizorskim preporukama.

Krajem 2011. g. Institut za razvoj mladih KULT inicirao je izmjene i dopune Zakona o reviziji institucija BiH, čiji je predlagatelj bila zastupnica Ismeta Dervoz, koje su predviđale unaprjeđenje revizije učinka institucija te precizirale sistem korektivnih mjera i utvrđivanja odgovornosti za ponovljeno budžetsko rasipništvo. Prijedlog izmjena i dopuna Zakona usvojen je na Predstavničkom domu, ali je u julu prošle godine zaustavljen na Domu naroda PSBiH. Ove je godine ponovo aktuelizirana inicijativa za donošenje zakonskog mehanizma za utvrđivanje odgovornosti prema nalazima revizije i jačanje funkcije revizije učinka institucija.

KULT je, u okviru inicijative *Javni novac pod lupom* 6. marta o. g. organizirao Okrugli sto „Revizorski izvještaji i pitanje odgovornosti“, na kojem su prisustvovali zastupnici PSBiH, članovi parlamentarnih komisija nadležnih za reviziju, predstavnici izvršne vlasti, ureda za reviziju institucija, nevladinih organizacija i medija. Jedan od zaključaka Okruglog stola bio je da postoji potreba za popunjavanje zakonskog okvira za regulisanje javne potrošnje, posebno za iznalaženje zakonskog mehanizma za preciziranje mjera i utvrđivanje odgovornosti u slučajevima višegodišnjeg ponavljanja nalaza revizije. Na potezu su institucije vlasti.

...revizorski izvještaji o poslovanju insititucija...

...zloupotreba javnog novca...

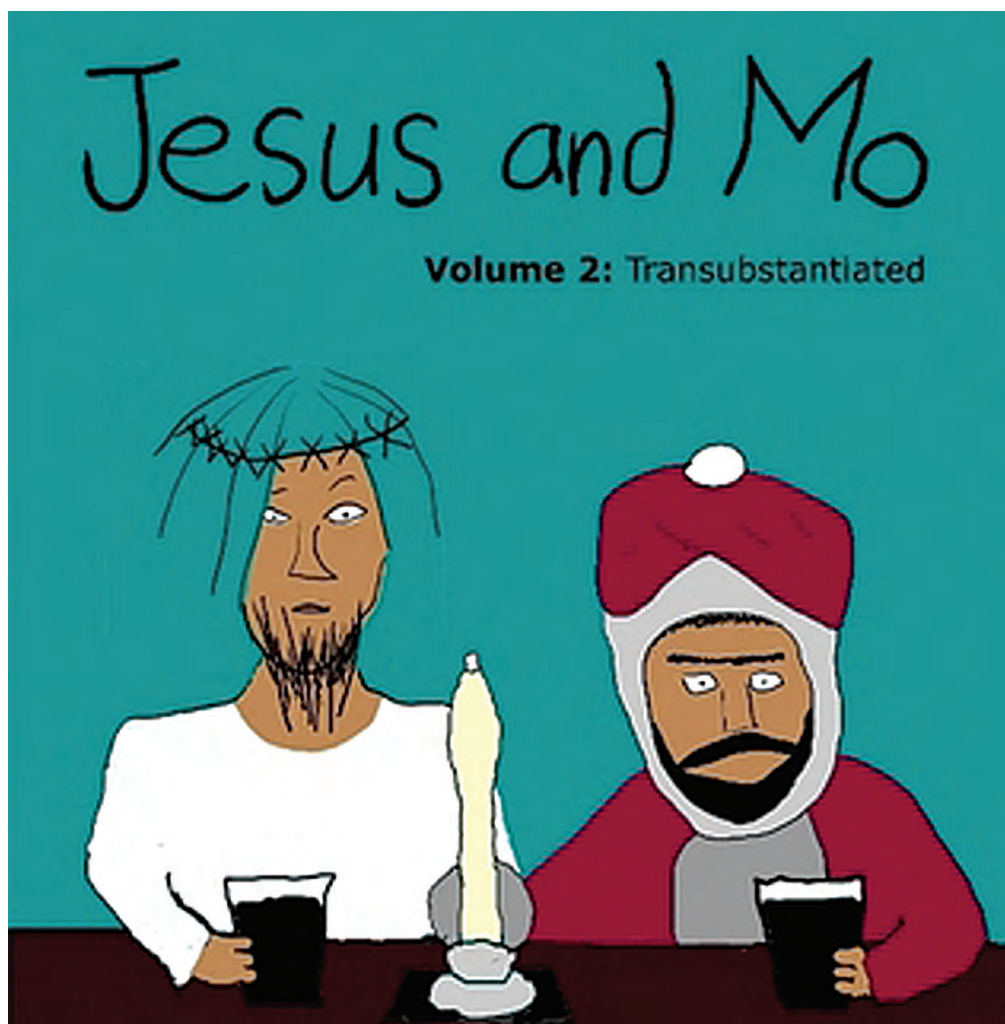
PITANJE ODGOVORNOSTI ?

DAVID, AUTOR ILI AUTORKA NEOBIČNOG SERIJALA, NE ŽELI OTKRITI ČAK NI U KOJOJ DRŽAVI ŽIVI

Ni BLASFEMIJA nije što je nekad bila

Jesus & Mo je serija kratkih stripova koji su navodno dostigli neočekivanu popularnost i pored kontroverzne pozadine. Kako ili zašto je tako, za Start BiH pojašnjava sam autor, koji je odlučio da bude zagonetan, ili zagonetna, pošto ima indicija da bi mogla biti u pitanju djevojka...

PIŠE: Amir Telibećirović

Zafrkavanje sa religijama i crkvama, preciznije sa dogmom, nije ništa novo u današnjem svijetu, mijenjaju se samo načini, stilovi i razlozi za tako nešto. Izvjesni strip autor (ili autorka pošto ima indicija da je riječ o djevojci, ali ćemo ostati na muškom rodu pošto on/ona sam tako želi) koji se krije iza imena **David** već nekih sedam ili osam godina pravi kratke table karikaturnog stripa u kojima su glavni likovi **Isus** i **Mo**, odnosno **Jesus & Mo** kako je stripu radni naziv na engleskom jeziku.

JAVNI RAD, SKRIVENI TVORAC: *Isus* je uglavnom jasno, a skraćenica *Mo* odnosi se na *Mohamed*, što je anglosaksonski i arapski način izgovaranja imenice Muhamed. I iako se uvijek koristi skraćenica, nikad puno ime, stvar je jasno postavljena tako da navodi čitaoca da sam shvati na kojeg *Muhameda* se odnosi i u kojem kontekstu.

U kratkom razgovoru za Start BiH David sa ironijom kaže da to u strip kaiševima ne može ni biti pravi Muhamed, pošto pravi već stoljećima nije živ. Time je vjerovatno pokušao aludirati na islamsku zabranu prikazivanja li-

O ČEMU PRIČAJU JESUS & MO

O pedofiliji u crkvama

Isus: To je nečuveno, crkva je trebala učiniti sve u svojoj moći da ih zaštiti, i nije uspjela.

Mo: Drago mi je da to vidiš na taj način.

Isus: Oni su nedužni, naivni i čedni, imali su na-prosto povjerenje u autoritete, ali su izdani.

Mo: Zaista, vrijeme je da crkva učini nešto pravedno za tu djecu.

Isus: Ma ne djecu, sve vrijeme ti govorim o sveštenicima koje zavode ta djeca!

O sodomiji u nerazvijenim sredinama

Isus: Hej Mo, evo preko Googlea pregledam ne-ke trendove. Pogodi za koju državu je Google otkrio da ima najviše pretraga na pojam živo-tinjski sex? Pakistan, haha, to je tvoj region.

Mo: Ne vjerujem, de pogledaj šta piše za konj-ski seks.

Isus: Ponovo Pakistan.

Mo: Kozji seks?

Isus: Pakistan.

Mo: Seks sa kamilama?

Isus: Pakistan.

Mo: Seks sa magarcima, sa psima?

Isus: Pakistan je i dalje broj jedan, u svemu pobrojanom.

Mo: Dobro, šta je sa ovčijim seksom?

Isus: Čekaj da vidim, seks sa ovcima, sad je Irska.

Mo: Prljavi nevjernici!

O homoseksualizmu i duplim standardima

Isus: Mi ne mrzimo gejeve, mi samo mrzimo homoseksualnost.

Mo: To je perverzija protiv boga.

Isus: Odvratni i neprirodni čin.

Mo: Zamisli samo, dva muškarca.

Isus: Zajedno!

Mo: U seksualnom snošaju, fuj.

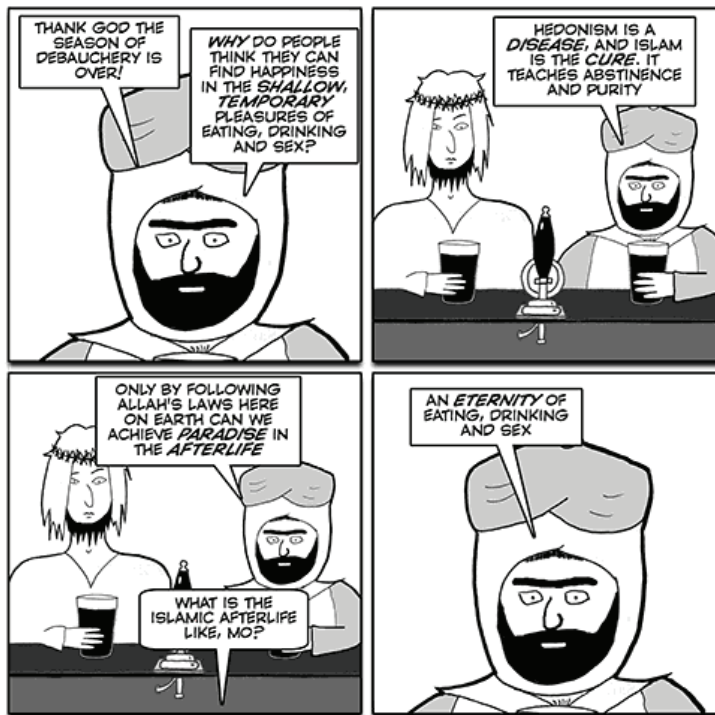
Isus: Bljak! Kada god pomislim na to osjetim gađenje.

Mo: I ja isto. Odvratno mi je to.

Šankista: Možda onda ne biste trebali misli-ti o tome.

Isus: Jednostavno ne uspijevamo.

Mo: To je tako odvratno.

ka Božijeg poslanika Muhameda, podsjećajući da ionako niko ni ne može precizno znati kako je izgledao, osim kraćih opisa iz usmene tradicije.

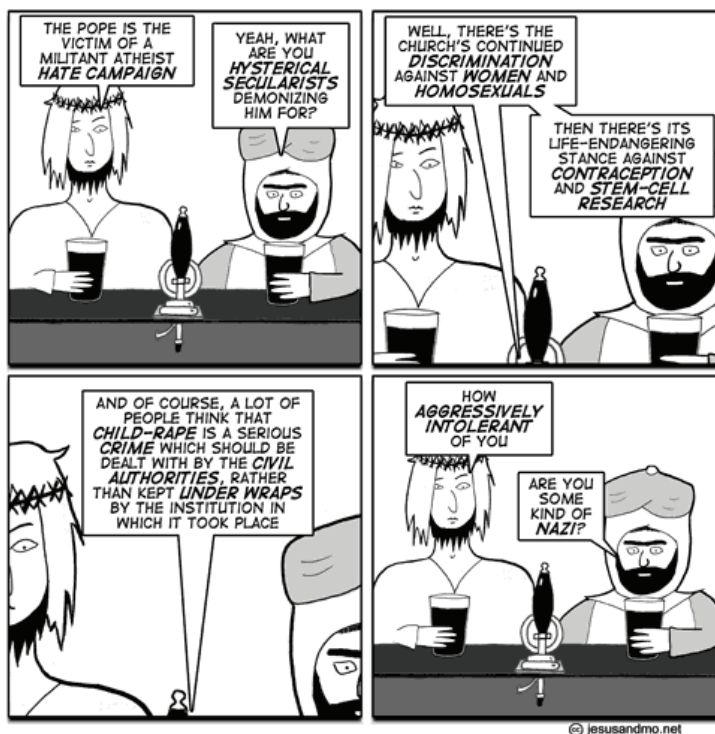
Davidovo teološko podsjećanje nije teško prepoznati ni u njegovim stripovima, kojih ima više stotina, podijeljenih na kratke epizode koje nisu međusobno uvezane.

Uzevši u obzir silne reakcije sa brojnih muslimanskih demonstracija protiv Poslanikovih karikatura u danskom časopisu od prije nekoliko godina, a onda i na Wikipediji, interesantno je da su negativna reagovanja na

Davidov rad uglavnom izostala. A njegovi stripovi se mogu naći i na internetu i na majicama i u štampanom izdanju... Nisu, dakle, sakriveni, poprilično su javni.

No, iako su mu radovi, poruke i karikature transparentni, to ne znači da je i on sam. Najprije, izbjegava reći da li se ne želi fotografisati zbog svoje bezbjednosti, a zatim ne spominje da li živi u Kanadi, SAD-u ili Velikoj Britaniji, a različiti izvori ga smještaju u svaku od te tri države.

BARMENI I KNOBARI SU ZABRANJENI: - Nemate potrebe za mojim

prezimenom i titulom. Ne volim da se slikam i dovoljno je samo da me oslovljavate sa David. Nisam ja ovdje bitan nego moji stripovi - objašnjava on zašto ne otkriva svoje puno ime i ne želi da nam da fotografiju, koje nema ni na internetu.

A sami njegovi stripovi, odnosno karikature, prikazuju imaginarnu Isusa i Muhameda kako žive skupa u nekom nedefinisanoj svijetu, koji nalikuje na današnji.

Koriste automobile, internet, struju, video igrice, iako spavaju skupa u istom krevetu, nema aluzija na homoseksualizam.

Oni vode sarkastične razgovore u okruženju koje graniči sa montipajtonovskom satirom i teatrom apsurd.

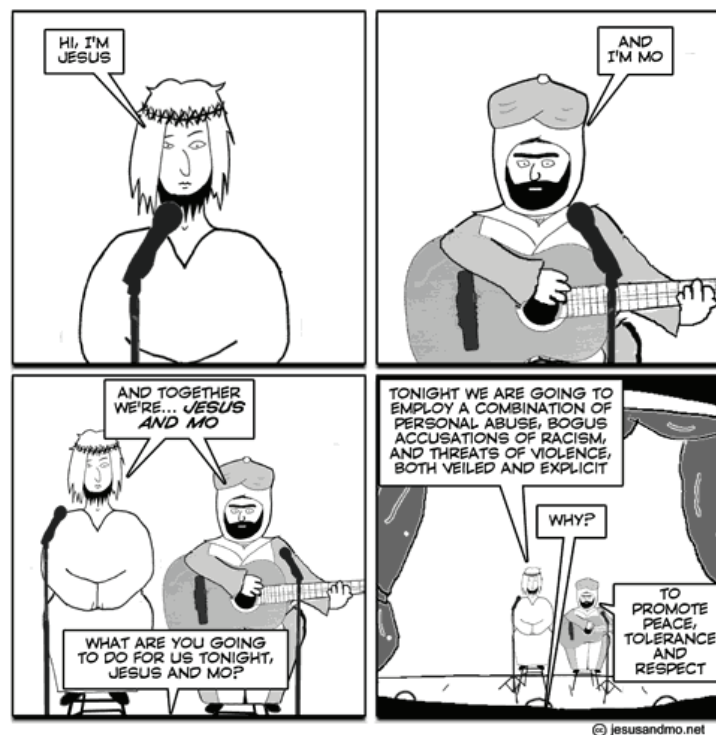
Svaka strip tabla završava sa ne-

samo na ismijavaju nelogičnosti današnjih ekstremista sa muslimanskim prefiksom i kršćanskih crkava, povremeno pojavi i karikaturalni Mojsije.

On se priključio Isusu i Mou dok se skupa prepiru oko svjetonazora sa šankistom, a usput napravi parodiju na neka diskriminatorna ili iracionalna tumačenja judaizma.

Naravno, jasno je da ovdje i nije zapravo toliko riječ o njima trojici koliko o onima koji ih, kao, zastupaju na Zemlji u stvarnosti - licemjerima i fanaticima unutar tri zvanične vodeće religije u svijetu.

Davidov strip za sada izlazi samo na engleskom, ali raste broj zainteresovanih iz drugih zemalja koji naručuju štampano izdanje.

kom britko duhovitom porukom.

Tu su igre riječima, provokativno, ali učtivo prozivanje crkvenih doktrina, koristeći logiku, uz pitanja vezana za današnji svijet.

Tako, recimo, Isus i Mo u skoro svakoj epizodi odlaze u neki svoj apstraktni bar, gdje za šankom nešto piju, vodeći kratke filozofske razgovore sa šankistom.

Šankista se ne vidi, tu je samo njegov oblačić koji pokazuje šta govori i misli.

- Zabranjeno je crtati lik šankista, ne smijem crtati barmene i kelnera - ironično objašnjava David zašto se barmen jedini ne pojavljuje ni u jednom kaišu.

META SU IPAK LICEMJERI I FANATICI: U stripu se, da sve ne ostane

I subjektivno i objektivno gledajući, Davidovo crtanje nije visokog kvaliteta, tako da oni koji očekuju talenat ili umjetnički dojam, mogu ostati razočarani.

Sam autor se na to ne obazire puno, on otvoreno priznaje da je loš crtač, a za komentare čitalaca koji stižu e-mailom ili telefonom, David kaže da su uglavnom pozitivni i jedva da je primio tek poneku poruku mržnje.

Ni o likovima ne priča puno. Tek za Isusa, u svom stilu kaže da je u njegovim stripovima stvaran.

- Ne znam kako mu to uspijeva, jer on unatoč svom prebukiranom rasporedu uvijek nađe vremena da se pojavi u stripu kad god ga neko otvori na svom računaru, na više mjesta istovremeno - kaže David. ●

Završena obnova muzeja Vratio se Rembrandt

Rembrandtova čuvena slika *Noćna straža* konačno je vraćena u amsterdamski *Rijksmuseum* nakon devet godina dugog renoviranja muzeja.

Velika uljana slika ostat će upamćena po netačnom naslovu *Noćna straža* dok je u originalu naslov glasilo *Društvo Fransa Banning Cocq i Willem van Ruytenburcha*.

Slika naslikana u 17. stoljeću, zaštićena je posebnim 300 kilograma teškim željeznim okvirom, slojem za-

štitne pjene i zaštitnim pokrivačem dok je bila na putu za muzej.

Ista zaštita, koju je dizajnirao *Philips*, s ugrađenim senzorima za mjerenje toplote i vlažnosti zraka, korištena je kada se slika premještala iz *Rijksmuseuma* 2003. godine. Kraljica *Beatrix* će ponovo otvoriti *Rijksmuseum* na gala prijemu 13. aprila.

Budućnost slobode, Fareed Zakaria Kina? Uskoro!

Budućnost slobode dovodi u pitanje uobičajene stavove o demokratiji, koji podrazumijevaju kako je demokratija uvijek nešto dobro. **Fareed Zakaria** čitaocima pokušava navesti da promisle koliko to može biti paradoksalno, a u nekim slučajevima opasno.

Nudeći dokaze kako je apsurd govoriti o nepogrešivosti demokratije, Zakaria uzima za primjer američke demokratske devijacije, za koje kaže da su u fazi vlastitog deformisanja.

Pošto se zadnjih godina demokratska društva vide kao neodvojiva od kapitalizma, knjiga se bavi prognozama tako što najavljuje najveću probu simbioze kapitalizma i demokratije, i to ne na Zapadu, nego u Kini, uskoro.

(a. t.)

True North, Bad Religion Nj dinosaurusi više nisu...

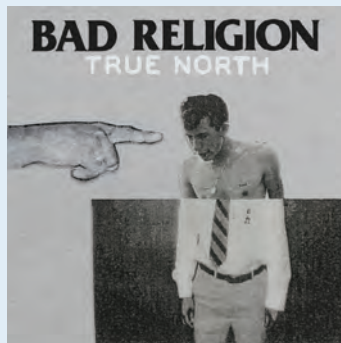
Kada kritičari neki rock band ili pjevača proglašavaju za *dinosaurusa*, onda je to znak za povlačenje sa scene onoga ko je prozvan.

To ne važi *Bad Religion*, hard-core atrakciju koja praši na isti način već više od tri decenije.

Oni jesu neka vrsta *punk dinosaurusa*, ali to izgleda nije uticalo ni na njihov zvuk ni na njihove stavove, a po svemu sudeći ni na njihovu publiku.

Album *True North* jedan je od dokaza za sve to, jer na njemu zvuče jednako ritmično, žestoko i iskreno kao davne 1981., kada su počinjali.

(a. t.)

PREPORUKE
Marijana Dinek,
izvršna direktorica
Fondacije Bh.
inicijativa žena

Jako
upotrebljivo

FILM: *Lincoln* **Stevena Spielberga.** Po mom mišljenju, jedan od najboljih Spielbergovih filmova. Veliki film o velikom čovjeku, predsjedniku Linkolnu, kojeg igra sjajni **Daniel Day Lewis**, koji je svojim zalaganjima promijenio povijest, sudbinu generacija.

KNJIGA: *Anđeli u snijegu* **Ljubice Ostojić**, Sarajevo, 2012. Izvršna knjiga iz autoritine duše, slike o obitelji, djetinjstvu, odrastanju, čekaonici... I ne bih više ništa rekla osim pročitajte!

CD: Soundtrack iz filma *Odbjegli Đango* i *Adele Someone like you*, su po mom ukusu! Izaberite!

PREDSTAVA: *Odkamena priča* Studija lutkarstva Sarajevo realizirana u koprodukciji sa Sarajevskim ratnim teatrom. Režija **Dubravka Zrnčić-Kulenović**, tekst **Ljubica Ostojić**. Predstava koja je osim djece oduševila i odrasle.

Priča je to o stečku, kamenu koji nije mrtav, dušu on ima. I priču ima o *Zlatorogu*, *Gorčinu* i *Kosari*, staroj legendi koja govori o ljudskoj pohlepi...

WEB: www.mtm.ba. Odlična, jako upotrebljiva.

Prvi put u 50 godina Jagger čeka Glastonbury

Rolling Stone si će u junu prvi put u karijeri nastupiti na slavnim festivalu u Glastonburyju, objavili su organizatori. Britanske rock ikone su 2012. proslavile 50.

godišnjicu postojanja i tim povodom odradili malu turneju po Britaniji, Francuskoj, te SAD-u.

- Jedva čekam koncert u Glastonburyju - napisao je na *Twitteru* **Mick Jagger**.

Ostali članovi benda nekoliko puta tokom godine izjavili su kako im je velika želja nastupiti na tom festivalu.

Ovogodišnje izdanje jednog od najvećih glazbenih događanja u svijetu trajat će od 28. do 30. juna, a na popisu izvođača su i *Arctic Monkeys*, *Nick Cave*, *Elvis Costello*, *Primal Scream*, *Billy Bragg*...

Sjećanje na Sarajlića Poezija bunta

Izet Kiko Sarajlić vjerovatno je jedan od najpoznatijih bh. pjesnika druge polovine XX vijeka, jedna je od konstatacija koju je na skupu ANUBiH i PEN Centra posvećenom ovom velikanu izrekla **Hanifa Kapidžić-Osmanagić**.

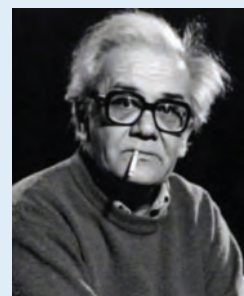
Sarajlić je do posljednjeg rata objavio tridesetak knjiga poezije čija je odlika odlučnost da se prekine s poetikom društvenog socijalizma.

- Njegova je poezija označena buntovnošću, a neupitna je pjesnikova potreba da iskaže svoje gorko pravo da ne spava kada svijetu prijete kuga ili rat. Njegov je antifasizam često imenovan komunizmom - naglasila je Kapidžić-Osmanagić.

Sarajlić se kasnije profilirao u pjesnika ljubavi, prijateljstva, te bratske i očinske privrženosti, a humornost njegova izraza kasnije će biti potisnuta ironijom, autoironijom, crnim humorom i sarkazmom.

Izet Kiko Sarajlić rođen je 16. marta 1930. u Doboju, pjesme su mu prevedene na 15 jezika, a umro je 2. maja 2002. u Sarajevu.

(s. a.)

Tajna Sionskog brda

Jeruzalem na holandskom otisku iz 15. vijeka. U gornjem lijevom uglu je Hram i opatija Notr-Dam di Mon de Sion

U nekoliko nastavaka magazin Start BiH podsjeća na hipoteze iz knjige Majkla Bejdženta, Ričarda Lija i Henrija Linkolna, koje nikada, u stvari, nisu prestale izazivati kontroverze, a danas bi mogle biti bar malo provjerljivije

U svojoj knjizi *Sveta krv, Sveti gral* Majkl Bejdžent, Ričard Li i Henri Linkoln ne bave se mnogo sudbinom samog Isusa nakon uskrsnuća. Za njihovu tezu važnija je Marija Magdalena koju oni, trudnu ili sa tek rođenim Isusovim potomkom, preko današnjeg Egipta, Libije i Maroka sele i naseľjavaju u južnu Francusku, gdje Isusova loza nastavlja živjeti, miješati se sa vladarskim dinastijama i danas, navodno, Isusove krvi i gena ima u dvadesetak porodica na području čitave Evrope.

PRIORATSKI SPISI, TAJNI DOSIJEI

Isusovu lozu i njenu tajnu, po ovim autorima, čuva Sionski priorat, red osnovan u 10. ili 11. vijeku, koji je u jednom periodu, krajem 11. vijeka, formirao čak i svoje vojno krilo, vitezo-ve templare. S njima se kasnije, oko 1187. ili 1188. razišao, a početkom 14. vijeka, 1306. i kasnije, pomogao Vatikanu i tadašnjim fran-

cuskim kraljevima da potpuno fizički iskori-jene templare.

Bejdžent, Li i Linkoln su se, kako smo to pisali u prvom nastavku ovog feljtona, okupili oko templara. Linkoln je za BBC započeo istraži-vati tajnu Ren-l-Šatoa, crkvice u južnoj Fran-cuskoj, to ga je istraživanje dovelo do templara za koje su, opet, Li i Bajdžent bili stručnjaci. Dalje su nastavili zajedno...

Peto poglavlje *Svete krvi, Svetog grala* oni za-počinju konstatacijom da su već prije nasluči-vali kako je postojala skupina pojedinaca, ako ne i cjelovit Red iza vitezova templara.

- Tvrdnja da je Sionski priorat stvorio tem-plare izgledala nam je možda tek malo vje-rojatnijom od ostalih u *Prioratskim spisima*, pa smo upravo od te tvrdnje započeli naše ispitivanje - pišu oni.

Prioratski spisi, Tajni dosije, Dossiers secrets, zbir-ke su dokumenata, manje ili više pouzdanih, manje ili više tajnih, o kojima ne pišu i ne ana-

liziraju ih samo ova tri autora, koja su do njih došli u francuskim bibliotekama.

- Sionski priorat se vrlo kratko, zagonetno i usputno spominje još 1962. u radu Žera-ra de Seda. Prvi detaljan tekst o Sionskom prioratu koji smo našli nalazio se na jednoj stranici u *Tajnim spisima*. Pri vrhu te stra-nice nalazi se citat Renea Grusea, jednog od najvažnijih autoriteta XX vijeka za krstaš-ke ratove, čiji monumentalni opus objavljen tridesetih godina smatraju radom polazne osnove i takvi savremeni istoričari kao što je ser Stiven Ransiman. Citat se odnosi na Bodena I, mlađeg brata Godfrija Bujonskog, vojvode od Lorena i osvajača Svete Zemlje. Nakon smrti Godfrija, Boden je prihvatio ponudenu krunu i tako postao prvi zakoniti kralj Jerusalema. Gruse navodi da je preko Bodena I postojala kraljevska tradicija, a pošto je bila zasnovana na Sionskoj stijeni, ta je tradicija bila ravna vladajućim dinastijama

Europe - kapetskoj francuskoj dinastiji, anglo-normanskoj engleskoj dinastiji, dinastijama Hohenštaufen i Habzburg koje su vladale Njemačkom i starim Svetim Rimskim carstvom - pišu Li, Bajdžent i Linkoln.

Oni, međutim, otvaraju dilemu: Bodeni i njegovi potomci bili su izborni, a ne kraljevi po krvi, pa zašto onda Gruse govori o kraljevskoj tradiciji koja je postojala preko njega, pa konstatuju da Gruse to ne objašnjava, a isto tako ne objašnjava ni zašto bi ta tradicija samim time što je osnovana na Sionskoj stijeni bila ravna najistaknutijim evropskim dinastijama.

- Nakon Gruseovog citata u *Tajnim dosijeima* slijedi napomena o tajanstvenom Sionskom prioratu ili Sionskom redu, *Ordre de Sion*, kako su ga, čini se, nazivali u to vrijeme. Prema tome tekstu *Sionski red* je osnovao Godfri Bujonski 1090. godine, devet godina prije osvajanja Jerusalema - iako postoje i drugi *Prioratski spisi* koji kao godinu osnivanja navode 1099. Po tekstu, Bodeni,

Godfrijev mlađi brat, *dugovao je svoj prijestol redu, a službeno sjedište ili glavni štab bio je smješten u opatiju Blažene djevice Marije na brdu Sion (Abbaye de Notre Dame du Mont de Sion) u Jerusalemu ili možda nedaleko samog Jerusalema - na Sionskoj stijeni, čuvenom visokom brdu južno od grada* - piše u *Svetoj krvi, Svetom gralu*.

Trojka priznaje da nakon što je pregledala sve važne radove iz XX vijeka o krstaškim ratovima nije našla spomena o nekom *Sionskom redu*, pa je zato odlučila utvrditi da li je takav Red ikada postojao ili nije, te da li je mogao imati moć dodjeljivati throne.

PUT PETRA PUSTINJAKA

- Bili smo prisiljeni pretražiti sve-žnjeve starih spisa i povelja, no nismo tražili samo izričito spominjanje Reda. Trudili smo se naći također i nekakav trag o njegovom mogućem utjecaju i djelatnostima. Također smo pokušali utvrditi i je li postojala opatija pod imenom *Blažene Djevice Marije na brdu Sion* - navode oni.

To je bilo lako: brdo Sion nalazi se južno od Jerusalema, kada je Godfri 1099. zauzeo Jerusalema, na tome su brdu bili su ostaci bizantske bazilike, po svemu sudeći iz IV vijeka, koju su zvali *Majka svih crkvi*, brojni dokumenti navode da je Godfri naredio da se tu sagradi opatija koja je, po nekim zapisima iz 1172. bila dobro utvrđena vlastitim kulama i bedemima s puškarnicama. Ta se građevina zvala *Opatija Blažene Djevice Marije na brdu Sion*.

- Neko je na tome imanju morao boraviti. Je li to bio neovisni Red koji je preuzeo ime samoga mjesta? Je li opatiju mogao nastanjivati *Sionski red*? To nije nemoguće pretpostaviti, jer su vitezovi i redovnici cr-

kve *Svetoga Groba*, koju je također osnovao Godfri, činili službeni i po svim propisima ustanovljeni Red, *Red svetoga Groba*. Isto je načelo moglo vrijediti i za stanovnike opatije na Sionskom brdu, a čini se da je tako i bilo. Jedan vodeći stručnjak XIX vijeka za ovaj predmet tvrdi da su u opatiji živjeli *augustinski kanonici zaduženi za brigu o sve-tištima, pod upravom jednog opata. Ta zajednica je nosila dva imena, Sveta Marija od Sionskoga brda i svetoga Duha*. Jedan drugi historičar je 1698. bio još izričiti: *U Jerusalemu je tokom krstaških ratova bilo... vitezova koji su bili vezani uz opatiju Blažene djevice Marije na Sionu, i koji su se prozvali Vitezo-vi reda blažene djevice Marije na Sionu* - navodi se u *Svetoj krvi, Svetom gralu*.

Bajdžent, Linkoln i Li pišu da su otkrili i izvorne spise iz toga doba koji nose pečate i potpi-se nekoliko priora Blažene djevice Marije na Sionu, pa tako postoji povelja koju je potpisao prior Arnaldo od 19. jula 1116. Na jednoj drugoj povelji, datiranoj 2. maja 1125. Arnaldovo ime se javlja u vezi s *Igom de Pejenom, Huguesom de Payenom*, prvim velikim majstorom Hrama.

- *Prioratski spisi* pokazali su se dovde valjanima i mi smo mogli potvrditi da je *Sionski red* doista postojao početkom 12. vijeka. Je li Red stvarno osnovan prije, ostalo je otvoreno pitanje. Ne postoji pravilo o tome što prvo nastaje - red ili posjed na kojemu je smješten. Cisterciti su, svoje ime dobili po određenom mjestu, Sitoa, Cîteaux, no s druge strane su franjevci i benediktanci dobili imena po pojedinim osobama prije nego

što su našli određeno boravište. Prema tome, sve što smo mogli reći je sljedeće: opatija je postojala od 1100. godine i nastanjivao ju je Red istoga imena, iako je taj Red mogao nastati i prije - navodi se u *Svetoj krvi, Svetom gralu*.

Linkoln, Bajdžent i Li prate *Prioratske spise* dalje od Jerusalema pa kroz vijekove, nazad i naprijed. Pronalaze, recimo, dokumente o grupi redovnika koja 29 godina prije I krstaškog rata iz Kalabrije u Italiji dolazi u Orval, u Ardensku šumu, koja je pripadala Godfriju Bujonskom i pozivaju se na navode *Žerara de Seda* da ju je predvodio čovjek kog su zvali *Ursus*, a to se ime u *Prioratskim spisima* dosljedno povezuje s merovinškom krvnom lozom. Među njima je, po Sedu, bio i *Petar Pustinjač, Peter the Hermit*, danas poznat kao jedan od najvećih zagovornika krstaških ratova, a tada i lični dušebrižnik Godfrija Bujonskog. Redovnici su nekoliko godina kasnije nestali iz Ardena.

Sveta krv, Sveti gral podsjeća i da se 1099., odmah nakon pada Jerusalema, grupa nepoznatih ljudi okupila na tajnom, zatvorenom sastanku.

- Imena osoba koje su činile tu grupu izmakli su svim istorijskim ispitivanjima, iako Gijom de Tir 75 godina kasnije piše da je najvažniji među njima bio *izvjesni biskup iz Kalabrije*. U svakom slučaju je svrha tog sastanka bila jasna - izabrati kralja Jerusalema. Usprkos tome što je Rejmon, grof od Tuluza uvjerljivo tražio to pravo, zagonetni i očito uticajni izbornici ponudili su tron Godfriju Bujonskom. Sa skromnošću koja njemu nije bila svojstvena, Godfri je odbio tu titulu prihvaćajući umjesto toga titulu *Branitelja Svetoga groba* - pišu Li, Bajdžent i Linkoln.

Godfri je, u suštini, bio kralj po svemu osim po zvanju, a kada je 1100. godine umro, njegov brat Boduen nije oklijevao prihvatiti i samo zvanje.

DJELIĆI MOZAIKA

- Jesu li u tajanstvenom vijeću koje je izabralo Godfrija za vladara mogli biti nestali redovnici iz Orvala - možda zajedno s Petrom Pustinjačkom, koji je bio u Svetoj Zemlji u to vrijeme i uživao veliki ugled? I nije li to isto vijeće moglo nastanjivati opatiju na Sionskom brdu? Jesu li, ukratko, te tri naoko različite skupine - redovnici iz Orvala, tajno vijeće koje je izabralo Godfrija i stanovnici *Naše Gospe na Sionu*, mogle biti jedna jedina, ista grupa? Ta mogućnost nije dokaziva, ali ne možemo je, također, ni olako odbaciti. A ako je istinita, to bi svakako svjedočilo o snazi *Sionskog reda* - snazi koja je podrazumijevala i pravo dodjeljivanja prijestolja - piše u *Svetoj krvi, Svetom gralu*.

Li, Linkoln i Bajdžent potom prate tajnu koja okružuje osnivanje Vitezova templara.

- Tekst u *Tajnim dosijeima* i dalje govori o redu Hrama. Osnivači templara su posebno navedeni: *Ig de Pejn, Bizol de Sent Omer (Bisol de St. Omer)* i *Ig, grof od Šampanje (Hugues, grof*

Godfri Bujonski

od Champagne), zajedno s pripadnicima *Sionskog reda*, Andreom de Monbarom (Andre de Montbard), Aršamboom de Sent-Enjanom (Archambaud de Saint-Aignan), Nivarom de Mondidjeom (Nivard de Montdidier), Gondmarom (Gondemar) i Rosalom (Rossalom). Od prije smo znali za de Pejna i De Monbara, ujaka sv. Bernarda. Znali smo i grofa od Šampanje, koji je darovao zemlju za opatiju sv. Bernarda u Klervou, postao templar 1124., (zaklinjući se na vjernost vlastitom vazalu) i primio od biskupa iz Šartra ono pismo koje smo naveli u trećem poglavlju. Iako je veza grofa od Šampanje bila dobro poznata, nikada ga prije nismo vidjeli navedenog kao jednog od osnivača reda. U *Tajnim dosjeima* on to jest, a Andre de Monbar, ujak iz sjene sv. Bernarda naveden je kao pripadnik *Sionskog reda*, znači drugog reda koji prethodi redu Salomonova hrma i igra ulogu posrednika u stvaranju templara - navodi se u *Svetoj krvi*, Svetom gralu.

Istražujući dalje templare, Li, Linkoln i Bajdžent su, kako pišu, počeli nazirati mrežu zamršenih i neuhvatljivih veza i nejasnih tragova nekog plana možda vrlo velikog obima. Na osnovi tih veza stvorili si probnu hipotezu za koju nisu mogli znati je li tačna ili nije, ali tragovi nekakvog plana počeli su se jasnije nazirati.

- To slijedi iz djelića mozaika koje smo prikupili: Prvo, krajem XI vijeka nepoznata je grupa redovnika iz Kalabrije stigla u Ardene, gdje ih je dobrodošlicom dočekala tetka i pomajka Godfrija Bujonskog, uzela ih pod zaštitu i darovala zemlju u Orvalu. Drugo, moguće je da je u ovoj skupini bio i Godfrijev osobni dušebrižnik, koji je bio jedan od zagovaratelja prvog krstaškog rata. Treće, nešto prije 1108. godine redovnici odlaze iz Orvala i nestaju. Iako nema zapisa o njihovom odredištu, to je mogao biti Jerusa-

HTTP://PRIORY-OF-SION.COM

Priča o *Sionskom prioratu* traje vijekovima. Prvo polutajno, potom tajno, a onda ponovo polutajno, pa donekle i javno, nakon što je *Sionski priorat* kao udruženje građana javno registrovano kod francuske policije polovinom prošlog vijeka.

Tu registraciju pratila je poprilična tajnovitost, serija falsifikata, poluistina i laži, o čemu ćemo pisati u narednim nastavcima, ali je autorima *Svete krvi*, *Svetog grala*, tokom njihovih istraživanja vodeća ličnost polako postajao Pjer Plantar, Pierre Plantard, koji se u registraciji navodi kao generalni sekretar *Sinskog priorata*.

Čovjek je vremenom uznapredovao do pretendenta za nasljednika merovinškog prijestola i Isusovog potomka, potom je osuđivan za falsifikate i prevare, ali... Mašta može svašta. *Sionski priorat* danas ima i svoju veb stranu sa, nimalo iznenađujuće, adresom <http://priory-of-sion.com>.

lem. Petar Pustinjak je svakako bio na brdu za Jerusalem, a ako je on bio jedan od redovnika u Orvalu, vjerojatno je da su mu se subrača poslije pridružila. Četvrto, 1099. pada Jerusalem i Godfriju nudi prijestolje

neko tajno vijeće, čiji vođa, kao i redovnici iz Orvala, potječu iz Kalabrije. Peto, Godfri naređuje da se na *Sionskom brdu* sazida opatija koju nastanjuje istoi-

meni Red - Red čiji su članovi možda i one osobe koje su Godfriju ponudile prijestolje. Šesto, 1114. vitezovi templari bili su aktivni, iako tek možda kao oružna pratnja *Sionskog reda*. Me-

đutim, o osnivanju templara ne govori se 1117. godine, a javnosti znati tek sljedeće godine. Sedmo, sveti Bernar, član cistercitskog reda koji je u to vrijeme na rubu ekonomske propasti, 1115. godine nameće se kao jedan od najistaknutijih hrišćanskih govornika. Do tada siromašni cisterciti, ubrzo po-

staju jedan od najutjecajnijih i najbogatijih ustanova u Europi. Osmo, 1131. sveti Bernar dobiva opatiju Orval, koju su nekoliko godina prije nastanjivali redovnici iz Kalabrije. Orval postaje cistercitsko boravište. Deveto, cijelo to vrijeme neki nejasni likovi promiču kroz ove događaje i potpuno ih nejasno povezuju. Grof od Šampanje daruje zemlju za opatiju svetog Bernara u Klervou, ustanovljuje dvor u Trou, odakle se poslije pojavljuju romanse o Gralu i 1114. razmišlja o pristupanju templarima - čiji je prvi poznati veliki majstor, Ig de Pejen, otprije njegov vazal. Deseto, Andre de Monbar - ujak svetog Bernara i navodno pripadnik *Sionskog reda* - zajedno s Igom de Pejenom osniva vitezove templare. Ubrzo nakon toga dva Andreova brata pridružuju se svetom Bernaru u Klervou. Jedanaesto, sveti Bernar počinje oduševljeno predstavljati templare u javnosti, doprinosi njihovom službenom udruživanju i sastavljanju njihova pravilnika - koji je u osnovi isti kao i u cistercita, Bernarovog vlastitog reda. Dvanaesto, između 1115. i 1140. godine i cisterciti i templari počinju napredovati i stiču mnogo novca i imanja - slažu autori *Svete krvi*, *Svetog grala* svoju hipotezu.

Ali...

- Opet smo se zapitali je li se ovo mnoštvo zapletenih veza dogodilo slučajno. Pred nama su bili neki ljudi, događaji i pojave među kojima nije bilo značajne veze. Nismo bili sigurni jesu li se oni slučajno preklapali ili ne. Jesmo li imali posla s nekakvim planom kojega je zamislio i provodio ljudski faktor i je li taj faktor mogao biti *Sionski red* - pišu Li, Bajdžent i Linkoln.

(nastaviće se) ●

BH POŠTA
"JP BH POŠTA" d.o.o. Sarajevo
www.posta.ba

**Svim vjernicima u Bosni i Hercegovini,
koji obilježavaju najveći katolički
blagdan, upućujemo čestitke i
najljepše želje u povodu Uskrsa.**

Vaša Pošta
za sva vremena

Sreća je u malim stvarima?

Prije rata narod je bio nezadovoljan jer je bio obespravljen, a sada je s pravom nezadovoljan! Nadalje, ranije je svaki građanin pogrešno tvrdio da su mu ugrožena ljudska prava, a danas ima pravo!

PIŠE: Asaf Bećirović

HRANA: Fran Lebowitz je rekao da hrana ima važnu ulogu u pravilnoj ishrani. Dobar dio građana BiH, recimo, prisiljen je ispravno konzumirati hranu. Jest i polako i između zalagaja praviti pauzu po nekoliko dana.

Jedan od takvih je i moj komšija. Penzioner. Kod njega je pauza između obroka 24 sata jer se hrani na kazanu, u narodnoj kuhinji.

A fin čovjek i drug.

Nije mu teško jednom u 24 sata oprati ruke. Šućur dragom Allahu, pa

ja ne pra-

vim spomenute pauze. Al' da se borim, borim se! Naime, jako volim čokoladu. Svaka mi se sviđa. Ne ostaju ti dlake u ustima od čokolade, ne čini te trudnom! Eno je i britansko je istraživanje pokazalo da devet od deset ispitanika voli čokoladu. Deseti, mislim, laže.

"Tvoj je problem da kad razlomiš čokoladu, ne pojedeš komadić, nego cijelu čokoladu odjednom. Ako bi pojeo samo komadić i stao, bio bi snažan čovjek!", zaključila je supruga gledajući kako žmarim slatkiš.

Al' nije mi problem samo čokolada. Nego i kikiriki, bademi, lješnjaci, pistacije, indijski orah...

To jedem samo kad sam sam u kući. Inače bi mi supruga rekla da najhrabriji je čovjek koji se zasutavi na jednom zrnu kikirikija.

Nego, kad smo već kod čokolade, moj je otac kad se oženio, velikom čokoladom obradovao svoju suprugu, moju mamu.

Odlomio je jednu kocku i poslužio suprugu, to jest buduću mamu. Pa ostatak zapakovao. I rekao da će to sačuvati za djecu.

"Al' nemamo djece!", primijetila je mama.

"Imaćemo!", rekao je otac.

Tako da ja nekako imam dojam da čokolada koju jedem je vazda ona koju je otac spakovao, pa raspakovao kad sam se ja rodio.

KURVALUK: Sad, evo, jedem pistacije i zurim u ekran.

Protesti tamo, demonstracije vamo! Opšte nezadovoljstvo. Oni koji ne demonstriraju prijetje demonstracijama.

Nazovem druga, sociologa. Pitam da kojeg se vruga protestira i ništa ne rješava?

"Prije rata narod je bio nezadovoljan jer je bio obespravljen, a sada je s pravom nezadovoljan! Nadalje, ranije je svaki građanin pogrešno tvrdio da su mu ugrožena ljudska prava, a danas ima pravo", objasnio je.

Potom se na ekranu pričalo o tome treba li legalizovati kurvaluk i kurve, javne kuće i to. Neki su bili pro, neki kontra, a mene je najviše zanimalo je l' voditeljica za jedno ili drugo, jer je bila obučena ko kurava.

No, kako je nisam mogao dobiti na telefon, nazvao sam prijateljicu, koja se, u sklopu slo-

čanje imuniteta.

Hem su pistacije izvor plodnosti i dugog života.

Il' su, zapravo, bademi dobri za sve to.

Nema veze. Imam i badema koji će doći na red poslije pistacija.

No, nakon priče o kurvama, uslijedio je priilog o našim fabrikama koje rade a proizvođe gubitke.

"Srećom, gubitaka više nema!", zaključio sam gledajući priilog.

No, vijesti o zbivanjima u Vladi FBiH totalno su me zbunile. Vlade ima, vlade nema, biće je akobogda ali ne ovakve, nego upravo ovakve!

Onda su se na ekranu, kao podloga nekom komentaru o vladi, pojavile snimke sa sjednice Vlade u punom sastavu. Većina ministarskih glava, primijetio sam, imala je oblik nule.

Bila je ta vlada, sjetim se, garant prosperiteta, ali joj je, izgleda, istekla garancija. Svoja sam razmišljanja telefonom podijelio s onim drugom sociologom i fenomenologom.

"Misli ti šta hoćeš, al' očigledno je da ova vlada ne uživa povjerenje građana. To joj, daka, ne smeta da uživa!"

Onda sam ja još jedno pet minuta razglabao o vladi.

Ne znam šta sam htio da kažem, ali znam da sam bio u pravu.

bodnih aktivnosti, kurva nakon radnog vremena.

Pitao sam, treba l' kurvaluk legalizovat?

"Već je legalizovan!", rekla je.

Ja sam šutio ne shvatajući, pa mi je objasnila da su naši enitetski i državni parlamenti i domovi zapravo legalne javne kuće. Da je u tim javnim kućama kurvanje neviđeno.

Plus je objasnila da je kurvama najjednostavnije da se učlane u vladajuće stranke koje su svakako legalne.

Onda sam ja pitao da pošto kurve stalno pričaju o poštenju, je l' se onda grubo mješaju u poslove vlade!?

Ona je rekla da stvari stoje sasvim obrnuto. Uostalom, pitanje da li legalizovati prostituciju je pitanje za najviši vrh zemlje!

VLADA FBiH: Potom sam ugasio ekran, al' nije bilo šanse da prestanem jest' pistacije. Dobre su za kosu, vid, kožu, krvne žile, bubrege i ja-

ŽELJO: Pričali smo malo i o Sarajevu, novom gradonačelniku.

Fenomenolog je rekao da nije tačno da naš glavni grad ne može ni da prismrdi svjetskim metroploma.

Ja sam se bunio, rekao da baš može da im prismrdi i da će novi gradonačelnik, akobogda, učiniti sve da to tako i bude.

Onda je on pitao a znam li ja kakva je razlika između sarajevske pive i Fudbalskog kluba Sarajevo!

"Znam!", kažem i objasnim da Sarajevsko pivo se puni u Sarajevskoj pivari, a FK Sarajevo na Grbavici.

U po priče došla je supruga s posla i zatekla me kako žvanjam pistacije.

"E, sreća je u malim stvarima!", rekao sam ja.

Ona je sumnjičavo zavrtila glavom pa sam zaključio da nikako mi ne uspijeva uvjeriti ženu da sreća je u malim stvarima. ●

www.klix.ba/vijesti
saznaj više

NOVO OTVORENO!
Posjetite nas.

Smart. Furniture.

Butmirska Cesta 21, Ilidža prije Grand centra

☎ 033 628 650

f www.facebook.com/EssenzaSmartFurniture

www.essenza.ba

smart furniture
ESSENZA